

OPĆINA BREZA

**STRATEGIJA RAZVOJA ZASNOVANA NA
POŠTIVANJU LJUDSKIH PRAVA
2006. - 2011.**

Opcinski razvojni program zasnovan na poštivanju ljudskih prava – RMAP_2006

SKRACENICE

BDP	Bruto društveni proizvod
BiH	Bosna i Hercegovina
CEDAW	Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama
CESCR	Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava
CRC	Konvencija o pravima djeteta
CSR	Centar za socijalni rad
DFID	Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
DZ	Dom zdravlja
ECHR	Evropska konvencija o ljudskim pravima
EPPU	Jedinica za ekonomsko planiranje i implementaciju srednjoročne razvojne strategije BiH
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GAP	Projekat upravne odgovornosti
ICCPR	Medunarodna povelja o građanskim i političkim pravima
ICESCR	Medunarodna povelja o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
KM	Konvertibilna marka, valuta BiH
LEAP	Lokalni akcioni plan za zaštitu okoliša
MAC BiH	Centar za uklanjanje mina
MZ	Mjesna zajednica
NVO	Nevladine organizacije
ORT	Opcinski razvojni tim
OV	Opcinsko vijeće
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PG	Partnerska grupa
PIF	Privatizacijski investicioni fond
RMAP	Opcinski razvojni program zasnovan na poštivanju ljudskih prava
RMU	Rudnik mrkog uglja
SBiH	Stranka za Bosnu i Hercegovinu
SDA	Stranka demokratske akcije
SDP	Socijaldemokratska partija
SDU	Socijal-demokratska unija
SERDA	Sarajevska regionalna razvojna agencija
SWOT	<i>engl.</i> Analiza snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnji
UDHR	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
USAID	Agencija za međunarodni razvoj SAD-a
ZE-DO kanton	Zenicko-dobojski kanton

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. OPCINA BREZA DANAS	5
2.1. Profil lokalne zajednice zasnovan na poštivanju ljudskih prava	5
2.1.1. Javna uprava i civilno društvo	8
2.1.2. Ekonomija	12
2.1.3. Socijalna zaštita.....	26
2.1.4. Zdravstvena zaštita	29
2.1.5. Obrazovanje	31
2.1.6. Zaštita okoliša i infrastruktura.....	34
2.1.7. Kultura i sport	36
2.2. Analize prioriternih razvojnih područja	37
2.2.1. Javna uprava i civilno društvo	38
2.2.2. Ekonomija	39
2.2.3. Obrazovanje, kultura i sport	40
2.2.4. Socijalna i zdravstvena zaštita	42
2.2.5. Infrastruktura i zaštita okoliša	43
3. OPCINA BREZA U BUDUCNOSTI.....	45
3.1. Vizija razvoja općine – Breza u 2011. godini	45
3.2. Razvojni ciljevi.....	47
3.3. Godišnji akcioni plan	52
3.4. Projektne ideje	60

1. UVOD

Glavni cilj razvojnog procesa zasnovanog na ljudskim pravima je ostvarivanje neotuđivih prava i sloboda svih osoba, a naročito pripadnika najranjivijih kategorija. Lokalni razvoj zasnovan na ljudskim pravima koji provodi RMAP uzima prava garantirana međunarodnim i domaćim zakonodavnim okvirom kao referencu i instrument za analizu stepena razvoja lokalne zajednice, kao i za identificiranje prioriteta i definiranje razvojnih intervencija.

Odgovornost, učešće, nediskriminacija i vladavina zakona su ključni principi razvoja zasnovanog na ljudskim pravima. Za razliku od uobičajenog participativnog procesa planiranja, pristup zasnovan na pravima promovira odgovornost transformirajući „potrebe“ stanovništva u odgovarajuća prava i zahtijevajući od vlasti kao nosioca obaveza da postupaju u skladu sa odgovarajućim zakonodavnim okvirom. Istovremeno, pristup zasnovan na pravima daje praktično značenje terminu „participacije“, koja treba biti sveobuhvatna, aktivna i značajna da bi omogućila stanovništvu da efektivno utiče na oblik i rezultate procesa planiranja razvoja u općini. Naglašavanjem jednakosti i nediskriminacije naročita pažnja se poklanja uključenju marginaliziranih grupa u proces planiranja, sa ciljem stvaranja odgovarajućeg foruma koji će im omogućiti iznošenje vlastitih problema.

Razvojna strategija općine Breza je rezultat zajedničkog rada stanovništva Breze i UNDP RMAP-a na praktičnoj primjeni navedenih principa u periodu od februara do septembra 2006.

Identificiranje razvojnih prioriteta sa stanovišta ljudskih prava i definiranje obaveza Općine su predstavljali prvi korak u procesu planiranja. U obzir su uzeti raspoloživi finansijski, ljudski i drugi resursi, te je na samom početku procesa svim zainteresiranim stranama prezentiran profil općine zasnovan na ljudskim pravima.

Poštujući principe partnerstva i odgovornosti, proces planiranja su provodila posebna tijela i to Općinski razvojni tim i Partnerska grupa. Pored načelnika i predstavnika općinskih organa, partnersku grupu su činili predstavnici građanskog i poslovnog sektora, kao i marginaliziranih grupa. Otvoreno i aktivno učešće od samog početka je doprinijelo postizanju koncenzusa i zajedničkom vlasništvu nad procesom planiranja i strategijom zasnovanom na pravima.

U skladu sa zajednički odabranim prioritetnim oblastima, Partnerska grupa je podijeljena u radne grupe koje su detaljno analizirale prioritetna pitanja sa smjernicama o dostupnosti, pristupačnosti i kvaliteti lokalnih usluga uzetim iz zakonodavnog okvira o ljudskim pravima. Zainteresirane strane su bile konstantno informirane o postignutim rezultatima sastanaka radnih grupa, čime je osigurana transparentnost procesa. Na sastancima partnerske i radnih grupa vodena je diskusija i donošene su odluke o razvojnim i operativnim ciljevima, kao i konkretnim projektima i mjerama. Ovi rezultati čine jezgro Razvojne strategije općine Breza zasnovane na ljudskim pravima.

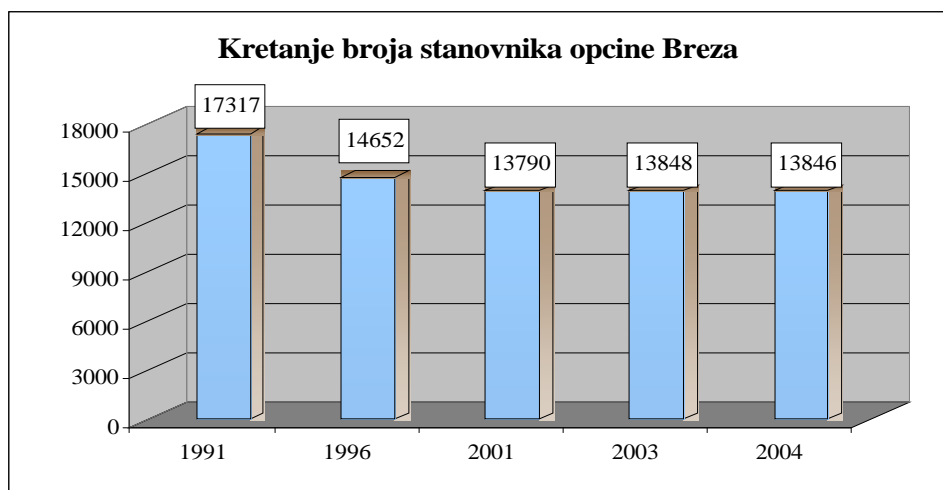
Proces planiranja je zaključen pripremom godišnjeg akcionog plana i uspostavljanjem mehanizama za implementaciju, monitoring i evaluaciju napretka i ostvarenih rezultata. Kako je strategija dinamičan dokument koji postavlja smjernice za budućnost, tokom procesa implementacije potrebno je vršiti monitoring, analiziranje i ažuriranje.

2. OPCINA BREZA DANAS

2.1. Profil lokalne zajednice zasnovan na poštivanju ljudskih prava

Opcina Breza se nalazi u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine (BiH) i pripada Zenicko-dobojskom kantonu (ZE-DO kanton) Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH)¹. Prostire se na površini od 73 km² i jedna je od prostorno najmanjih općina u BiH. Općina granici s općinama Ilijaš, Vareš i Visoko. Od glavnog grada BiH, Sarajeva, udaljena je 25 km, a od Zenice, sjedišta ZE-DO kantona, oko 60 km. Općina Breza ima povoljan geoprometni položaj. Sa centralnom državnom saobraćajnicom M-17 vezana je iz Podlugova regionalnim putem Podlugovi-Breza-Vareš-Križevici i lokalnim putem Visoko-Prhinje-Breza, a sa glavnim željezničkim pravcem, vezana je duplim kolosijekom Podlugovi-Vareš. Lokalnim putem Breza-Prhinje-Visoko povezana je sa saobraćajnicom M-17 Sarajevo-Zenica². Visinski interval obuhvata od 450-1.100 metara nadmorske visine. Kroz cijelo područje protice rijeka Stavnja, koja presijeca općinu na dva dijela, dok na sjeveroistoku jednim dijelom kroz općinu protice rijeka Misoca. Rudarstvo je najznačajnija djelatnost na području Breze, a značajne su zalihe izuzetno kvalitetnog mrkog uglja³. Na području općine se nalaze i manja ležišta kvarcnog pijeska, te krecnjaka krednog fliša⁴.

Općinu Breza čini 28 naseljenih mjesta koja su organizirana u 13 mjesnih zajednica (MZ)⁵. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, općina je imala 17.317 stanovnika, od čega 13.079 (76%) Bošnjaka, 2.122 (12%) Srba, 851 (5%) Hrvata i 1.265 (7%) Ostalih. Ratna dešavanja su prouzročila značajne demografske promjene, a ukupni broj stanovnika na području općine je smanjen za oko 20% u odnosu na posljednji popis stanovništva⁶.

¹ ZE-DO kanton je lociran u središnjem dijelu BiH uz tokove rijeka Bosne, Krivaje i Usore. Prostire se na površini od 3.343 km², što čini 6,7% od ukupne površine BiH. Procjenjuje se da na području ZE-DO kantona živi 401.401 stanovnika (Procjena ukupnog broja prisutnih stanovnika po kantonima i općinama 30.12.2005.). Kanton se sastoji od 12 općina (Breza, Doboju Jug, Kakanj, Maglaj, Olovo, Tešanj, Usora, Vareš, Visoko, Zavidovici, Zenica i Žepce).

² Kroz ZE-DO kanton vode glavne drumske i željezničke saobraćajnice povezujući Srednju Evropu i Južni Jadran.

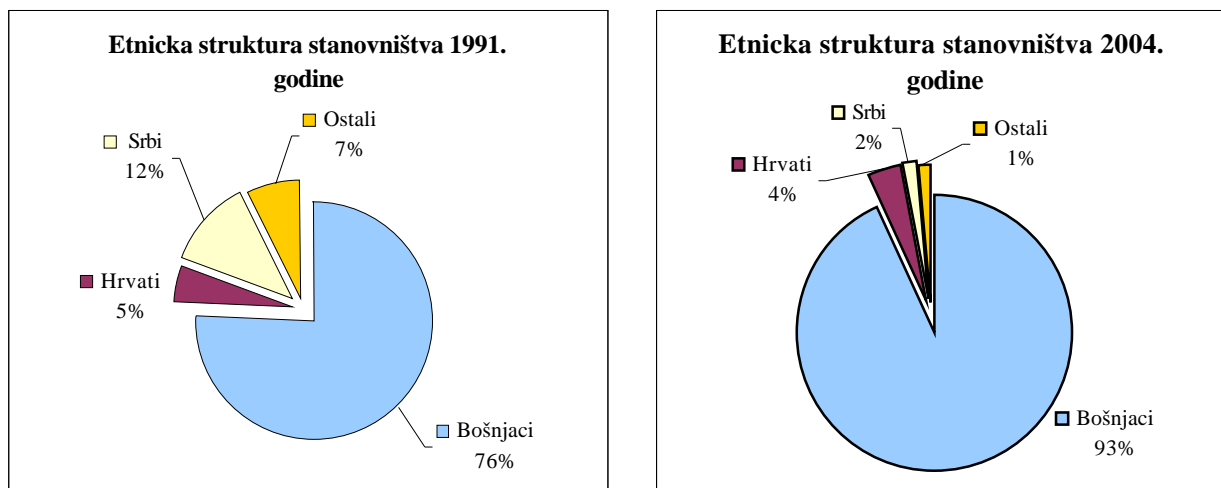
³ Kvantitativni pokazatelji stanja rezervi u ugljenom ležištu Breza su slijedeći: bilansne geološke rezerve (A+B+C₁ kategorije) iznose 36.284.710 tona i potencijalne geološke rezerve C₂ kategorije (po kategorizaciji u SAD-a pretpostavljene rezerve) iznose 43.245.831 tona.

⁴ U eksploataciji je ležište kvarcnog pijeska na lokalitetu „Nezirov gaj“, te krecnjaka u kamenolomima na lokalitetima Nedici i Krivodo-Morava.

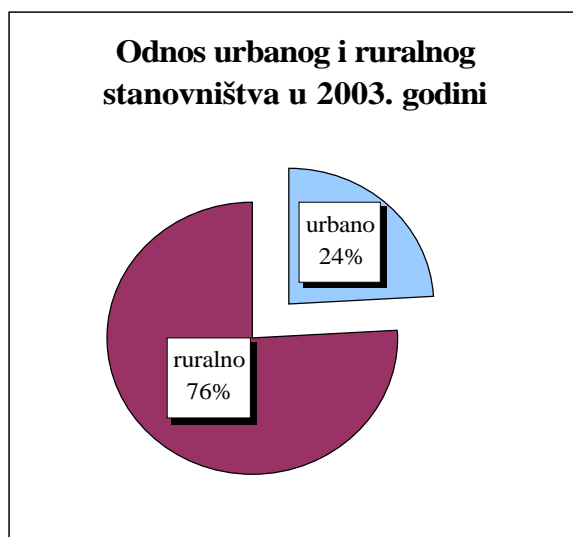
⁵ To su: MZ Breza, MZ Mahala, MZ Župca, MZ Vijesolici, MZ Koritnik, MZ Bukovik, MZ Banjevac, MZ Sutješćica, MZ Vardište, MZ Prhinje, MZ Mahmutović Rijeka, MZ Gornja Breza i MZ Slivno.

⁶ U svrhu predstavljanja kretanja broja stanovnika na području općine Breza korišteni su različiti izvori podataka, uključujući Popis stanovništva iz 1991. godine – Statistički godišnjak SRBiH, 1992. godina, publikacije Kantoni u brojkama – Federalni zavod za statistiku, Socio-ekonomske pokazatelje po općinama FBiH – Federalni zavod za programiranje razvoja – mart 2004. godine, EURED Socio-ekonomsku analizu makroregije Sarajevo – 2004. godina, kao i podatke kojim raspolaže općinski organ uprave.

Trenutne procjene broja stanovnika ukazuju da na području Breze živi 13.846 stanovnika, od čega 12.866 Bošnjaka, 549 Hrvata, 255 Srba i 176 Ostalih⁷. Ratom uzrokovana migracija je dovela i do promjene etnicke strukture stanovništva, što se može vidjeti iz sljedećeg grafičkog prikaza. Osim domicilnog stanovništva, na području općine boravi i 226 registriranih raseljenih lica⁸.

Ako se trenutna struktura stanovništva uspoređi sa strukturom stanovništva 1991. godine, može se zaključiti da nije došlo do promjene u odnosu urbanog i ruralnog stanovništva na području općine. Prema raspoloživim podacima općinskih službi, u općini ima 5.276 domaćinstava, a prosječna veličina domaćinstva je 2,6 članova⁹.

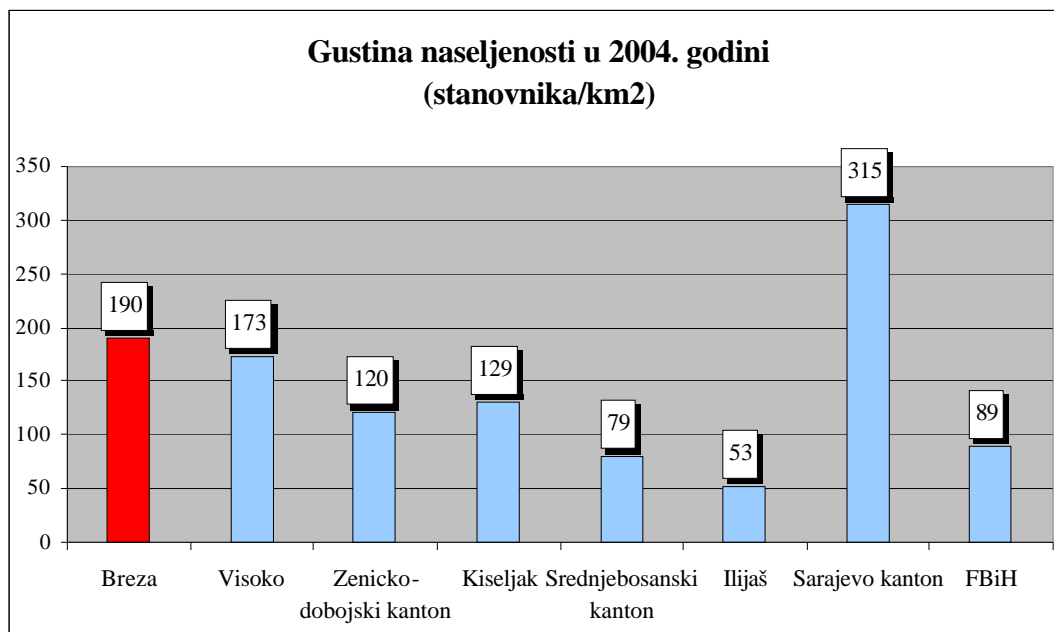
Sa gustom naseljenosti od 190 stanovnika/km² općina Breza se svrstava među gušće naseljene općine u ZE-DO kantonu. Breza je među gusto naseljenim općinama i u FBiH, zauzimajući po gustini

⁷ Indeks socioekonomskog razvoja lokalnih zajednica u FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2005. Prema procjenama Federalnog zavoda za statistiku za 2005. godinu, općina Breza broji 14.804 stanovnika. U protekloj godini je došlo do preregistracije jednog broja raseljenih lica i samim tim do povećanja broja domicilnog stanovništva u odnosu na 2004. godinu. Međutim, kako je preregistrirano tek nekih 200 raseljenih lica, a istovremeno nisu zabilježene značajnije migracije i povratak stanovništva, dok je prirodni priraštaj u 2004. godini bio negativan, procjene prema kojima je broj stanovnika Breze povećan za više od 1.000 stanovnika u odnosu na 2004. godinu nisu uzete u razmatranje prilikom izrade ove analize.

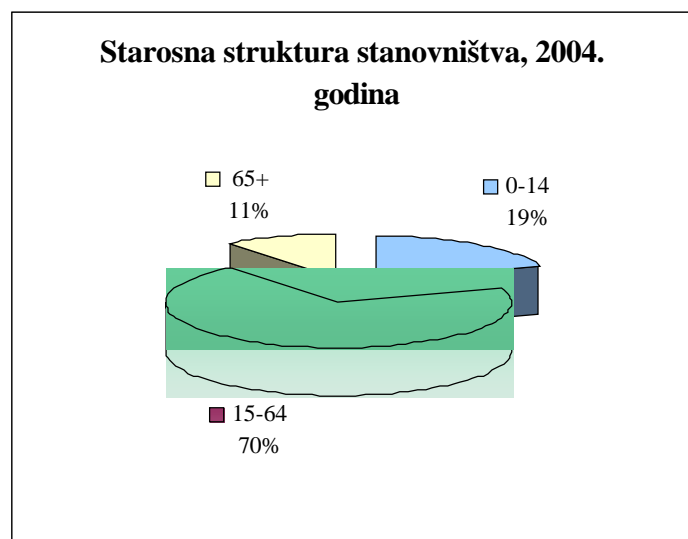
⁸ Podaci Centra za socijalni rad za 2005. godinu.

⁹ Općina je 1991. godine imala 5.177 domaćinstava, dok je prosječan broj članova domaćinstva bio 3,3.

naseljenosti 74 mjesto od ukupno 90 mogućih mjesta, gdje višerangirane općine i kantoni imaju veću gustoću naseljenosti¹⁰.

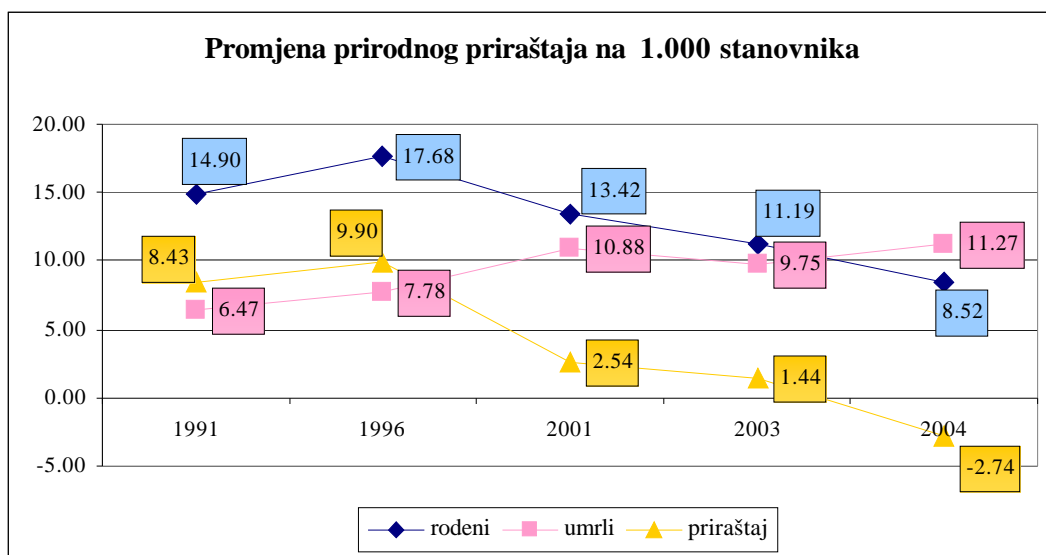
Starosnu strukturu stanovništva karakterizira veliki procenat radno sposobnog stanovništva (15-64 godina starosti). Međutim, relativno je mali procenat stanovnika mladih od 14 godina, što upućuje na potencijalno nisku reproduktivnu sposobnost populacije u općini¹¹.

U posljednjim godinama stopa prirodnog priraštaja na području općine bilježi kontinuiran pad, da bi 2004. godine broj umrlih bio veći od broja rođenih. Prema raspoloživim podacima, ovakav negativni trend se nastavio i u 2005. godini.

¹⁰ Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2004. godine. Gustina naseljenosti u općini Breza je 1991. godine iznosila 237,2 stanovnika/km².

¹¹ Udio stanovništva do 14 godina starosti u ukupnom broju stanovnika općine je 1991. godine iznosio 23%, dok je udio radno sposobnog stanovništva iznosio 71%.

U periodu od 2001. do 2004. godine prosječan prirodni priraštaj je iznosio 1,24%, što je manje od prosjeka FBiH¹². Uzimajući u obzir ovakvu prosječnu stopu priraštaja, ne uključujući potencijalne promjene broja stanovnika uslijed migracija, značajnijeg povratka stanovništva i preregistracije raseljenih lica, ukupni broj stanovnika će se do 2010. godine (period obuhvaćen ovom strategijom) neznatno povećati. Na osnovu toga se može zaključiti da zbog rasta broja stanovnika neće doći do značajnijeg pritiska na postojeću infrastrukturu na području općine (komunalnu, školsku, zdravstvenu, itd.).

2.1.1. Javna uprava i civilno društvo

Javna uprava ima značajnu ulogu u svakodnevnom životu građana, te utiče na kvalitetu života i ostvarivanje velikog broja temeljnih prava. Osnovni elementi koji karakteriziraju dobru javnu upravu obuhvataju efikasnost, efektivnost, odgovornost, transparentnost, participaciju građana, odsustvo diskriminacije, kao i osnaživanje ugroženih kategorija stanovništva. S obzirom da općinska uprava uređuje i rukovodi značajnim dijelom javnog života u interesu građana, ona mora biti u stanju odgovoriti svakodnevnim zahtjevima građana i osigurati konstantno poboljšanje kvalitete života lokalne zajednice. Stoga je općinska uprava dužna osigurati visok nivo participacije građana u upravljanju javnim poslovima, obezbijediti jednak pristup zapošljavanju u okviru javnog sektora, osigurati efektivne i efikasne usluge, kao i pristupačne i transparentne mehanizme odgovornosti.

Opcinsko vijeće (OV) općine Breza čine 24 vijećnika. Stranka demokratske akcije (SDA) ima 12 vijećnika, Stranka za BiH (SBiH) 4 vijećnika, Socijaldemokratska partija (SDP) 4 vijećnika, Stranka penzionera – umirovljenika BiH 2 vijećnika i Socijaldemokratska unija (SDU) 1 vijećnika i Gradanska demokratska unija 1 vijećnika¹³. U radu Opcinskog vijeća učestvuju i 4 vijećnice.

Nacelnik rukovodi općinskom administracijom i direktno je odgovoran za provedbu općinskih politika i izvršavanje općinskih propisa, te obavljanje poslova koje na Općinu prenesu kantonalna i federalna vlast¹⁴. Općinska administracija Breza je organizirana u dvije službe: Služba za privredu, finansije i

¹² Prosječan prirodni priraštaj stanovništva na nivou FBiH iznosi 3‰ (Izvor: Socio-ekonomski pokazatelji po općinama FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2004).

¹³ U okviru OV djeluje osam radnih tijela: Komisija za izbor i imenovanja, Mandatno-imunitetska komisija, Drugostepena upravna komisija, Komisija za zaštitu ljudskih prava, žalbe i predstave, Komisija za propise, Komisija za statutarna pitanja, Komisija za odlikovanja i općinska priznanja i Komisija za nadzor. Nije uspostavljena Komisija za jednakopravnost spolova, a do sada nije bilo inicijativa za njeno formiranje.

¹⁴ Statut Općine Breza. Javna rasprava o izmjenama Statuta Općine Breza je u toku.

opcu upravu¹⁵ i Služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliše, geodetske, imovinsko-pravne i poslove civilne zaštite¹⁶, dok je poseban organ općinske uprave Stručna služba Općinskog vijeća i Općinskog načelnika¹⁷.

Imajući u vidu nove standarde i norme koji se postavljaju pred rad općinske administracije, Općina Breza se aktivno uključila u realizaciju Projekta upravne odgovornosti (GAP)¹⁸. Do sada je GAP donirao određeni broj kompjutera i kompjuterske opreme, što je omogućilo umrežavanje Matičnog ureda i Službe za budžet i finansije. Osim toga jedan dio zaposlenih u općinskoj administraciji je pohadao treninge i seminare, a Općina u okviru istog projekta očekuje izgradnju šalter sale¹⁹. Osim toga, Općina u saradnji s Regionalnom razvojnom agencijom SERDA-Sarajevo radi na uvođenju ISO 9001-2000 standarda, kojim će se regulirati općinske procedure (upravni postupak, budžet, uredsko poslovanje, i sl.).

Ljudski resursi i javne finansije: Općinski organ uprave zapošljava 52 osobe²⁰. Od 30 zaposlenih žena u javnoj upravi, 4 obnašaju rukovodeću funkciju. Od 2003. godine Općina nije objavljivala nove konkurse za prijem radnika²¹. Nije izražen problem prevelikog broja zaposlenih u općinskoj administraciji, međutim obrazovna struktura zaposlenih nije u potpunosti zadovoljavajuća, naročito kada se radi o radnim mjestima koja zahtijevaju visoku stručnu spremu. Od ukupnog broja zaposlenih, 8 je sa VSS spremom, 13 sa VŠS, 20 sa SSS, 10 sa NSS i 1 KV radnik.

U općinskoj javnoj upravi nisu jasno definirani radni zadaci zaposlenih, ne vrši se evaluacija uspješnosti izvršavanja radnih zadataka, a ne postoje ni interne stimulativne mjere za unapređenje rada. U skladu sa Zakonom o državnoj službi i u cilju što efikasnijeg iskorištavanja svih postojećih ljudskih resursa, urađena je sistematizacija radnih mjesta, a izrađen je i novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji općinskih službi. Također, u cilju unapređenja transparentnosti, odgovornosti i efikasnosti rada lokalne uprave, Općina je pored Kodeksa dobre lokalne uprave usvojila i niz drugih procedura²². Osim toga, kroz različite oblike edukacije²³, čine se naponi kako bi se unaprijedila znanja i vještine, te povećala ekspeditivnost zaposlenih u općinskom organu javne uprave.

Cinjenica da je općinska administracija zbog nedostatka adekvatnog prostora organizirana u četiri fizički odvojena objekta negativno se odražava na internu komunikaciju i općenito rad općinskih službi. Osim toga, loša opremljenost uredskim namještajem, nedostatak prostora za arhiviranje predmeta i nezadovoljavajuća informaciono-tehnološki opremljenost dodatno otežavaju rad općinske administracije i umanjuju njezinu efikasnost.

Budžetom Općine Breza za 2005. godinu planirani su ukupni prihodi od 1.695.160 KM, a ostvareni su u iznosu od 1.637.504 KM (97% od planiranih prihoda). Uz poreske prihode koji su u ukupnim općinskim prihodima iznosili 42%, neporezni prihodi su činili 55% prihoda, a ostalo se odnosi na potpore i grantove. Ukupno ostvareni izdaci u 2005. godini su iznosili 1.552.063 KM, odnosno 92%

¹⁵ Služba za privredu, finansije i opću upravu u svom sastavu ima četiri odjeljenja: Odjeljenje za privredu i finansije, Odjeljenje za inspeksijske poslove, Odjeljenje za boracku-invalidsku zaštitu, Odjeljenje za opću upravu i koordinaciju rada mjesnih zajednica.

¹⁶ Služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliše, geodetske, imovinsko-pravne i poslove civilne zaštite u svom sastavu ima Odjeljenje za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Odjeljenje za prostorno uređenje i zaštitu okoliše i Samostalno izvršioća poslova civilne zaštite.

¹⁷ Organizaciona struktura općinske administracije je definirana Odlukom o organizaciji općinskih službi, koja je usvojena na sjednici OV u februaru 2005. godine.

¹⁸ Zajednički projekat USAID-a i SIDA-e.

¹⁹ Potpisan je Memorandum o razumijevanju između načelnika Općine i GAP-a o izgradnji šalter sale.

²⁰ Osim zaposlenih u Općini, u općinsku administraciju spada i općinsko pravobranilaštvo sa 2 zaposlenih, kao i javna ustanova Centar za socijalni rad sa 7 zaposlenih radnika. Od ukupnog broja zaposlenih u općinskoj administraciji, 50 je Bošnjaka, 1 Hrvat i 1 Srbin.

²¹ Po Zakonu o državnoj službi u institucijama BiH, član 19, 20, 21, Agencija za zapošljavanje u državnim službama provodi cijeli proces zapošljavanja u općinskoj upravi.

²² Procedure o načinu korištenja mobilnih i fiksnih telefona, procedure o uslovima i načinu korištenja službenih automobila, Komisija za interni računovodstveni nadzor, Komisija za pitanja mladih.

²³ Obuke na računarima, obuke vezane za komuniciranje s građanima, itd.

od planiranih izdataka za 2005. godinu. U ukupnim rashodima u 2005. godini tekuci izdaci su iznosili 72% (plate, naknade i doprinosi poslodavaca 46%, materijal i usluge 26%), potpore-grantovi su iznosili 21%²⁴, kapitalni izdaci 3%, dok se ostatak odnosio na otplatu kamata i budžetsku rezervu. Prihodi po glavi stanovnika ostvareni u općini Breza u 2005. godini iznosili su 118 KM, dok je razvojna komponenta budžeta (ostvareni kapitalni grantovi i izdaci) po glavi stanovnika iznosila 3,7 KM²⁵. Međutim, u iznos razvojne komponente budžeta nisu uračunata kapitalna sredstva Vlade ZE-DO Kantona, koja su u 2005. godini iznosila 385.000 KM i nisu bila prikazana u općinskom budžetu.

Budžetski prihodi za 2006. godinu planirani su u iznosu od 2.002.800 KM (uvećani za 18% u odnosu na planirane prihode za 2005. godinu). U ukupnim planiranim приходima za 2006. godinu, planirani poreski prihodi iznose 39,6% (direktni 20,1% i indirektni porezi 19,5%), neporeski prihodi 60,4%. Tekuci izdaci u ukupnim planiranim izdacima cine 61,5% (plate, naknade i doprinosi poslodavaca 41,5%, materijal i usluge 20%). Tekuci transferi u ukupnim planiranim rashodima ucestvuju sa 26,08%, kapitalni izdaci 8,71%, dok ostatak cine izdaci za kamate i budžetska rezerva.

Informiranje i učešće građana u javnim poslovima: Dužnost Općine je da kroz formalne i neformalne mehanizme omogući učešće građana u javnim poslovima, jer građani imaju pravo da ucestvuju u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti²⁶. Informiranje građana općine Breza se vrši putem unutrašnjeg i vanjskog obavještanja, što između ostalog podrazumijeva i oglašavanje putem oglasne ploče u zgradi Općine i Službenog glasnika Općinskog vijeca koji izlazi jednom mjesecno. Službeni glasnik je dostupan svim zainteresiranim građanima i dostavlja se svim relevantnim institucijama. U Općini je imenovan službenik za implementaciju Zakona o slobodi pristupa informacijama FBiH, preko kojeg građani mogu dobiti informacije u posjedu općinskog organa uprave²⁷. U 2005. godini službenik za informiranje je zaprimio ukupno deset pismenih zahtjeva građana, uglavnom vezanih za općinske akte i odluke, infrastrukturu, komunalne i druge poslove. Općina je pripremila i Indeks registar informacija u posjedu općinskog organa uprave, kao i Vodic za pristup javnim informacijama. U općinskoj zgradi nalazi se i sanducić za žalbe, prijedloge i sugestije. Načelnik prima stranke jednom sedmicno, a organiziraju se i javne rasprave i tribine. Općina ima aktivnu web stranicu na kojoj se nalaze sve relevantne odluke OV, kao i informacije o radu općinske uprave. Komunikacija s građanima se ostvaruje i kroz redovnu korespondenciju s mjesnim zajednicama koje putem nadležnih organa imaju pravo ucestvovati u kreiranju dnevnog rada OV²⁸. Građani Breze se dodatno informiraju o radu javne uprave putem informativnih emisija na Radio „Breza“²⁹. U okviru Strategije komuniciranja³⁰ Općina je planirala da nizom strateških aktivnosti unaprijedi komunikaciju sa korisnicima usluga³¹.

²⁴ To su grantovi drugim nivoima vlasti (uključujući MZ), grantovi pojedincima (jednokratne pomoci i raseljena lica, izdaci za vojne invalide), grantovi neprofitnim organizacijama (političke partije, udruženja građana), subvencije javnim ustanovama i subvencije za razvoj poljoprivrede, te sredstva za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća.

²⁵ Poređenja radi, prihodi po glavi stanovnika ostvareni u općini Visoko u 2005. godini iznose 136 KM, dok je razvojna komponenta budžeta (ostvareni kapitalni grantovi i izdaci) po glavi stanovnika iznosila 24 KM.

²⁶ Pravo na informaciju - član 19 Međunarodnog pakta o civilnim i političkim pravima (ICCPR), Generalni komentar 10 Komiteta za ljudska prava (HRC), član 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda (ECHR), član 19 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (UDHR). Zakon o slobodi pristupa informacijama FBiH (Sl. novine FBiH 32/01).

²⁷ Zakon o slobodi pristupa informacijama FBiH, koji omogućava pristup informacijama pod kontrolom javnog organa, te obavezuje javni organ da te informacije saopći (cl. 4), promovira značaj veće transparentnosti i odgovornosti u demokratskim procesima.

²⁸ Pravo na učešće svim građanima osigurava pravo i mogućnosti da ucestvuju, direktno i indirektno, putem slobodno izabраних predstavnika, u upravljanju javnim poslovima, kao i da imaju pristup javnim poslovima - član 25 ICCPR, član 21 UDHR, član 3 ECHR, Protokol 1, članovi 12 i 14 Konvencije o eliminaciji svih vidova diskriminacije nad ženama (CEDAW); članovi 3 i 15 Zakona o osnovama lokalne samouprave FBiH također osiguravaju pravo građana na učešće u javnim poslovima.

²⁹ Utorkom Radio „Breza“ emitira emisiju o aktuelnostima u općini, a nakon sjednica OV emitira se snimak sjednica.

³⁰ Nacrt Strategije komuniciranja općine Breza za period 2006.-2010. godine.

³¹ Izgradnja Centra za usluge građanima – šalter sale (imenovanje i obuka uposlenih u šalter sali), izrada raznih vodica za građane, poboljšavanje imidža općine, organiziranje konferencija za štampu, anketiranje građana i dr.

U okviru Službe za privredu, finansije i opcu upravu nalazi se i strucna služba za koordinaciju rada MZ-a. Sve MZ-e imaju svoje Statute, predsjednika i Savjet MZ-a. Među predsjednicima i članovima savjeta MZ-a nema niti jedna žena, a i zainteresiranost žena za rad u mjesnim zajednicama nije izražena. Savjeti MZ-a se održavaju najmanje jednom mjesečno, a predsjednici svih MZ-a se sastaju dva puta godišnje. Ovim sastancima također prisustvuju načelnik i koordinator za rad MZ-a. Mjesne zajednice se finansiraju jednim dijelom iz općinskog budžeta³², dok ostatak sredstava uglavnom namijenjenih za kapitalna ulaganja izdvaja Zenicko-dobojski kanton. Uz donatore, Kanton takode izdvaja određena sredstva u ekološke svrhe i projekte ocuvanja okoliša³³. Finansiranje MZ-a se vrši bez jasno definiranih kriterija, a u obzir se uzimaju aktivnosti pojedinih MZ-a i spremnosti građana da finansijski podrže provedbu konkretnih projekata.

Na području općine Breza djeluje oko 20 organizacija građanskog društva, uključujući i brojna sportska udruženja³⁴. Organizacije građanskog društva nisu samoodržive i oslanjaju se na finansijsku potporu međunarodnih organizacija i donatora, kao i domaćih vlasti. Ukupan iznos budžetskih sredstava planiranih u 2006. godini za neprofitne organizacije na području općine je 168.000 KM (30.000 KM za političke partije, 100.000 KM za sportska društva, 38.000 KM za ostala udruženja). U 2005. godini planirana sredstva za neprofitne organizacije iznosila su 114.000 KM, a izvršena su u iznosu od 107.478 (94,2% od planiranih sredstava). Ne uključujući sportska društva, u 2005. godini za udruženja građana izdvojeno je 26.998KM³⁵.

Iako je pristup općinskim sredstvima podjednako omogućen svim zainteresiranim, Općina Breza nema jasno definirane kriterije za dodjelu sredstava. Raspodjela sredstava iz općinskog budžeta često se ne vrši na jednakim osnovama i u skladu s planiranim budžetom. S obzirom na percepciju netransparentnosti distribucije budžetskih sredstava i uzimajući u obzir potrebu za osiguranjem transparentnih mehanizama odgovornosti, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se obezbijedilo definiranje jasnih kriterija za izdvajanje sredstava iz općinskog budžeta.

Zainteresiranost građana općenito za aktivno sudjelovanje u upravljanju javnim poslovima i razvoju zajednice je na nezadovoljavajućem nivou. Građani često nisu svjesni vlastitih prava i odgovornosti, te se postojeći mehanizmi za informiranje i učešće u javnim poslovima nedovoljno koriste. Osim toga, za mali broj registriranih organizacija građanskog društva se može reći da uistinu aktivno djeluju i rade na provedbi konkretnih projekata. Postojeće organizacije nedovoljno koordiniraju svoje djelovanje, a nevezanost se posebice očituje kod nekih od organizacija koje zastupaju interese marginaliziranih skupina. Uprkos velikom broju mehanizama za učešće u javnim poslovima, stvarni uticaj građana na proces donošenja odluka i upravljanje javnim poslovima je neznatan. Iako Općina pruža podršku razvoju civilnog društva, neophodni su i dodatni napori za potsticanje aktivnog sudjelovanja građana u procesu donošenja odluka, unapređenje saradnje između lokalnih vlasti i sektora građanskog društva i stvaranje boljeg okruženja za građansko djelovanje. Unapređenje komunikacije i saradnje sa građanima je važno i stoga što aktivno, značajno i slobodno učešće predstavlja i jednu od osnovnih komponenti prava na razvoj³⁶.

³² Budžetom za 2006. godinu planirani su grantovi za MZ u iznosu od 148.300 KM (izgradnja infrastrukture i druge aktivnosti). U 2005. godini Općina je u ovu svrhu planirala iznos od 121.000 KM, a izvršeno je 128.263 KM, što je za 6% više od planiranih sredstava. U 2004. godini na ime mjesnih zajednica općinskim budžetom izdvojeno je 79.264 KM.

³³ Eko sredstva Kantona (cjevovodi, kanalizacija i dr.) u iznosu od 20.000 -30.000 KM.

³⁴ Omladinska organizacija "Desnek", Udruženje žena "Centar za žene", Udruženje žena "Brezanke", Udruženje žena "Behar", KZB "Preporod", HKD "Napredak", NVO "Eko pokret 20. mart 1990", "Zlatni ljiljani", Udruženje porodica poginulih boraca i šehida, Udruženje demobiliziranih boraca, Sportsko-ribolovno društvo, Lovacko društvo, FK "Rudar", FK "Mladost", OK "Newis", Ženski NK "Breza", Šahovski klub, dva Karate kluba, itd.

³⁵ Među udruženjima, sredstva su izdvojena za KZB "Preporod", Udruženja slijepih i slabovidnih, Omladinski centar "Desnek", EKO društvo, HKD "Napredak", Sindikate OŠ "Safvet-beg Bašagic" i OŠ "Enver Colakovic", Crveni križ, Centar za žene, Sindikat Gimnazije "Muhsin Rizvic", Sindikat Općine Breza i ostala udruženja. Osim toga, sredstva su izdvojena i za borbaka udruženja, i to za: SUBNOR, Porodice Šehida, RVI i JOB Unija veterana. U 2004. godini, na ime udruženja građana, ne uključujući sportska društva, izdvojeno je 31.103 KM.

³⁶ Covjek je u samom centru razvojnog procesa i kao takav on treba biti aktivni ucesnik i uživaoc prava na razvoj - član 2 Deklaracije o pravu na razvoj.

2.1.2. Ekonomija

Ravnomjeran ekonomski rast i stvaranje uslova za održiv ekonomski razvoj trebaju biti pracenim mjerama koje vlasti poduzimaju kako bi se osiguralo puno uživanje prava na rad i garantirao pristojan život svakom pojedincu. Pravo na rad podrazumijeva pravo svakoga na mogućnost da zaradi dovoljno za život slobodno izabranim ili prihvacenim radom, pravo pristupa sistemu zaštite koji svakom zaposlenom garantira pristup zaposlenju, pravo na sigurne radne uslove i pravo na formiranje sindikata, te pravo zaposlenog da ne bude nepravilno lišen zaposlenja. Pravo na rad se ne treba shvatati kao apsolutno i bezuslovno pravo na zaposlenje, ali države koje priznaju pravo na rad moraju poduzeti niz koraka da osiguraju ispunjenje navedenih uslova kako bi svakom pojedincu omogućile da materijalno obezbijedi sebe i svoju porodicu.

Koraci i mjere koje su vlasti dužne poduzeti u osiguranju punog uživanja prava na rad obuhvataju tehničko i stručno usmjeravanje i obrazovanje, zakonske i druge mjere u cilju osiguranja fizičkog i mentalnog integriteta radnika u ostvarivanju prava na zaposlenje, te dostupnost usluga za podršku pojedincima da nadu odgovarajuće zaposlenje. Pored toga, građani moraju imati pristup uslugama, bez diskriminacije, kao i pristup relevantnim informacijama³⁷. Vlasti također moraju poduzeti aktivnosti u cilju smanjenja broja radnika zaposlenih izvan formalne ekonomije, koji su kao takvi izvan sistema zaštite, na najmanju moguću mjeru. Iako sve ovo ukazuje na značajnu ulogu svih nivoa vlasti u poštivanju, zaštiti i promoviranju prava iz oblasti zaposlenja, također je jasno da postoje strukturne i druge prepreke koje nastaju kao posljedica faktora koji su van kontrole pojedinačnih vlada i koje mogu ugroziti potpuno ostvarivanje prava na rad.

U prijeratnom periodu, općina Breza je spadala u red srednje razvijenih općina s dominantnom ulogom rudarstva u privredi općine. Rudnici su ostvarivali 58% ukupnog bruto društvenog proizvoda (BDP) i zapošljavali 58% (2.123 radnika) od ukupnog broja zaposlenih na području općine. Pored rudnika, najveća preduzeća na području općine su bila Tekstilno preduzeće „Bretex, Elektro-zanatsko preduzeće „Elektroterm“, Metaloprerađivačko preduzeće „Strojno d.d.“, Građevinsko preduzeće „Sretno“, Trgovacka preduzeća „Udarnik“ i „Velepromet“, te Ugostiteljsko preduzeće „Breza“.

Ratna dejstva u periodu od 1992. do 1995. godine su rezultirala razaranjem privredne infrastrukture i dovela su općinu u veoma tešku ekonomsku situaciju. Proces tranzicije, a posebno proces privatizacije koji je uslijedio po okončanju rata, uz već spomenuta ratna razaranja, doveli su do daljnjeg pogoršavanja ekonomske situacije na području općine. Proces privatizacije u periodu od 1996. do 2001. godine („mala“ i „velika“ privatizacija) nije rezultirao pozitivnim efektima, nego je nasuprot tome dodatno otežao ekonomsku situaciju na teritoriji općine Breza. Najkratce receno, „efekti male privatizacije“ su jeftino kupljeni poslovni prostori i vrlo mali broj zaposlenih radnika. Rezultati „velike privatizacije“, tj. javnog upisa dionica, su na ekonomiju općine imali značajno negativnije efekte nego „mala privatizacija“. Većina privatiziranih preduzeća („Elektroterma“, GP „Sretno“, „Bretex“, „Velepromet“, „Udarnik“, Turisticko-ugostiteljsko preduzeće) koja su zapošljavala značajan broj radnika, nisu pokrenula proizvodnju ili nisu nastavila s radom po okončanju privatizacije.

Ekonomsku situaciju na području općine Breza, dodatno usložnjava izuzetno teška poslovna i finansijska situacija u kojoj se nalaze RMU „Breza“, čiji je vlasnik FBiH. Rudnik je najveće preduzeće s najvećim brojem zaposlenih radnika (1.280). RMU „Breza“ treba ući u proces restrukturiranja³⁸, jer sadašnje procjene govore o tome da ovo preduzeće može poslovati profitabilno ukoliko reducira broj zaposlenih na 700 do 800 radnika³⁹.

Iz ovog konteksta „velike privatizacije“ se može izdvojiti preduzeće „Strojni d.o.o.“, koje je sa 77 zaposlenih zadržalo određeni nivo proizvodnje. I pored izuzetno teškog stanja u ovom preduzeću, ono

³⁷ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR), članovi 6, 7.

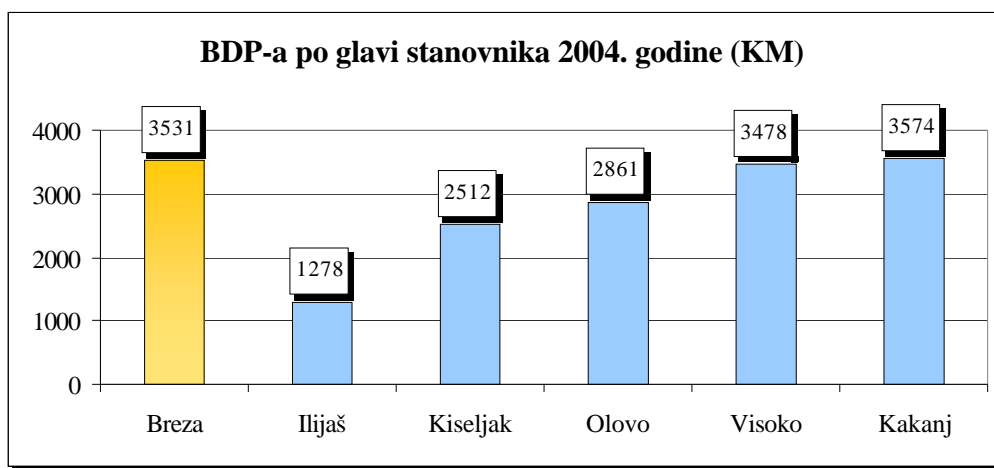
³⁸ Izvor: Općina Breza, Razvojni program općine Breza (SWOT analiza), mart 2002.

³⁹ U slučaju otpuštanja ovih radnika došlo bi do smanjenja ukupnog broja zaposlenih za 17%.

nije doživjelo sudbinu gore navedenih privatiziranih preduzeca u kojima su vecinski vlasnici PIF-ovi (privatizacijsko-investicijski fondovi).

Prema raspoloživim podacima, bruto društveni proizvod (BDP) po glavi stanovnika za opcinu Breza u 2004. godini je iznosio je 2.981,77 KM⁴⁰. Iako u periodu od 2000. do 2004. godine BDP po glavi stanovnika kontinuirano raste (2000. godine BDP po glavi stanovnika iznosi 1.194,90 KM, a u 2003. godini 2.247,70 KM)⁴¹, on je i dalje ispod prosjecnog BDP-a u FBiH, koji je u 2004. godini iznosio 3.810 KM⁴².

Pokazatelj loše ekonomske situacije na podrucju opcline Breza je i iznos prosjecne neto place u 2005. godini (339,80 KM), koja je za 108,37 KM manja u odnosu na prosjecnu neto placu na podrucju ZE-DO kantona. Sukladno podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja⁴³, prema velicini BDP-a po glavi stanovnika, Breza i danas spada u sredenje razvijene opcline FBiH.

Današnja struktura ekonomije opcline nije znacajnije promijenjena u odnosu na prijeratnu strukturu. Privredu Breze danas cini oko 225 pravnih lica i oko 250 obrta (samostalne ugostiteljske, trgovacke, zanatske radnje i tezge na pijaci). Osim toga, u opcini ima oko 20 preduzeca i poslovnica koje se bave finansijskim posredovanjem nekretninama i poslovnim uslugama.

Ako analiziramo strukturu ekonomije po koncentraciji zaposlenosti u tri glavna sektora (tabela ispod), zahvaljujuci glavnom osloncu na rudarstvo, sekundarni sektor ucestvuje sa 70% u ekonomiji opcline.

Usporedba koncentracije zaposlenosti po glavnim sektorima								
Sektor	Hrvatska	Slovenija	Bugarska	FBiH	Breza	Srebrenik	Livno	Odžak
Primarni ⁴⁴	15.6%	9.9%	26.3%	3%	0.13%	6%	5%	2%
Sekundarni ⁴⁵	30%	38.2%	27.7%	38%	70%	36%	34%	23%
Tercijarni ⁴⁶	54.4%	51.9%	46%	59%	29.87%	58%	61%	75%

⁴⁰ Podaci o BDP- u za 2004. godinu dostavljeni od strane opcline Breza govore o BDP-u po glavi stanovnika od 2.981,77 KM, dok BDP po glavi stanovnika u 2004. godini prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja iznosi 3.531 KM.

⁴¹ Izvor: Opcina Breza.

⁴² Izvor: Osnovni indikatori razvoja FBiH za period 1998 – I – VIII 2005. godine; Federalni zavod za programiranje razvoja.

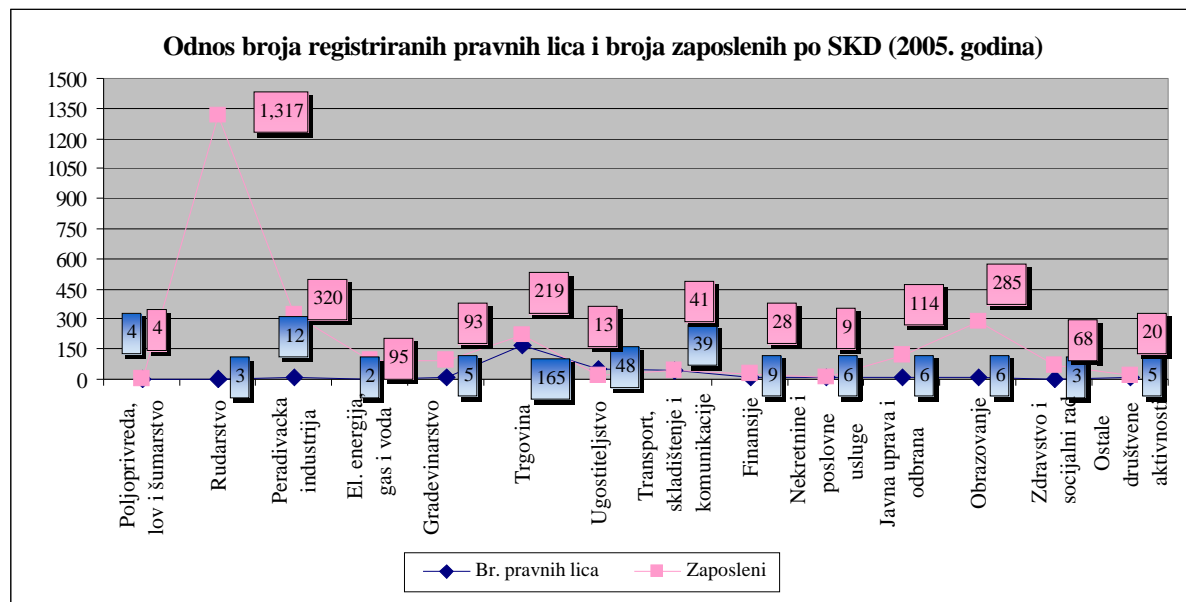
⁴³ Index socioekonomskog razvoja lokalnih zajednica u FBiH, mart 2005., Federalni zavod za programiranje razvoja.

⁴⁴ Primarni sektor: poljoprivreda, lov i šumarstvo, ribarstvo.

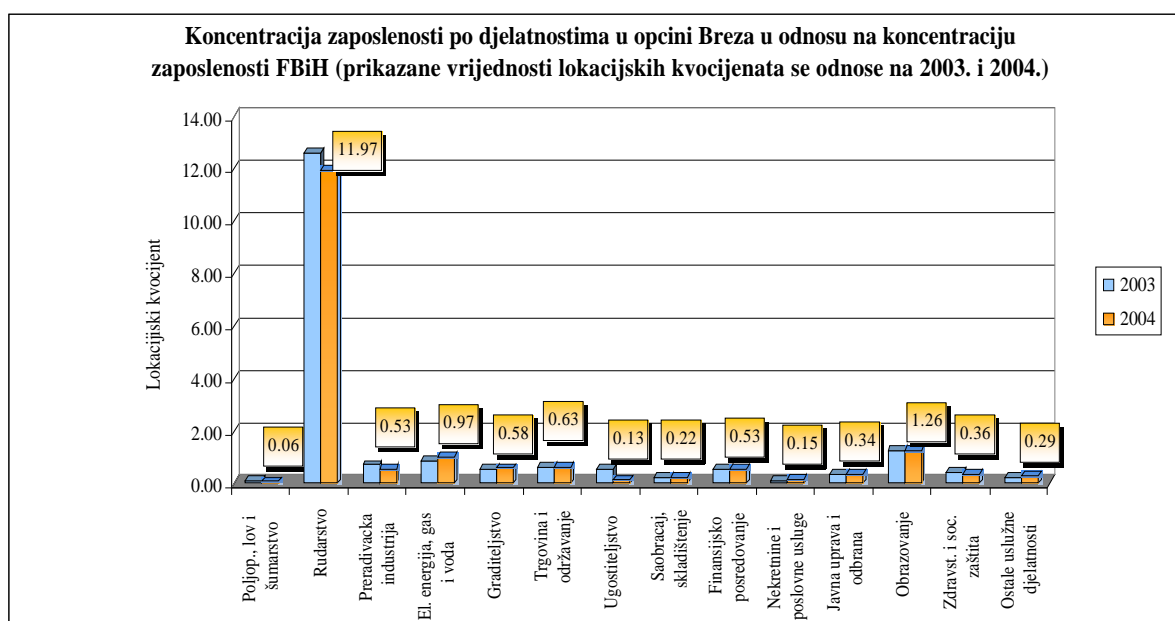
⁴⁵ Sekundarni sektor: rudarstvo, preradivcka industrija, opskrba elektrinom energijom, plinom i vodom, gradevinarstvo.

⁴⁶ Tercijarni sektor: trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala, te predmeta za osobnu upotrebu i kucanstvo, ugostiteljstvo, saobraćaj, skladištenje i veze, finansijsko posredovanje, poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge, javna uprava i odbrana, obrazovanje, zdravstvena zaštita i socijalna zaštita, ostale društvene i osobne uslužne djelatnosti, privatna kucanstva sa zaposlenim osobljem, izvanteritorijalne organizacije i tijela.

Ako usporedimo strukturu privrede na području općine Breza sa strukturom privrede FBiH, drugih općina i strukturom privrede u nekim od tranzicijskih zemalja, vidimo da je koncentracija zaposlenosti u sekundarnom sektoru skoro dvostruko veća od prosjeka FBiH ili koncentracije zaposlenih u istom sektoru u drugim općinama. Također, može se zamijetiti da je koncentracija zaposlenosti u primarnom i tercijarnom sektoru značajno manja od prosjeka FBiH i drugih općina.

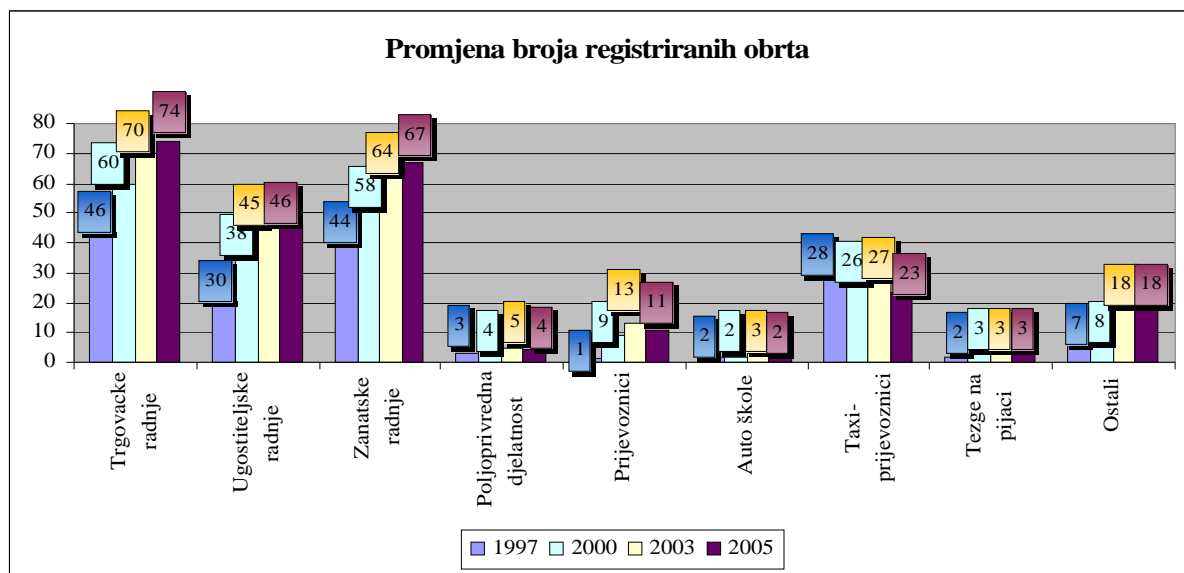
Iako je najveći broj registriranih pravnih lica u djelatnosti trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikala, te predmeta za osobnu upotrebu i kucanstvo, rudarstvo je i dalje djelatnost koja zapošljava ubjedljivo najveći broj radnika na području Breze (47% od ukupnog broja zaposlenih). Pored sektora rudarstva, javni sektor je najveći poslodavac i ova dva sektora zapošljavaju ukupno 70% svih zaposlenih na području općine Breza. Od ukupnog broja zaposlenih u 2005. godini (2.626), 608 radnika je zaposleno u javnom sektoru, što predstavlja 23% od ukupnog broja zaposlenih.

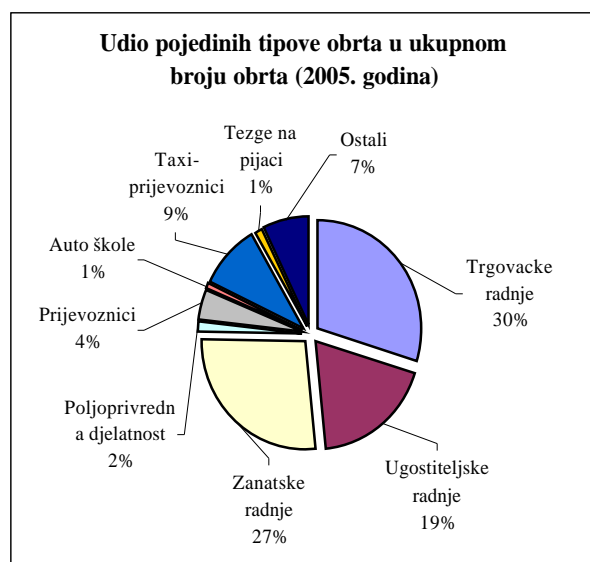
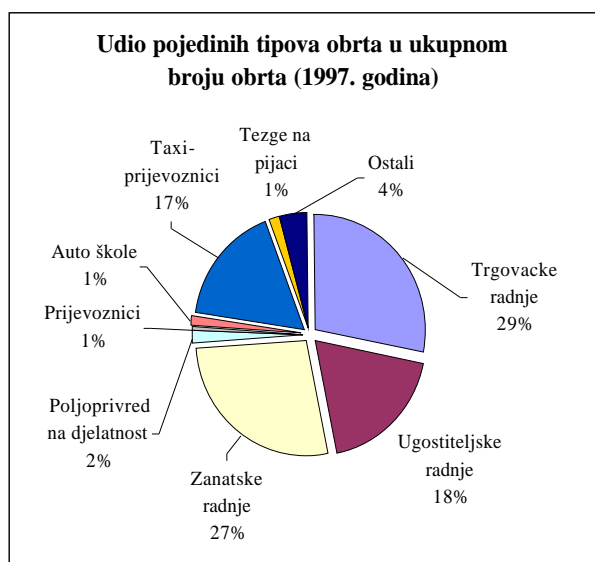
Ako analiziramo djelatnosti na području općine, koncentraciju zaposlenosti po djelatnostima i usporedimo koncentracije zaposlenosti općine i FBiH, vidimo da su osim rudarstva i obrazovanja, sve druge djelatnosti značajno ispod prosjeka FBiH. Ponovno se potvrđuje da je rudarstvo najznačajnija

djelatnost na području Breze, a lokacijski kvocijent od 11,97 govori da je to i najsnažnija izvozna djelatnost sa području općine i glavni generator ekonomskog rasta.

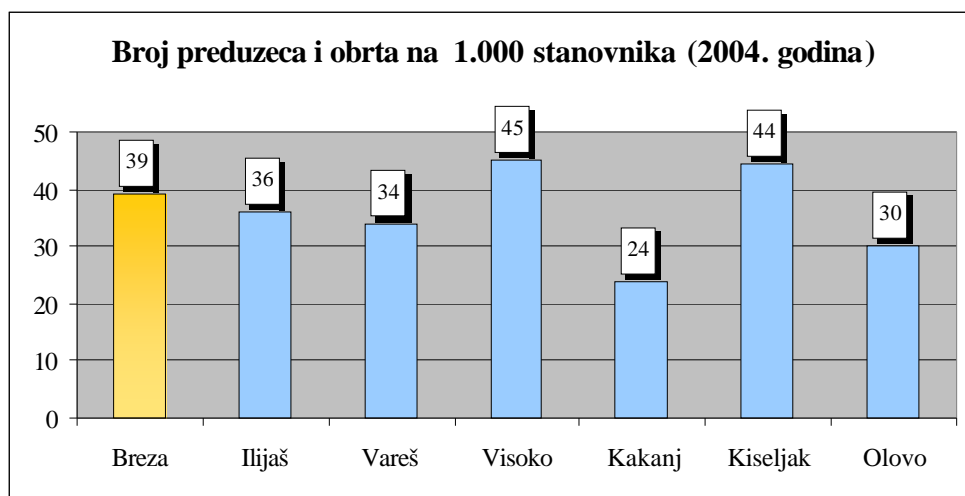
U poslijeratnom periodu je došlo do jačanja građevinskog sektora, drvno-prerađivačke industrije, (primjer „Strong d.o.o.“ sa 41 zaposlenim), te značajnog razvoja obrta i kontinuiranog rasta broja registriranih obrta u posljednjih osam godina. Možemo vidjeti da je od 1997. godine do danas značajno porastao broj registriranih trgovačkih, ugostiteljskih i zanatskih radnji.

Trgovacke radnje cine 30% svih registriranih obrta, a u tri gore navedene djelatnosti (trgovina, ugostiteljstvo, zanatske radnje) registrirano je 76% od ukupnog broja obrta na području općine Breza.

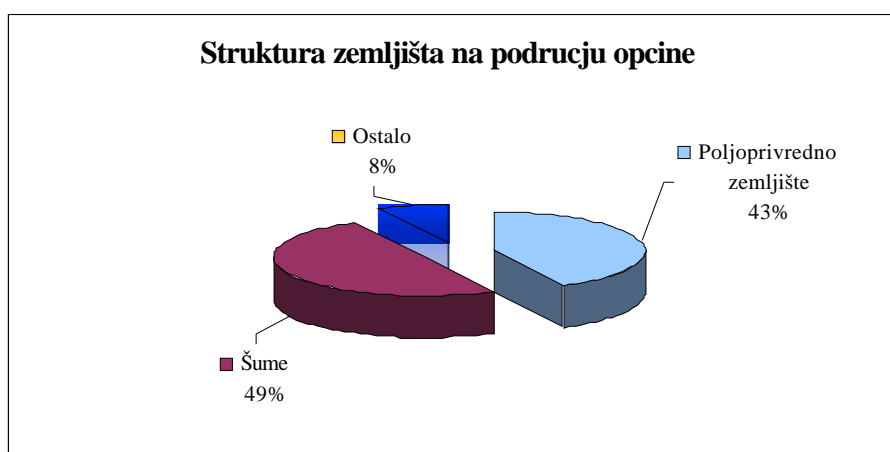

Procentualno učešće pojedinih tipova obrta u ukupnom broju obrta se nije značajnije mijenjalo u posljednjih osam godina. Jedine promjene bilježimo u procentualnom učešću taxi prijevoznika (smanjenje od 8%) i povećanje procentualnog učešća auto-prijevoznika za 3%. Iako općina Breza ima relativno veliki broj registriranih obrta, njihovo učešće u ukupnom zapošljavanju je manje od 10%.

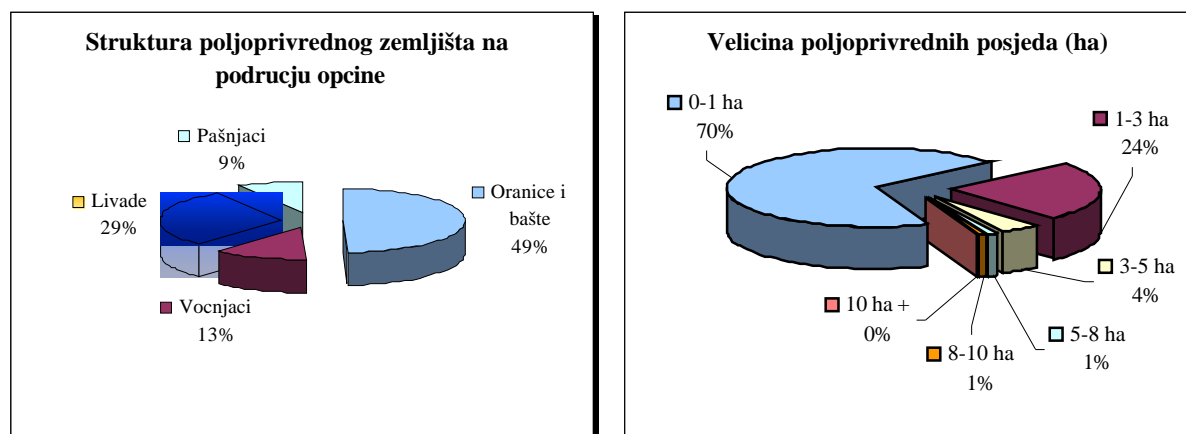
Iz usporedbe broja registriranih preduzeca i obrta na 1.000 stanovnika na podrucju općine Breza i njoj susjednih općina, vidimo da se Breza nalazi negdje u sredini kada je u pitanju poduzetništvo i poduzetnički duh stanovništva.

Poljoprivreda: U ukupno raspoloživom zemljištu na području općine Breza, pod šumama se nalazi 49% zemljišta (3.615 ha)⁴⁷, a poljoprivredno zemljište čini 43% ukupnog zemljišta.

Prema podacima iz katastra zemljišta, poljoprivredno zemljište zauzima 3.101 ha, od čega je obradivog 2.823 ha (oranice i bašte 1.533 ha, vocnjaci 388 ha, livade 902 ha) i pašnjaka 278 ha. Ako se uzme u obzir površina raspoloživog obradivog zemljišta i procjena trenutnog broja stanovnika, općina Breza ima oko 0,2 ha obradivog zemljišta po glavi stanovnika, što je dostatno za proizvodnju koja zadovoljava prehrambene potrebe stanovništva općine.

⁴⁷ Šumskim zemljištem i šumom gazduje Šumsko-privredno društvo ZE-DO kantona sa sjedištem u Zavidovicima i Kantonalna uprava za šumarstvo sa sjedištem u Zenici. U strukturi šumskih vrsta preovladavaju cetinari koji su zasadeni u toku osamdesetih godina. Općina Breza nema uticaja na izradu Šumsko-privredne osnove i planova gazdovanja.

Većina poljoprivrednog zemljišta (95,6%) je u privatnom vlasništvu. Međutim, ono što predstavlja problem je usitnjenost posjeda, s obzirom da je 70% (odnosno 1.606) posjeda manje od 1 ha. U ukupnom broju posjeda, posjedi velicine između 8 i 10 ha čine 0,6% svih posjeda, a posjedi preko 10 hektara samo 0,1%. Poljoprivredna gazdinstva su mješovita, a poljoprivredna djelatnost je većinom samo dopunski izvor prihoda.

U sjetvenoj strukturi na području općine preovladava proizvodnja stocne hrane sa 1.360 ha, gdje je proizvodnji sijena i zelene mase za ishranu stoke podređeno najviše obradivih površina (1.245 ha). Proizvodnja žitarica je u stalnom padu, dok povrtlarska proizvodnja, posebno proizvodnja sitnog povrća u ukupnoj sjetvenoj strukturi zauzima značajno mjesto (87 ha). U vocarstvu su značajni zasadi plantažnog voca, koji su podignuti u skladu sa najnovijim naučnim dostignućima. U zadnjih par godina zasaden je oko 28 ha visokostablašica kontinentalnog voca (jabuka, kruška i šljiva) i oko 4 ha jagodicastog voca, gdje preovladava malina⁴⁸. Na području općine, a ni u bližoj okolini nema značajnijih preradivačkih kapaciteta za poljoprivredne proizvode, pa se poljoprivredni proizvodi uglavnom plasiraju na pijacama u Brezi i Sarajevu.

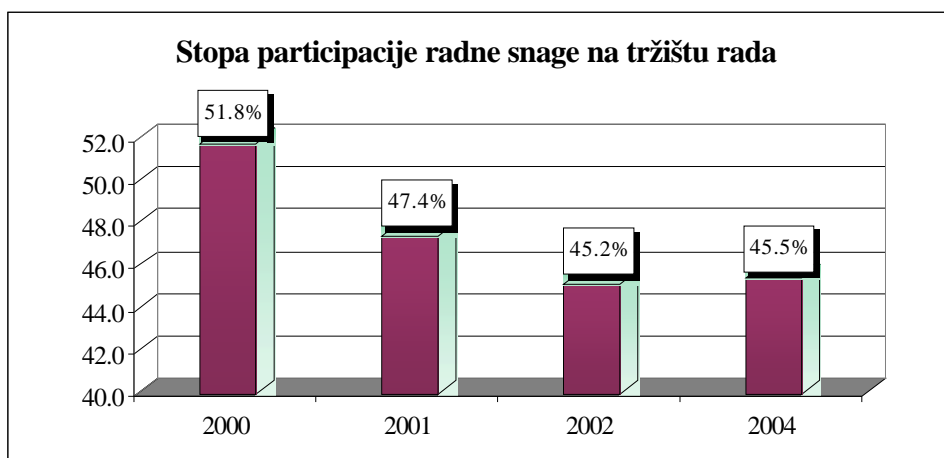
Stocarstvo na području općine nije značajnije razvijeno⁴⁹. U govedarstvu preovladavaju gazdinstva sa dvije muzne krave, a sa tri i više muznih krava je oko 50 farmi. Na području Breze nije organiziran otkup mlijeka, a mlijeko se uglavnom preraduje u domaćinstvima i plasira na obližnjim pijacama. Poslove zdravstvene zaštite životinja obavlja JP „Veterinarska stanica“ Breza, koja zapošljava dva diplomirana veterinara i dva veterinarska tehničara. Na području Breze djeluje Udruženje poljoprivrednika „FARMER“ Breza, koje broji oko 70 članova organiziranih u više sekcija i Udruženje pcelara „Nektar“ Breza. Privredni subjekti registrirani za obavljanje poljoprivredne djelatnosti su SZR „SIR-DEDIC“ Mahala, „Šampinjon“ d.o.o, Peradarska farma „BH koka“ Kamenice i „Haneks“ obrtnička radnja za uzgoj gljiva-bukovaca.

Tržište rada: Na području općine Breza živi 9.679 stanovnika starosne dobi između 15 i 65 godina, međutim od toga broja samo 45,5% je radno aktivno, tj. ili zaposleno ili traži posao (registrirani na Birou za zapošljavanje)⁵⁰.

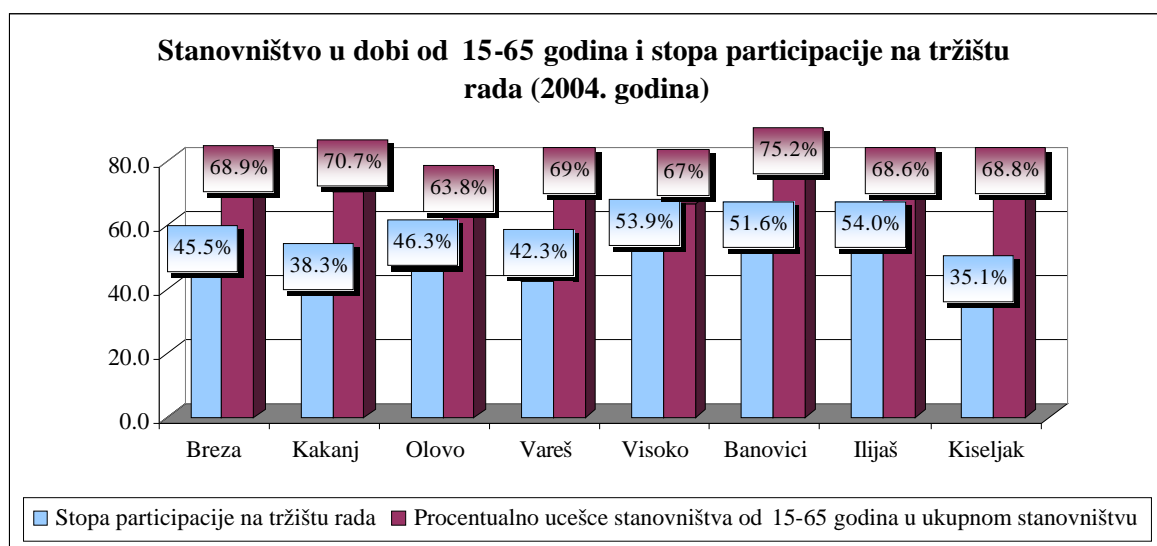
⁴⁸ Površina vocnjaka visokostablašica je 0,5 i više ha, a zasada jagodicastog voca 0,1 i više ha. Proizvodnja malina je ugovorena s Preduzećem „Klas“ iz Sarajeva.

⁴⁹ Procjena brojnog stanja stoke (31.12.2005.): 1.753 goveda (od cega krave i stovne junice 1.151), 4.200 ovaca, 10 konja, 12.200 peradi (od cega 9.200 koka nosilica) i 130 koza.

⁵⁰ Podaci za 2004. godinu.

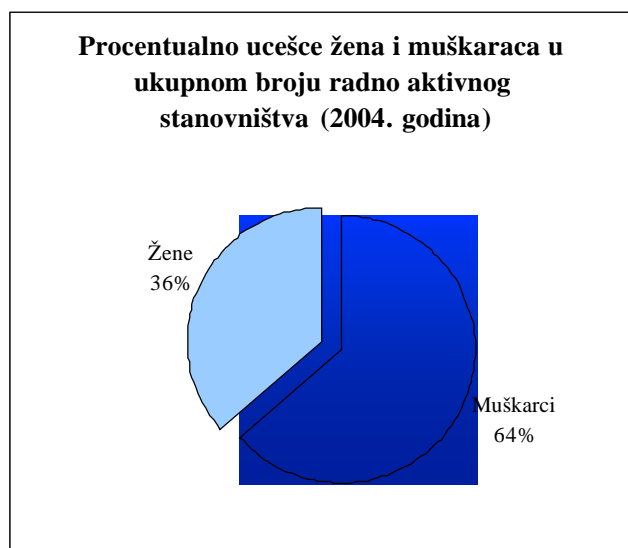

Stopa participacije radne snage na tržištu rada u 2004. godini u odnosu na 2000. godinu je opala za 6.3%. Ako usporedimo stopu raspoložive radne snage i stopu participacije radne snage na tržištu rada na području općine Breza sa susjednim općinama, vidimo da je stopa participacije radne snage značajno viša od najniže (općina Kiseljak), ali i značajno niža od najviše stope participacije (općine Visoko i Ilijaš).

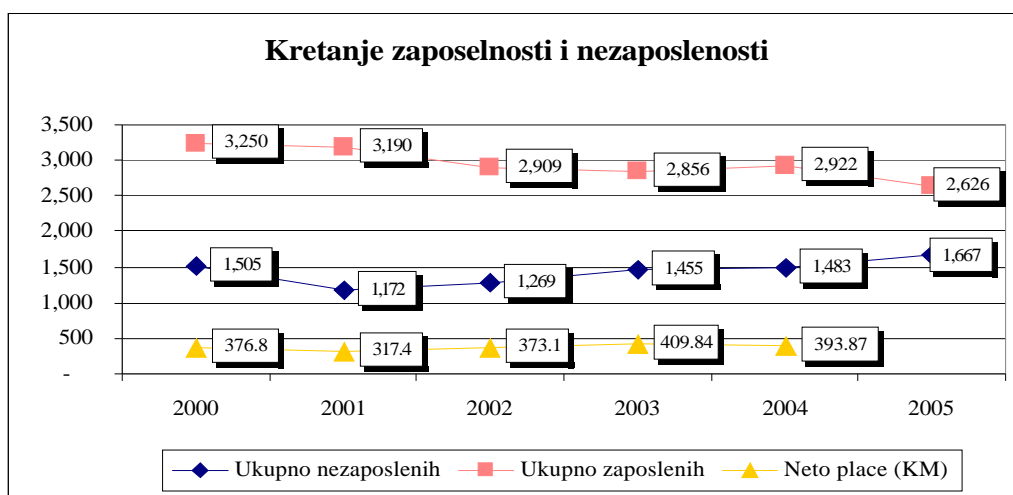

Stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine čini 68.9% od ukupnog broja stanovnika općine, a od ukupnog broja stanovnika dobi od 15 do 64 godina, samo 45.5% aktivno učestvuje na tržištu rada, tj. ili su zaposleni ili registrirani kao nezaposleni⁵¹. Stopa participacije žena na tržištu rada je značajno manja od stope participacije muškaraca.

⁵¹ Iako registraciju na Birou za zapošljavanje smatramo aktivnim traženjem posla, procjene Biroa za zapošljavanje govore da oko 30% registriranih se registrira radi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu.

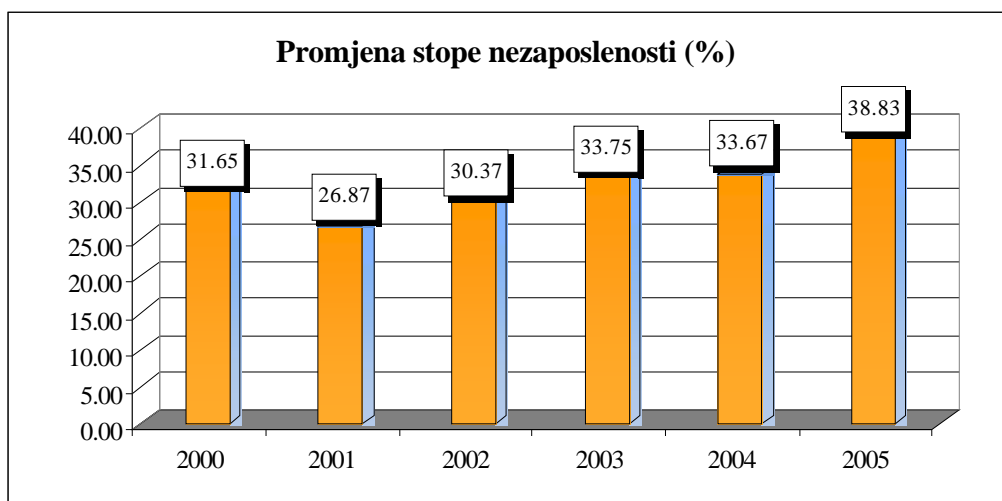
Nezaposlenost: Tržište rada na području općine Breza karakterizira visoka stopa nezaposlenosti, koja u 2005. godini iznosi 38.8%. U odnosu na 1991. godinu kada je na području općine zaposleno ukupno 3.650 radnika, u 2005. godini ukupan broj zaposlenih je manji za 28%. Značajno smanjenje obima proizvodnje u rudnicima je dovelo i do gubitka od 828 radnih mjesta u odnosu na 1991. godinu⁵². Pored smanjenja broja radnih mjesta u rudnicima, značajno je smanjenje proizvodnje u najznacajnijim prijeratnim preduzecima kao što su „Bretex“⁵³, „Elektroterma“, „Sretno“, zatim preduzeće „Strojni“, koje trenutno radi sa 40% prijeratnih kapaciteta

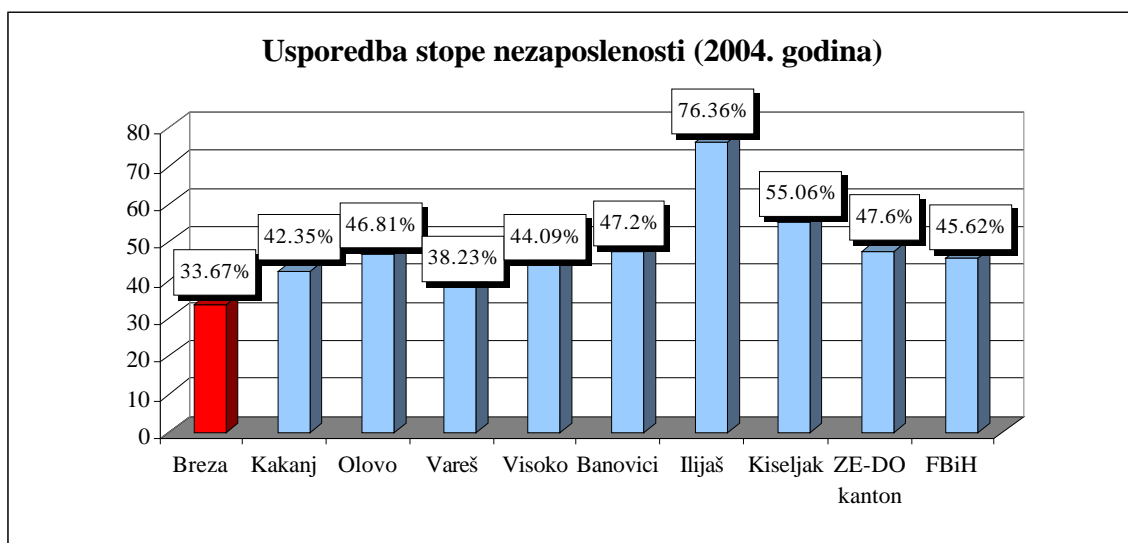
Ono što posebno zabrinjava je trend smanjenja ukupnog broja zaposlenih i povećanja ukupnog broja registriranih nezaposlenih u posljednjih pet godina.

⁵² Rudnici Breza su 1991. godine zapošljavali 2.123 radnika, dok je broj zaposlenih u 2005. godini iznosio 1.295 radnika.

⁵³ Preduzeće „Bretex“ koje je prije rata upošljavalo 520 radnika je totalno devastirano tokom rata.

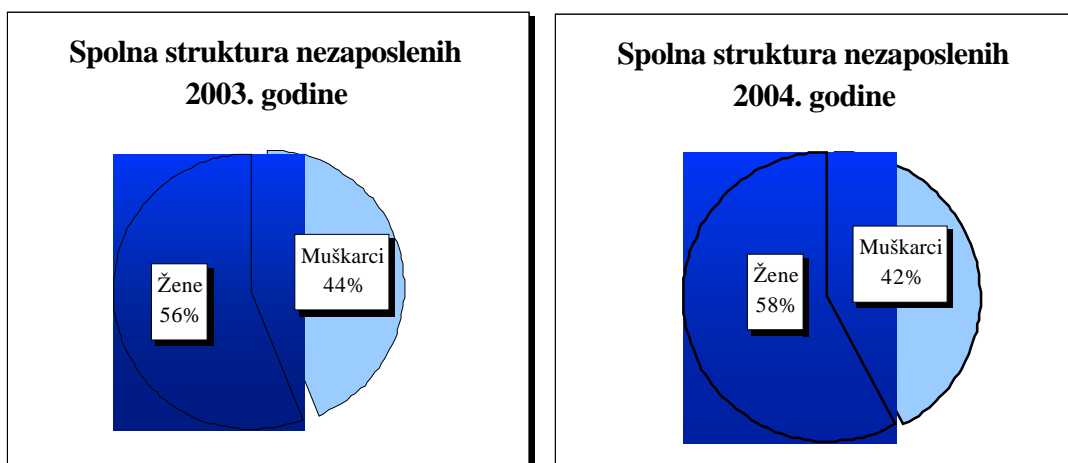

Stopa registrirane nezaposlenosti, nakon što je dosegla najnižu vrijednost (26,87%) u 2001. godini, gotovo kontinuirano raste, da bi u 2005. godini dosegla vrijednost od 38,83%.

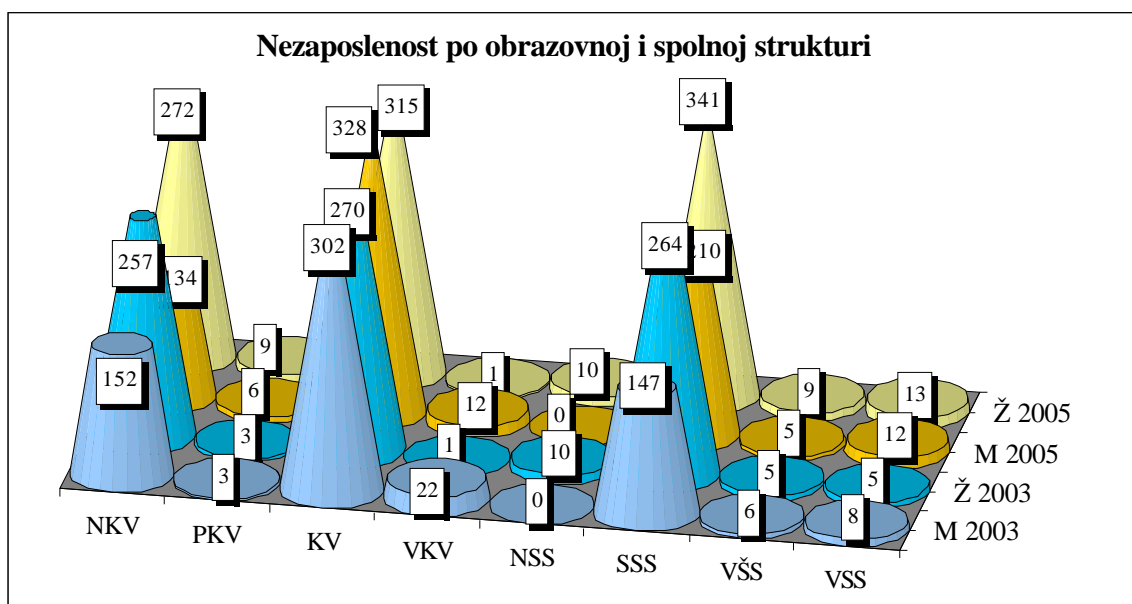

Međutim, kada uporedimo stope nezaposlenosti na području općine Breza sa stopama nezaposlenosti na području općina koje granice sa Brezom i sa stopama nezaposlenosti na području ZE-DO kantona i FBiH, vidimo da općina Breza ima najnižu stopu nezaposlenosti⁵⁴. Kao što smo već naveli, participacija žena na tržištu rada je značajno manja od participacije muškaraca, međutim kada je u pitanju spolna struktura ukupnog broja registriranih nezaposlenih situacija je značajno drugačija. Od ukupnog broja registriranih nezaposlenih na Birou za zapošljavanje, u 2004. godini, žene čine 58%, a procenat registriranih nezaposlenih žena u odnosu na 2003. godinu se povećao za 2%.

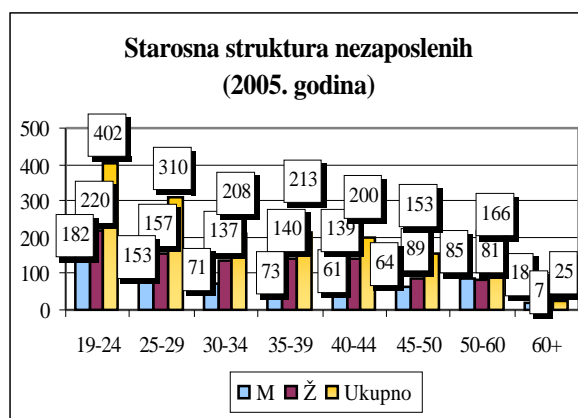
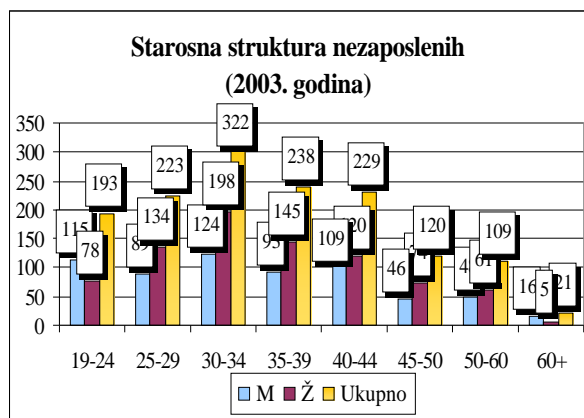
⁵⁴ Izvor podataka: Zaposlenost, nezaposlenost i plate u FBiH u 2004. godini, Federalni zavod za statistiku, juni 2005. godine

Ako analiziramo nezaposlenost po obrazovnoj i spolnoj strukturi, vidimo da uz kontinuiran rast registrirane nezaposlenosti, nezaposlenost raste u svim obrazovnim grupama. To posebno zamjećujemo u tri obrazovne grupe gdje je nezaposlenost i najizraženija: srednja stručna sprema, kvalificirani radnici i niskokvalificirana radna snaga.

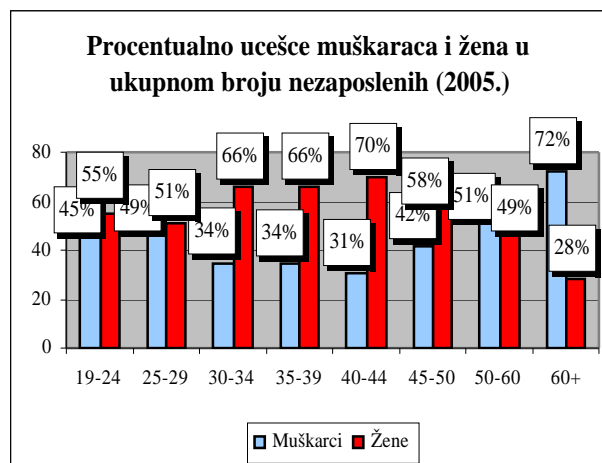
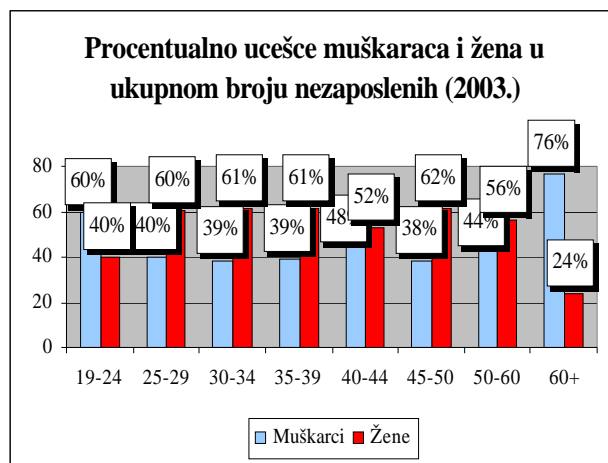
Kod nezaposlenih sa srednjom stručnom spremom, zabilježen je rast nezaposlenosti i muškaraca i žena. Međutim, stopa nezaposlenosti muškaraca sa SSS u 2005. godini je za 30% veća u odnosu na 2003. godinu, dok je stopa nezaposlenosti žena u 2005. u odnosu na 2003. godinu veća za 22,6%. Žene sa srednjom stručnom spremom čine 61,9% svih nezaposlenih sa srednjom stručnom spremom. Kod nezaposlene kvalificirane radne snage (KV) spolna struktura nezaposlenih je skoro podjednaka (muškarci sa KV stručnom spremom čine 51% od svih nezaposlenih sa KV stručnom spremom). Najveća razlika je kod niskokvalificirane radne snage. U ovoj obrazovnoj grupi nezaposlenost muškaraca u 2005. godini u odnosu na 2003. godinu se smanjila za gotovo 12%, dok se za isto vrijeme nezaposlenost žena unutar ove obrazovne grupe povećala za 5,5%. U grupi NKV nezaposlenih žene čine 66,99% svih NKV nezaposlenih.

Ako analiziramo starosnu i spolnu strukturu nezaposlenih i uporedimo 2003. i 2005. godinu, možemo zamijetiti da je došlo do značajne promjene. Broj nezaposlenih u starosnoj dobi od 19 do 24 godine se značajno povećao u odnosu na 2003. godinu i ima najveći udio u broju nezaposlenih u poređenju sa ostalim starosnim grupama. Također, unutar ove starosne grupe bilježimo značajan rast broja registriranih nezaposlenih žena (35,5%). Značajniji rast broja nezaposlenih bilježi i starosna grupa od 25 do 29 godina, a unutar ove grupe imamo skoro dvostruki rast broja nezaposlenih muškaraca.

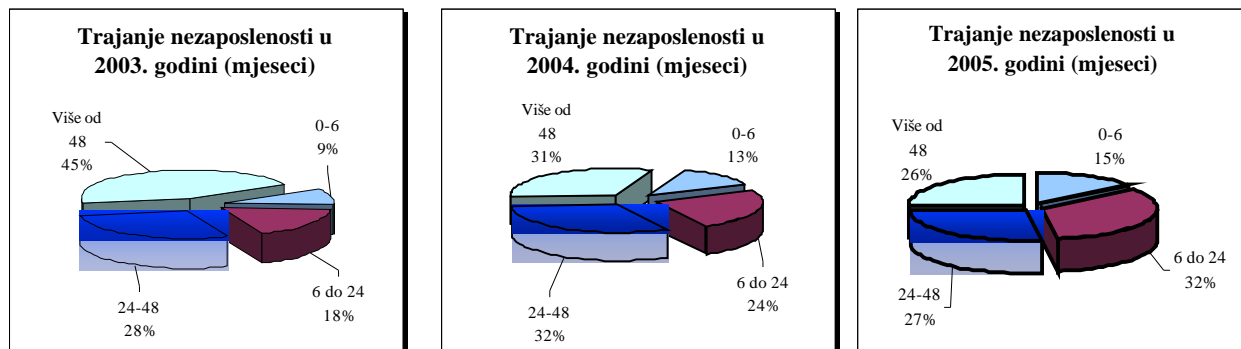
Najveći pad u broju nezaposlenih bilježi starosna grupa od 30 do 34 godine. Unutar ove starosne grupe broj nezaposlenih žena se smanjio za oko 31%, dok se broj nezaposlenih muškaraca smanjio za skoro 43%. Sličnu situaciju, u nešto manjem obimu imamo u starosnim grupama od 35 do 39 godina i od 40 do 44 godina. U starosnoj grupi od 50 do 60 godina bilježimo rast nezaposlenosti, sa značajno većim porastom broja nezaposlenih muškaraca.

U relativnim brojkama vidimo da je osim u starosnim grupama od preko 50 godina, procentualno učešće žena u ukupnom broju nezaposlenih veće od procentualnog učešća muškaraca. Razlika je posebno izražena u starosnim grupama srednje dobi.

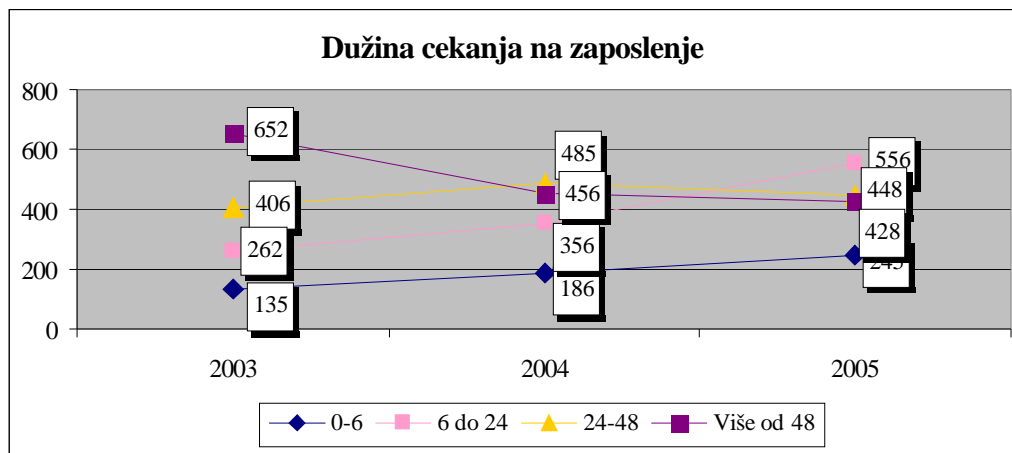

Kao što možemo vidjeti sa slike ispod, u 2005. godini 53% posto nezaposlenih čekaju ili traže posao putem Biroa za zapošljavanje duže od dvije godine. Dodatnih 32% nezaposlenih su nezaposleni duže od 6 mjeseci, odnosno između 6 i 24 mjeseca. Struktura registriranih nezaposlenih po dužini nezaposlenosti se značajno promijenila ako usporedimo 2005. sa 2003. godinom. U 2003. godini većina registriranih nezaposlenih (46%) je nezaposlena duže od četiri godine. U 2005. godini ovaj procenat se smanjio za 20%, odnosno na 26% onih koji su nezaposleni duže od četiri godine. Kategorija nezaposlenih između dvije i četiri godine je ostala ista, dok se značajno povećao procenat onih koji su nezaposleni između 6 mjeseci i dvije godine (sa 18% na 32%). Isto se desilo sa procentom

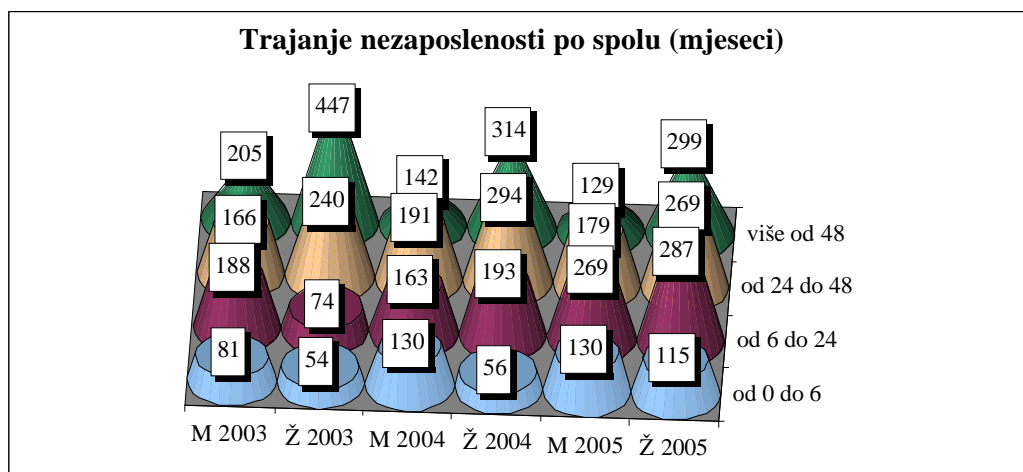
onih koji su nezaposleni manje od 6 mjeseci, gdje u odnosu na 2003. godinu, u 2005. godini bilježimo porast ove grupe nezaposlenih od 6% (sa 9% na 15%).

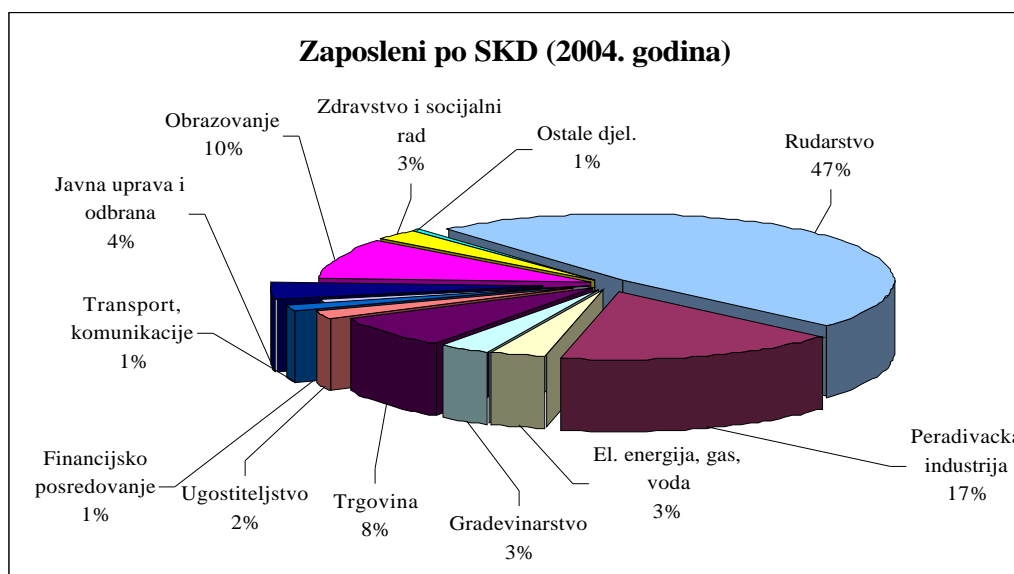
Ako promatramo promjene u dužini nezaposlenosti u apsolutnim brojkama, također vidimo da se značajno smanjio broj onih koji su nezaposleni više od četiri godine. U svim ostalim grupama bilježimo brojčani porast nezaposlenih. Brojčani porast je najizraženiji u grupi nezaposlenih između 6 mjeseci i dvije godine.

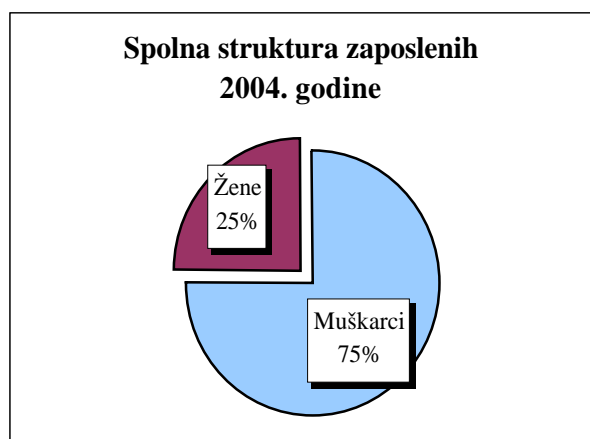
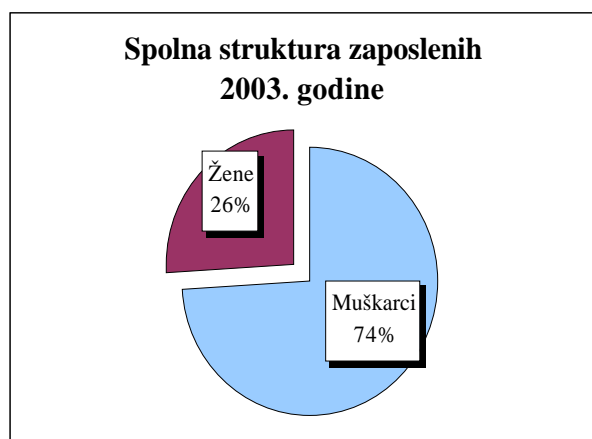
Ako analiziramo trajanje nezaposlenosti i spolnu strukturu vidimo da u 2005. godini žene čine najveći dio onih koji su nezaposleni između dvije i četiri godine i onih koji su nezaposleni duže od četiri godine. Jedino u grupi onih koji su nezaposleni manje od 6 mjeseci imamo veći broj nezaposlenih muškaraca. Međutim, vidimo da je u odnosu na 2004. godinu broj registriranih nezaposlenih žena dvostruko veći, dok je broj registriranih nezaposlenih muškaraca ostao isti.

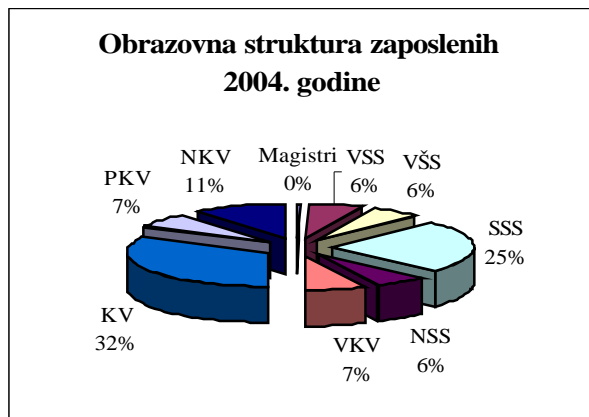
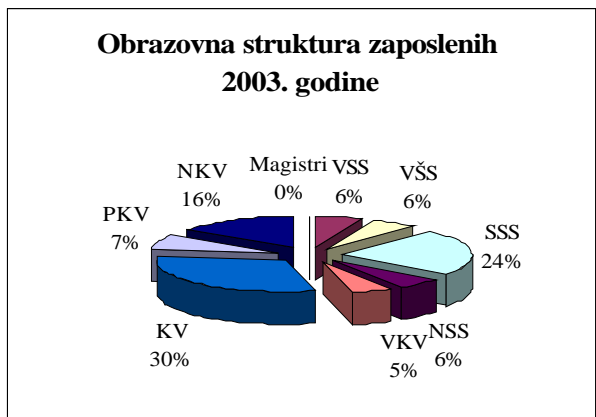
Zaposlenost: Kao što je već ranije navedeno, broj zaposlenih se kontinuirano smanjuje i u periodu od 2000. do 2005. godine smanjio se za 19.2%. Skoro polovina (47%) od ukupnog broja zaposlenih su zaposleni u rudarstvu. Prerađivačka industrija zapošljava 17% radnika, dok javni sektor zapošljava oko 20% od svih zaposlenih radnika.

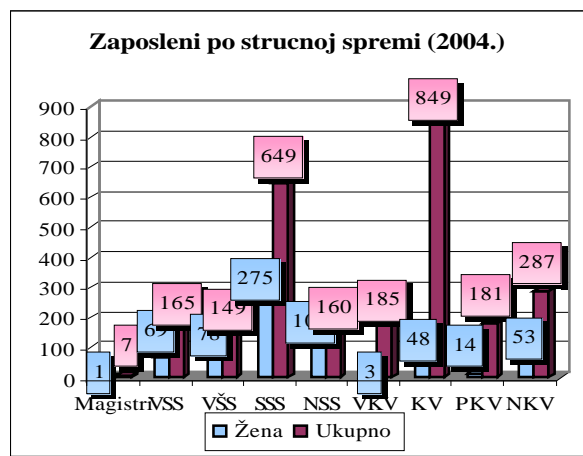
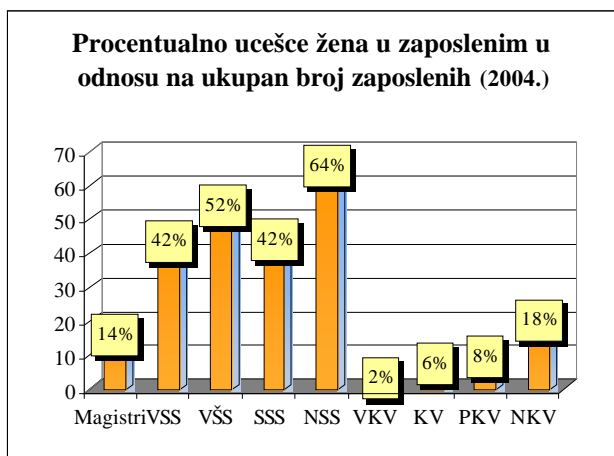
U ukupnom broju registriranih zaposlenih osoba, žene učestvuju sa samo 25%, a 75% registriranih zaposlenih čine muškarci.

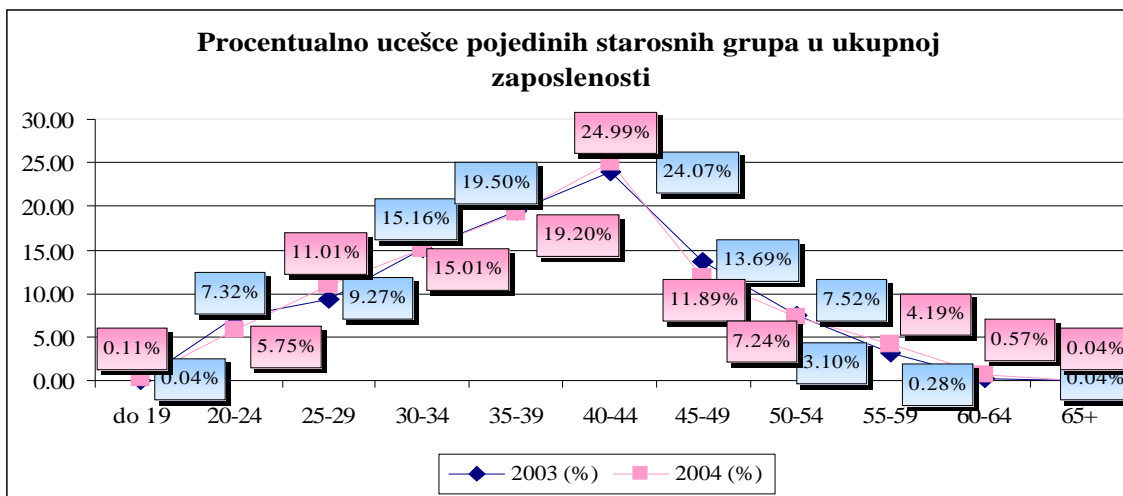
Od ukupnog broja zaposlenih, 57% čine kvalificirani radnici i radnici sa srednjom stručnom spremom. Radnici sa osnovnom školom ili sa manje od osnovne škole čine skoro četvrtinu svih zaposlenih (24%). U 2004. godini u odnosu na 2003. došlo je do smanjenja procentualnog učešća niskokvalificirane radne snage u ukupnom broju zaposlenih za 5%, i rasta procentualnog učešća kvalificirane (2%), visokokvalificirane (2%) radne snage i radne snage sa srednjom stručnom spremom (1%).

Kada je u pitanju zaposlenost i kvalifikaciona struktura, žene cine nešto manje od polovine u ukupnom broju zaposlenih sa visokom, višom i srednjom strucnom spremom, a u niskokvalificiranoj radnoj snazi cine 64% od ukupnog broja zaposlenih. Učešće žena u zaposlenosti kada su u pitanju zanatska zanimanja je skoro zanemarivo. Visokokvalificiranu, kvalificiranu, polukvalificiranu i nekvalificiranu radnu snagu uglavnom cine muškarci.

Cetvrtinu (24.99%) od ukupnog broja zaposlenih cine radnici starosne dobi izmedu 40 i 44 godine. Mladi od 15 do 24 godine starosti ucestvuju u ukupnom broju zaposlenih sa nešto manje od 6%. Starija radna snaga u dobi od 55 do 65 godina takoder ucestvuju sa manje od 5% u ukupnom broju zaposlenih.

Ukupno stanje u privredi općine Breza onemogućava ostvarivanje prava na rad i pristojnu zaradu⁵⁵, ali se odražava i na ostvarivanje drugih ljudskih prava, kao što je pravo na socijalnu sigurnost, pravo na odgovarajuće standarde življenja⁵⁶ i pravo na razvoj. Nezaposlenost u Brezi posebno pogoduje žene i mlade, a država, odnosno organi vlasti na svim nivoima su dužni poduzeti korake za puno ostvarivanje prava na rad, uključujući tehničko i profesionalno usmjeravanje, usavršavanje i obuku radne snage, politike i tehnike za ostvarivanje stalnog ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja i punog i produktivnog zapošljavanja u uslovima koji pojedincu osiguravaju političke i ekonomske slobode⁵⁷. Široko rasprostranjena siva ekonomija i neusklađenost sa zakonima o radu, posebno s obzirom na neredovno plaćanje zdravstvenih i socijalnih doprinosa, ugrožavaju realizaciju prava na povoljne radne uslove i socijalnu sigurnost, i prema tome ozbiljno utiču na dostojanstvo i samopoštovanje pojedinaca ometajući ih u nastojanjima da osiguraju pristojan život za sebe i svoje porodice.

2.1.3. Socijalna zaštita

Pravo na socijalnu sigurnost, uključujući pravo na socijalno osiguranje, je međunarodno priznato kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Druga prava iz ove oblasti obuhvataju pravo svake osobe na adekvatan životni standard, uključujući i primjerenu ishranu, odjecu i smještaj, kao i pravo na stalno poboljšanje životnih uslova. Ostvarivanje ovog prava usko je vezano za inkluzivni humani razvoj, smanjenje siromaštva i društveni napredak. Država je obavezna osigurati efikasne mehanizme za ostvarivanje prava iz ove oblasti putem sistema socijalne zaštite koji će služiti svim njenim građanima i koji će biti zasnovan na jasnim i transparentnim procedurama, gdje je osnovni kriterij stvarna potreba korisnika za socijalnom zaštitom.

Trenutni sistem socijalne zaštite u FBiH je takav da se socijalna politika utvrđuje i donosi na višem nivou vlasti, dok su finansiranje i implementacija utvrđene politike obaveza nižeg nivoa vlasti. Građanima se tako na temelju Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom FBiH deklarativno priznaje veliki broj socijalnih beneficija, koje oni ostvaruju ili ne, ovisno o kantonu, odnosno općini u kojoj žive. Iako su nadležni kantonalni organi u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu Federalnog zakona bili dužni donijeti kantonalne propise i opće akte za ovu oblast, ni sedam godina kasnije nije donesen provedbeni kantonalni zakon⁵⁸. Do usvajanja ovog Zakona, u ZE-DO kantonu se primjenjuje Federalni zakon uz odluke Vlade Kantona, kojima se regulira pravo na porodijsko odsustvo žena u radnom odnosu i žena koje nisu u radnom odnosu, privremene i jednokratne novčane pomoći, naknada za smještaj djece bez roditeljskog staranja u druge porodice, prava civilnih žrtava rata, naknada na ime tuđe njege i pomoći, smještaj lica u socijalno-medicinske ustanove, zdravstvena zaštita za ovu populaciju i troškovi sahrane za umrla-raseljena lica.

Osim toga, općinama se ostavlja mogućnost da u skladu sa svojom ekonomskom moći, izdvoje sredstva za sve dodatne kategorije korisnika socijalne pomoći i socijalne beneficije koje su priznate Federalnim zakonom. Međutim, kako je ekonomska moć općina različita, tako na području kantona postoje značajne razlike u ostvarivanju socijalnih prava kako po sadržaju, tako i po obimu. Nejednakosti u ostvarivanju socijalnih prava su još očitije u odnosu na druge kantone i njima pripadajuće općine. Uslijed toga, jedan broj građana u stanju socijalne potrebe iz brežanske općine, registrira boravište i ostvaruje prava u oblasti socijalne zaštite u nekoj od općina Sarajevskog kantona.

⁵⁵ Član 6 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) garantira pravo na rad, što podrazumijeva pravo na mogućnost obezbjeđivanja pristojnog života kroz slobodno izabrano i prihvaćeno zaposlenje.

⁵⁶ Pravo na odgovarajuće standarde življenja - član 11 ICESCR; Pravo na socijalnu sigurnost – član 9 ICESCR; Socijalna zaštita osigurana je građanima pod uslovima utvrđenim Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom FBiH.

⁵⁷ Član 6 ICESCR; Član 11 CEDAW garantira jednak tretman žena i muškaraca u oblasti zapošljavanja, a član 5(e)(i) osigurava pravo svima, bez obzira na rasu, boju, nacionalnu ili etničku pripadnost, na jednakost u uživanju prava na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i povoljne uslove rada, zaštitu u slučaju nezaposlenosti, jednaka primanja za jednak posao i pravednu i povoljnu naknadu. Nediskriminacija u procesu zapošljavanja i jednak pristup zapošljavanju su zagarantirani i Zakonom o radu FBiH.

⁵⁸ Usvajanje Zakona je planirano za septembar 2006. godine.

Centar za socijalni rad (CSR) je nadležan za pružanje socijalnih usluga i sprovođenje programa socijalne i dječije zaštite, zaštite raseljenih lica, te zaštite civilnih žrtava rata na području općine. Centar za socijalni rad zapošljava 7 radnika⁵⁹, a od stručnog kadra nedostaje psiholog-pedagog. Pored teške finansijske situacije, nedostatka kompjuterske i druge opreme i adekvatnog prostora za pružanje usluga korisnicima, Centar u zimskom periodu ima i probleme sa grijanjem.

Sredstva za socijalnu zaštitu obezbjeđuju se iz kantonalnog⁶⁰ i općinskog budžeta. Općinske vlasti finansiraju plate zaposlenih i tekuće troškove Centra za socijalni rad, kao i jednokratne pomoći korisnicima. Stalna novčana pomoć, kao ni dječiji dodatak nisu regulirani ni kantonalnim, a ni općinskim odlukama, tako da se ove socijalne beneficije ne isplaćuju na području Breže⁶¹. U 2005. godini Općina je za jednokratne pomoći i administrativne troškove Centra za socijalni rad (plate, materijalne troškove, itd.) izdvojila 86.223 KM. Od 26.000 KM planiranih za jednokratne pomoći i pomoć raseljenim licima u 2005. godini, isplaćeno je samo 4.530 KM (samo 17% od predviđenih sredstava, dok su budžetom za 2006. godinu planirana sredstva u iznosu od 20.000 KM⁶²).

Teška ekonomska situacija na području brezanske općine ima za posljedicu visoku stopu nezaposlenosti i porast siromaštva. Prema zvaničnim podacima stopa nezaposlenosti na području općine iznosi 38.8%. Istraživanja provedena po pitanju siromaštva na nivou BiH ukazuju da se veliki dio stanovništva nalazi tek iznad granice općeg siromaštva⁶³. Ovo ukazuje na to da značajan broj stanovnika općine treba neki vid socijalne zaštite i da je taj broj konstantno u porastu. Ukupan broj korisnika pomoći Centra za socijalni rad u 2005. godini iznosio je 2.884⁶⁴. Međutim, ovaj broj ne predstavlja stvarnu sliku stanja, jer Centar za socijalni rad ne sprovodi sistematično prikupljanje podataka o socijalnom statusu i stvarnim potrebama stanovništva. Osim toga, Centar često nije u mogućnosti da informira potencijalne korisnike, što predstavlja još jedan propust u sistemu. Kako građani nisu svjesni svojih prava i nisu upoznati sa kriterijima za odabir korisnika socijalne pomoći, moguće je da je jedan dio ugrožene populacije izostavljen iz sistema socijalne pomoći.

S obzirom na značajan broj lica u stanju socijalne potrebe, nedostatak zakonske regulative, nedovoljna izdvajanja za socijalnu zaštitu, te metode rada Centra za socijalni rad, postojeći sistem socijalne zaštite nije u mogućnosti obezbijediti minimum socijalne sigurnosti za veliki broj socijalno ugroženih⁶⁵. Osim registriranih korisnika socijalne pomoći pri Centru za socijalni rad, nezaposleni⁶⁶, naročito srednjih godina i žene, zatim radnici s neriješenim statusom, radnici s malim i neredovnim placama, kojima se

⁵⁹ Direktor, 2 socijalna radnika, pravnik, 2 administrativna radnika i 1 pomoćno osoblje.

⁶⁰ Za 2005. godinu Kanton je izdvojio: 137.750 KM za novčane naknade za pomoć i njegu drugog lica, 106.700 KM za naknade umjesto plate ženi-majci koja je u radnom odnosu, 2.400 KM za naknade umjesto plate ženi-majci koja nije u radnom odnosu, 7.526 KM za civilne žrtve rata, 4.284 KM za smještaj djece u drugu porodicu, 13.605 KM za jednokratne novčane pomoći, te 1.740 KM za alternativni smještaj.

⁶¹ Zbog budžetskih ograničenja, Općina Breza nije u mogućnosti osigurati sredstva za isplatu stalne novčane pomoći, koja je na primjer u visokoj općini regulirana općinskom odlukom i redovno se isplaćuje u skladu s kategorijama definiranim Federalnim zakonom. Iznos stalne novčane pomoći u Visokom je 60 KM.

⁶² U 2004. godini je od planiranih 20.000 KM, u ovu svrhu izdvojeno 6.413 KM.

⁶³ Prema Panel anketi „Živjeti u BiH – talas 4“, sprovedenoj 2004. godine od strane Statističkih zavoda u BiH uz podršku Ureda za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID), 17.8% stanovništva u BiH (15% u FBiH) se nalazi ispod granice siromaštva koja iznosi 2.223 KM po osobi na godišnjoj osnovi ili oko 6 KM dnevno.

⁶⁴ 223 korisnika novčane naknade za pomoć i njegu drugog lica (iznos od 30 - 70 KM), 8 korisnika naknade za smještaj u drugu porodicu (iznos od 102 KM), 30 korisnika naknade za smještaj u ustanove socijalne zaštite, 30 korisnika naknade umjesto plate ženi-majci koja je u radnom odnosu (iznos od 287 KM), 13 korisnika naknade umjesto plate ženi-majci koja nije u radnom odnosu (iznos od 150 KM), 322 korisnika jednokratne novčane pomoći (iznos od 50 KM), 49 korisnika javne kuhinje, 200 korisnika humanitarne pomoći, 16 korisnika kućne njege u saradnji s Crvenim polumjesecom, 17 korisnika naknade za civilne žrtve rata, priznavanje statusa za 229 raseljenih lica, 3 korisnika alternativnog smještaja, 58 korisnika zdravstvenog osiguranja, te 1.665 korisnika usluga socijalnog i drugog stručnog rada.

⁶⁵ Pravo na socijalnu sigurnost - član 9 ICESCR određuje da svi imaju pravo na socijalnu zaštitu, uključujući socijalno osiguranje. Također, članovi 13(a), 14(c) CEDAW, član 26 Konvencije o pravima djeteta (CRC) i član 22 UDHR. Prema članu 11 Ustava FBiH, socijalna zaštita je aktivnost organizirana na teritoriji Federacije, u cilju obezbjeđivanja socijalne sigurnosti za sve građane i njihove porodice koje su u stanju socijalne potrebe.

⁶⁶ Prema evidenciji Biroa za zapošljavanje u januaru 2006. godine bilo je 1.676 nezaposlenih osoba, od čega 960 žena. Od ukupnog broja nezaposlenih 232 su demobilizirani borci, 22 su ratni vojni invalidi, a 24 su članovi porodica poginulih boraca. Samo 20 osoba sa evidencije Biroa za zapošljavanje su korisnici novčane naknade u iznosu od 226 KM u redovnom i produženom vremenu korištenja.

ne uplacuju doprinosi, osobe s posebnim potrebama, spadaju medu najugroženije kategorije stanovništva. Medu ugrozene kategorije na podrucju općine se ubrajaju i penzioneri, čiji je ukupan broj u 2005. godini iznosio 2.445⁶⁷. Od ukupnog broja penzionera koji primaju starosnu penziju, oko 63% prima najniže penzije u vrijednosti do 161 KM, koje teško da zadovoljavaju i osnovne ljudske potrebe. Udruženje penzionera-umirovljenika broji oko 2.000 članova, od čega je 90% penzionera rudara. Iako u teškoj materijalnoj situaciji, Udruženje kroz svoj fond solidarnosti pokušava pružiti dodatnu pomoć svojim članovima⁶⁸.

Na području općine registrirano je 21 dijete s posebnim potrebama, a u općini ne postoji udruženje koje se bavi zaštitom interesa djece s posebnim potrebama. Također, roditelji ove djece suocavaju se s društvenom stigmom i često nemaju dovoljno razvijenu svijest o potrebama djece s posebnim potrebama, tako da se nerijetko ova djeca ne kategoriziraju, pa čak ni ne registriraju. U takvim slučajevima djeca nisu obuhvaćena sistemom socijalne zaštite, nemaju ni odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, a često na odgovarajući način ne ostvaruju ni pravo na obrazovanje.

U okviru općinske administracije djeluje Odjeljenje boracko invalidske zaštite koje vodi brigu o članovima porodica šehida i poginulih boraca, ratnim vojnim invalidima i demobiliziranim borcima⁶⁹. U cilju trajnog rješavanja stambenih pitanja boracke populacije odjeljenje je dodijelilo jednokratnu novčanu pomoć za 21 korisnika⁷⁰. Pored ovoga, Odjeljenje za boracko-invalidsku zaštitu sprovelo je niz drugih aktivnosti u cilju omogućavanja ostvarivanja prava korisnika⁷¹. Na području općine djeluju četiri udruženja koja se bave zaštitom interesa ove kategorije stanovništva: „Zlatni ljiljani“, „Udruženje porodica poginulih boraca i šehida“, „Udruženje ratnih vojnih invalida“ i „Udruženje demobiliziranih boraca“⁷².

U toku 2005. godine CSR je u saradnji s Općinom preko javne kuhinje obezbjeđivao jedan obrok dnevno za 50 korisnika koji su socijalno najugroženiji stanovnici općine. Ovu obavezu je od januara 2006. godine preuzeo Merhamet, u saradnji s Općinom i CSR. U 2006. godini Centar za socijalni rad saraduje s italijanskom nevladinom organizacijom INTERSOS. Ova organizacija je potpisala i memorandum o razumijevanju s Općinom Breza o realizaciji italijanskog programa poboljšanja položaja djece i mladih u BiH, koji finansira Vlada Italije. Centar također saraduje i s organizacijom „Hope and Homes for Children“, koja vodi projekat za djecu u domovima.

Ranije navedeno upućuje na to da, uz postojeći sistem socijalne zaštite, podjelu odgovornosti između kantona i FBiH, nedovoljna izdvajanja za socijalnu pomoć i nedostatak zadovoljavajuće procjene socijalnog stanja na nivou općine (socijalna karta), značajan broj stanovnika općine Breza ne uživa ili samo dijelom uživa pravo na socijalnu sigurnost. Nedostatak sistematskog prikupljanja podataka o socijalnom statusu i potrebama građana, kao i neupućenost građana u njihova prava, vode ka isključenjima dijela ranjive populacije iz sistema socijalne zaštite. Ono što posebno zabrinjava jeste nedostatak saznanja o potrebama djece s posebnim potrebama, koja su, u nekim slučajevima, neregistrirana i kao takva nisu uključena u sistem socijalne zaštite. Kao rezultat takve situacije,

⁶⁷ Od ukupnog broja lica koja su ostvarila pravo na penziju u 2005. godini, pravo na starosnu penziju je ostvarilo 1.234 lica (prosječni iznos od 269,68 KM), pravo na invalidsku penziju 339 (prosječni iznos od 194,77 KM) i pravo na porodičnu penziju 872 lica (prosječni iznos od 183,5 KM).

⁶⁸ Udruženje isplaćuje posmrtnine porodicama članova u iznosu od 300 KM i pomoć bolesnim članovima u iznosu od 20 KM. Udruženje je uz pomoć Radio „Breza“ u više navrata bezuspješno pokušavalo animirati privredne subjekte u Brezi, u cilju prikupljanja dodatnih sredstava za ovu kategoriju stanovništva.

⁶⁹ Mjesečna novčana sredstva se isplaćuju kao vid materijalne naknade koja proizilazi iz osnovnog prava lica koja su obuhvaćena Zakonom o pravima branilaca i članovima njihovih porodica. U 2005. godini je isplaćen iznos putem ovog odjeljenja u visini od 1.172.458 KM (sredstva obezbijedena posredstvom Federalnog ministarstva za pitanje boraca u svrhu ličnih i porodičnih invalidnina). Na osnovu dopunskog prava isplaćene su jednokratne pomoći socijalno ugroženim korisnicima u iznosu od 3.180 KM. U skladu sa Kriterijima o dopunskim oblicima zaštite boraca i članova njihovih porodica sredstva su dodijeljena za 23 korisnika (sredstva obezbijedena posredstvom Kantonalnog ministarstva za boracka pitanja).

⁷⁰ Sredstva u visini od 75.500 KM obezbijedena su od strane Kantonalnog ministarstva za boracka pitanja.

⁷¹ 5 korisnika – novčana pomoć za liječenje, 11 korisnika – pravo na pomoć u slučaju smrti pripadnika boracke populacije, 26 lica – upućeno na banjsko liječenje, 31 – studentska stipendija, 44 – zdravstvena zaštita, 484 – obezbjeđivanje dokumentacije.

⁷² Ova udruženja se finansiraju iz budžeta Općine, a tokom 2006. godine općina iz budžeta planira izdvojiti 18.000 KM za boracku populaciju. U 2005. godini Općina je izdvojila 10.033 KM.

određeni broj djece ne može realizirati ni pravo na socijalnu pomoć ili obrazovanje. Dodatno zabrinjava činjenica da se u općini Breza ne isplaćuju stalna finansijska pomoć i djeciji doplatak, a upravo povećanje broja djece u porodici čini jedan od glavnih faktora rizika za siromaštvo⁷³.

Stalni porast broja građana koji se nalaze u stanju socijalne potrebe zahtijeva snažniju promociju aktivnosti u sferi socijalne zaštite na općinskom nivou, uključujući i aktivnosti koje za cilj imaju podizanje svijesti o pravima i načinima njihove realizacije za najranjivije kategorije. Pored toga, potrebno je jačati kapacitete Centra za socijalni rad, kako bi se unaprijedili metodi rada i počeo primjenjivati pristup zasnovan na potrebama korisnika, koji bi osigurao bolju identifikaciju korisnika i zaštitu svih ranjivih pojedinaca, uključujući i one koji žive na najudaljenijim područjima općine.

2.1.4. Zdravstvena zaštita

Svako ljudsko bice ima pravo na najviše dostižne standarde fizičkog i mentalnog zdravlja, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu⁷⁴. Međutim, jedno od općepogrešnih shvatanja prava na zdravlje je "pravo da budemo zdravi". Postizanje najviših standarda zdravlja podrazumjeva stručno osoblje i socio-ekonomске predušlove, kao i resurse koje država ima na raspolaganju. U tom smislu, jasno je da vlade i niži nivoi vlasti ne mogu osigurati zaštitu od svakog uzroka lošeg zdravlja, ali su dužni obezbijediti, koristeći sva dostupna sredstva, uspostavljanje funkcionalnog sistema zdravstvene zaštite uz adekvatne ustanove, usluge i uslove koji će svima osigurati jednake mogućnosti uživanja najvišeg dostupnog nivoa zdravlja u datom okruženju.

Ovo, između ostalog, znači da zdravstvene ustanove, lijekovi i usluge moraju biti dostupni i pristupačni za sve građane, naročito za ugrožene i marginalizirane kategorije, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Zdravstvene ustanove također moraju biti kulturno prihvatljive i osiguravati kvalitetu usluga, što zahtijeva stručno medicinsko osoblje, adekvatnu opremu, sigurnu vodu za pice i sanitarije. Nadalje, mora biti uspostavljena i adekvatna praksa informiranja građana o pitanjima iz oblasti zdravstvene zaštite, kao i mehanizmi odgovornosti i procjena efikasnosti javne uprave u osiguranju zdravstvene zaštite.

Usluge primarne zdravstvene zaštite i specijalističko-konsultativne zaštite na području općine pruža Dom zdravlja Breza, u sklopu kojeg djeluju tri područne ambulante (Slivno, Župca i Kahve) i Služba za hitnu pomoć⁷⁵. Preventivna zdravstvena zaštita postoji kroz pedijatrijsko, ginekološko, stomatološko i druga savjetovaništa. Dom zdravlja ima ukupno 63 stalno zaposlena lica⁷⁶. Raspoloživi podaci ukazuju da na području općine ima 0,94 liječnika na 1.000 stanovnika, dok je bosanskohercegovački prosjek 1,46 liječnika na 1.000 stanovnika.

Sve su područne ambulante uspostavljene s ciljem pružanja usluga porodične medicine, a kroz njihov rad se pokušava osigurati jednak pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti za stanovništvo ruralnih područja. Na principu porodične medicine radi ambulanta u DZ Breza i ambulanta u MZ Župca. Dom zdravlja ne raspolaže sredstvima za stavljanje u funkciju i održavanje (grijanje, struja, prijevoz) ambulante koja je u sklopu programa porodične medicine nedavno otvorena u MZ Gornja Breza⁷⁷. S obzirom na nedostatak kadra i materijalnih sredstava, tim porodične medicine je aktivan samo u MZ Kahve, dok liječnik jednom sedmično posjećuje ambulante u MZ Slivno i Župca.

Ovo ukazuje na to da je fizički pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti nezadovoljavajući, te da obim i vrsta osiguranih usluga nisu u skladu s potrebama stanovništva ovih područja. U skladu sa

⁷³ Preliminarni izvještaj o stanju siromaštva u BiH za period 2001-2004, EPPU/PIMO.

⁷⁴ Član 12 ICESCR

⁷⁵ U općini Breza nema registriranih privatnih zdravstvenih ustanova.

⁷⁶ Jedan liječnik opće prakse, 9 specijalista, 3 stomatologa, 35 medicinskih tehničara i 15 lica zaposlenih kao ostalo osoblje (uprava, tehničko osoblje i ložac u zimskom periodu).

⁷⁷ Projekat implementacije porodične medicine u BiH (Zajednički program Ministarstva ZE-DO Kantona i Doma zdravlja).

medunarodnim pravnim obavezama, neophodno je poceti poduzimati korake koji ce osigurati fizicki pristup zdravstvenim ustanovama⁷⁸, potrepshtinama i uslugama za sve kategorije stanovnistva, narocito ugrozene i marginalizirane skupine, ukljucujuci seosko stanovnistvo. Dodatni problem stanovnika opcine Breza je i cinjenica da je u ZDK sekundarna zdravstvena zastita osigurana u Zenici koja je od Breze udaljena 60 km. Osim što je ovo dodatan napor za bolesnike, stanovnici nisu uvijek u stanju da sami snose troskove prevoza do Zenice.

Pravo na najvisi dostizni standard fizickog i mentalnog zdravlja podrazumijeva da su zdravstvene ustanove, potrepshtine i usluge dostupne svima, ukljucujuci i socijalno ugrozene kategorije. S obzirom na veliki broj nezaposlenih, siromaštvo i slabo riješenu socijalnu zastitu, veliki broj stanovnika je u nemogucnosti da ucestvuje u placanju cijene medicinskih usluga, tako da ekonomska pristupacnost zdravstvenoj zastiti nije zagwarantirana. Participacija gradana u cijeni medicinskih usluga regulirana je Zakonom o zdravstvenom osiguranju⁷⁹ i Odlukom o neposrednom ucestcu osiguranih lica u troskovima korištenja zdravstvene zastite⁸⁰. Pokrivenost stanovnistva zdravstvenim osiguranjem je nezadovoljavajuca, obzirom da je prema podacima Zavoda zdravstvenog osiguranja osigurano 11.841 lica⁸¹, dok je oko 2.000 stanovnika opcine zdravstveno neosigurano. Lica koja se nisu prijavila na Biro u roku trideset dana nakon što su ostala bez posla, radnici sa neriješenim radnim statusom, radnici kojima se ne uplacuju doprinosi (1.250 rudara koji su prijavljeni, ali im rudnik ne placa osiguranje), maturanti koji se u roku od 90 dana po završetku škole nisu upisali na fakultet, zaposlili ili zbog neinformiranosti prijavili na Biro, demobilizirani borci koji nisu ostvarili pravo na zdravstvenu zastitu po osnovu ranjavanja, samo su neki od onih koji ne ostvaruju pravo na zdravstvenu zastitu. Iako za neosigurana lica nema obezbijedena finansijska sredstva, Dom zdravlja i njima nastoji pružiti usluge zdravstvene zastite, imajući u vidu da se uglavnom radi o socijalno ugroženim kategorijama.

Primarna zdravstvena zastita u opcini Breza finansira se najviše iz sredstava Zavoda za zdravstveno osiguranje⁸². Sredstva koja obezbjeđuje Zavod odredena su na osnovu ugovora izmedu Zavoda zdravstvenog osiguranja i zdravstvene ustanove, koji precizira obaveze i Zavoda i Doma zdravlja. Zavod obezbjeđuje sredstva samo za osigurana lica, tako da se kao osnovica ovog ugovora uzima broj zavedenih osiguranika. Dom zdravlja takoder ima problema sa sredstvima koja su potrebna za nabavku lijekova. Mjesecna potrosnja lijekova iznosi 30.000 KM, dok Dom zdravlja od Zavoda mjesecno dobije 22.000 KM. Zavod takoder ne pokriva materijalne troskove potrebne za transport pacijenata, laboratorijsku opremu, zavojni materijal i slicno, što se djelomicno uspijeva pokriti sredstvima od participacije. Na teret Zavoda zdravstvenog osiguranja za lijekove sa esencijalne liste obezbijedeno je 20 KM po jednom osiguranom licu godišnje. Sve što u potrosnji lijekova prede 20 KM po osiguraniku godišnje ide na teret Doma zdravlja i vodi se kao dug prema apotekama. U 2005. godini prekoracenje u potrosnji za lijekove sa esencijalne liste je, zbog velikog broja bolesnika⁸³ iznosilo oko 60.000 KM.

I pored neznatnog broja registriranih narkomana, stanovništvo opcine Breza napominje da je u opcini znacajan problem narkomanije. Dom zdravlja u saradnji s Opcinom, Centrom za socijalni rad i Policijskom stanicom aktivno ucestvuje u podizanju svijesti i u sprovođenju kampanja protiv

⁷⁸ Pravo na najvisi dostizni standard fizickog i mentalnog zdravlja, clan 12 ICESCR, CESCR Opci komentar 14.

⁷⁹ Zakon o zdravstvenom osiguranju ZE-DO kantona, Sl. novine 30/97.

⁸⁰ Sl. novine ZE-DO kantona, 4/05.

⁸¹ U ukupnom broju osiguranika pocetkom 2006. godine je 3.296 radnika, 3.475 clanova porodica radnika, 1.907 penzionera, 1.043 clanova porodica penzionera, 5 dobrovoljnih osiguranika, 7 clanova porodica dobrovoljnih osiguranika, 1.088 sa Biroa za zapošljavanje, 700 clanova porodica sa Biroa za zapošljavanje, 46 osiguranika preko CSR (stari i iznemogli, razvedene žene i sl.), 9 clanova porodica osiguranika preko CSR, 76 pripadnika vojske, 119 clanova porodice pripadnika vojske, 20 RVI, 21 clanova porodica RVI, 26 ostalih, 1 clan porodice ostalih i 2 clana porodica poginulih i nestalih boraca.

⁸² Ukupno planiranih sredstava za 2006 godinu – 955.082 KM, od cega je ucestce Zavoda zdravstvenog osiguranja 77%, Kantona 2,9%, Opcine 1,2%, korisnika zdravstvene zastite 12%, dok na druge izvore otpada 6,9%. Opcinskim budzetom za 2005. godinu planirano je 6.000 KM na ime primarne zdravstvene zastite, a ovaj iznos je potpuno i izvršen. Budzetom za 2006. godinu za ovu svrhu je planiran iznos od 15.000 KM.

⁸³ Povecan broj korisnika inzulina - ovisni dijabetici, maligna oboljenja, hronicna kardiomiopatija i hipertenzija, sistemske bolesti i hronicne dusjevne bolesti.

narkomanije, što između ostalog podrazumijeva i održavanje predavanja u osnovnim i srednjim školama⁸⁴.

Uslovi predstavljeni u prethodnom tekstu jasan su indikator da veliki broj građana Breze nije u mogućnosti da u potpunosti realizira pravo na najviše dostižne standarde zdravstvene zaštite. Ovo se odnosi na većinu glavnih elemenata koji uključuju dostupnost, ekonomsku i fizičku pristupačnost i kvalitet. Broj ljekara u Brezi znatno je niži od prosjeka BiH. Ovo je posebno problematično kada je riječ o potrebi za određenim medicinskim profilima. Stoga nedostatak ginekologa ozbiljno zabrinjava, posebno promatrajući problem iz perspektive potrebe i prava žena. Dodatna pitanja koja čine prepreku za kvalitetno pružanje usluga jesu siromašni uvjeti za rad i nedostatak opreme u Domu zdravlja i podružnim ambulancama, uključujući vozila za transport pacijenata, opremu za laboratorij, itd.

Fizički pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti nije zadovoljavajući, posebno za ranjive kategorije stanovništva ruralnih područja, s obzirom da se porodična medicina za sada sprovodi samo u Domu zdravlja i podružnoj ambulanci u Župci, dok je u pripremnj fazi tim za Gornju Brezu. Sekundarna zdravstvena zaštita ostvaruje se u kantonalnoj bolnici u Zenici, te stoga sam transport do Zenice predstavlja dodatni problem za posebno ranjive građane Breze.

Kada je riječ o ekonomskom pristupu zdravstvenoj zaštiti, činjenica da oko 2.000 građana Breze nije zdravstveno osigurano posebno zabrinjava. Ipak, odgovornost za ovu vrstu isključenosti ne leži na lokalnoj zajednici, koja nastoji umanjiti problem svojim ograničenim kapacitetima. Odgovornost u većoj mjeri leži u zakonskim rješenjima donesenim na višim nivoima (nefunkcionalan sistem ubiranja socijalnih i zdravstvenih doprinosa, prekluzivni zakonski rokovi, itd.).

2.1.5. Obrazovanje

Pravo na obrazovanje je jedno od temeljnih ljudskih prava. Obrazovanje predstavlja jedno od ključnih faktora za ostvarivanje drugih prava i pokretačka je snaga u osnaživanju djece i odraslih da sami oblikuju svoju budućnost, izadu iz siromaštva i uzmu puno učešće u životu svoje zajednice. U tom smislu, pravo na obrazovanje je usko vezano sa pravom na rad. Svaki pojedinac ima pravo na obrazovanje i vlasti na svim nivoima, uključujući općinu, dužne su osigurati ostvarivanje ovog prava.

Osnovno obrazovanje je obavezno i mora biti besplatno i dostupno svima. Ostale forme obrazovanja (srednje obrazovanje, tehničko i stručno usavršavanje, više obrazovanje) trebaju biti jednako dostupni svima i vlasti moraju poduzeti korake da osiguraju da su i ove forme obrazovanja besplatne. Pravo na obrazovanje također obuhvata temeljno obrazovanje za odrasle osobe koje nisu primile ili prošle kroz puno osnovno obrazovanje. Da bi se osiguralo potpuno uživanje prava na obrazovanje vlasti moraju osigurati dostupnost i pristupačnost obrazovnim institucijama kao i prihvatljivost i prilagodljivost obrazovnog sistema. U tom smislu, vlasti su dužne osigurati da su obrazovne institucije i programi dostupni u dovoljnoj mjeri, te da su ispunjeniji tehnički i kadrovski uslovi. Nadalje, obrazovanje mora biti fizički i ekonomski pristupačno za sve, bez diskriminacije. Forma i suština obrazovanja, uključujući nastavni program i metode, moraju biti kvalitetni i prihvatljivi (relevantni, kulturno pogodni) i učenicima i roditeljima.

Na području općine Breza nalaze se dvije osnovne i dvije srednje škole, kao i predškolska ustanova obdanište „Umihana Cuvidina“⁸⁵. OŠ „Safvet-beg Bašagić“⁸⁶ ima tri područne škole (Župca⁸⁷, Slivno i Koritnik), dok OŠ „Enver Colaković“⁸⁸ ima dvije područne škole (Vijesolici i Vardište).

Svi školski objekti, kao i predškolska ustanova na području općine se suočavaju sa problemom grijanja u zimskom periodu i nestašicama vode u ljetnom periodu. Školski objekti se griju parom,

⁸⁴ Broj registriranih narkomana na području općine je 2003. godine iznosio 4, da bi se 2004. smanjio na 2, a prošle godine porastao na 3 slučaja.

⁸⁵ U 2005. godini 31 dijete – broj djece varira.

⁸⁶ Broj učenika u 2005. godini bio je 848.

⁸⁷ Škola u Župci je iz matične pretvorena u područnu školu.

⁸⁸ Broj učenika u 2005. godini bio je 686.

koju isporučuje Rudnik mrkog uglja „Breza“ preko JP „Toplane Breza“. Obzirom na tešku finansijsku situaciju Rudnik nije u mogućnosti redovno vršiti snabdijevanje Toplana. Pored toga, dotrajala stolarija i mali broj radijatora dodatno otežavaju održavanje toplote u školskim objektima pa su u zimskim periodima i nastavni kadar i učenici nedovoljno motivirani, tako da nastava gubi na kvaliteti⁸⁹.

Zbog oslabljenog kapaciteta vodosnabdijevanja, školske ustanove na području općine, kao i cijela općina, se u ljetnim mjesecima suocavaju sa svakodnevnim restrikcijama vode⁹⁰. U osnovnim školama sportske dvorane još uvijek nisu obnovljene⁹¹, dok u dvorani koju zajednički koriste Mješovita srednja škola i Opća gimnazija nedostaju sportski rekviziti i svlačionice. Opremljenost kabineta i učionica savremenim nastavnim sredstvima je na nezadovoljavajućem nivou⁹², a opremljenost kabineta informatike ne odgovara potrebama učenika. U bibliotekama nema dovoljno stručne literature, a općenito je neophodno obnavljanje knjižnih fondova.

Osim neadekvatne opremljenosti i loših uslova rada u školama, jedan od problema je i nedovoljan broj nastavnog kadra sa zakonski propisanim kvalifikacijama. U osnovnim školama u Brezi trenutno je zaposleno 85 prosvjetnih radnika, od kojih devet nema zakonski propisane kvalifikacije, dok je u Gimnaziji „Muhsin Rizvic“ i Mješovitoj srednjoj školi „Mehmedalija Mak Dizdar“⁹³ trenutno zaposlen 71 prosvjetni radnik, od kojih samo 29 zadovoljava propisanu kvalifikacionu strukturu⁹⁴. Mogući uzrok je nedovoljan broj visokoobrazovanog kadra na području općine, kao i relativno niske plate u obrazovanju u odnosu na druge kantone⁹⁵.

Kako bi osigurao poštivanje prava na fizički pristup obrazovanju⁹⁶, ZE-DO kanton i Općina⁹⁷ sufinansiraju prijevoz učenika koji stanuju u naseljima udaljenim više od 5 km od škole⁹⁸. Prijevoz djece iz udaljenih dijelova općine Breza se vrši putem lokalne prijevozne mreže („RMU Breza“) kao i putem većih preduzeća koja se bave prijevozom putnika („Autotrans Vareš“). Fizički pristup objektu za djecu s posebnim potrebama omogućen je samo u OŠ „Enver Colakovic“⁹⁹.

Na osnovu Zakona o osnovnoj školi¹⁰⁰ i Zakona o srednjoj školi¹⁰¹, osnivač posebno finansira plate nastavnika, saradnika i drugih zaposlenih, stručno usavršavanje i obuku, opremanje kabineta, rad eksperimentalnih osnovnih škola, školska takmicenja, prijevoz učenika koji stanuju na udaljenosti većoj od 5 km od škole pripadajućeg gravitacionog područja, održavanje prostora škole, kupovinu školske opreme i učila i po mogućnosti školskih udžbenika i priručnika. Na osnovu ove zakonske regulative osnivač osnovnih i srednjih škola u općini Breza je Kanton, dok je predškolsko obrazovanje u nadležnosti Općine¹⁰². Iako Kanton, kao osnivač, finansira redovnu djelatnost škola, izdvojena sredstva su nedovoljna, tako da se i iz općinskog budžeta izdvajaju određena sredstva za poboljšanje

⁸⁹ U toku školske godine 2005/2006. Vijeće roditelja je zahtijevalo obustavu nastave.

⁹⁰ Neke škole imaju svoje pumpne stanice, ali se zbog neispravnosti voda ne upotrebljava za pice. Pored ovoga, sve škole osim OŠ „Safvet-beg Bašagic“, imaju neadekvatne i neuslovne mokre cvorove.

⁹¹ Sportsku dvoranu u OŠ „Enver Colakovic“ svakodnevno koristi 700 do 800 ljudi (učenici i većina sportskih klubova sa područja općine).

⁹² Nedostatak projektora, video i audio opreme, adekvatnih polica i ormara, itd.

⁹³ Gimnaziju trenutno pohađa 280, a Mješovitu srednju školu 469 učenika.

⁹⁴ U Općoj gimnaziji 2, a u MSŠ 40 prosvjetnih radnika nema propisane kvalifikacije.

⁹⁵ Prosječna plata u 2005. godini je u osnovnom obrazovanju iznosila 465 KM, a u srednjem 545 KM. U 2005. godini prosječna plata u osnovnom obrazovanju je povećana za 29 KM u donosu na 2004. godinu, dok je u srednjem porasla za 22,5 KM. U ZDK početni koeficijent je 5 (direktor 6) za osnovno obrazovanje s osnovicom od 90 KM, u srednjem obrazovanju početni koeficijent za profesore je 6 (direktor 7) s osnovicom od 90 KM, dok je u Sarajevskom kantonu osnovica 100 KM, a početni koeficijent za obrazovni kadar sa VSS 8-9, direktor 12.

⁹⁶ Pravo na obrazovanje, fizička pristupacnost, ICESCR 13, CRC 28, CESCROpci komentar 13; Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju BiH, član 16.

⁹⁷ Na osnovu odluke općinskog načelnika br.01/2-49-366/05 u 2005. godini Općina je za prijevoz učenika planirala 6.000 KM, a izdvojila je 7.533 KM, a u 2006. godini planirano je 8.500 KM.

⁹⁸ U školskoj 2004/05. godini prijevoz koristi 77 učenika iz osnovnih škola, a iz obje srednje škole 288 učenika.

⁹⁹ Izgradnja pristupne rampe - Donacija firme „Termobeton“ Breza.

¹⁰⁰ Zakon o osnovnoj školi, čl. 9, Sl. novine 5/04 Zenicko-dobojskog Kantona

¹⁰¹ Zakon o Srednjoj školi, čl.10, Sl. novine 5/04 Zenicko-dobojskog Kantona

¹⁰² U 2005. godini za finansiranje dječijeg obdaništa Općina je izdvojila 30.000 KM, u 2006. godini planirano je 40.000 KM.

vaspitno-obrazovnog rada u srednjim školama¹⁰³. Dodatnu poteškocu predstavlja i još uvijek nedovoljno efikasan trezorski način finansiranja škola.

Što se tice prosječnog broja učenika po učionici, on ne prelazi normu koju određuje Pedagoški zavod¹⁰⁴. Od ukupno uključenih 16 učenika Roma u osnovno obrazovanje na početku 2005/06. školske godine, školu je redovno pohađalo njih 6. Djeca su u školu uključena na inicijativu Foruma građana Breza, u saradnji s Centrom za socijalni rad, školama i policijskom upravom. Učenici su potpomognuti i sa školskom opremom, međutim roditelji učenika Roma u većini slučajeva nisu zainteresirani da njihova djeca redovno idu u školu, a kao razlog navode finansijske probleme. Škole su u više navrata obezbjeđivale nastavni materijal za djecu čiji su roditelji slabijeg materijalnog stanja, uključujući i romsku djecu.

Kada su u pitanju djeca s posebnim potrebama, prema zakonskoj regulativi u školama se provodi inkluzivna nastava¹⁰⁵. U osnovno obrazovanje u Brezi uključeno je 7 učenika s posebnim potrebama (fizička ometenost i laka retardacija). U općini ne djeluje nijedan defektolog, te su učitelji i nastavnici primorani da sami vrše kategorizaciju. Nastavni kadar nije adekvatno pripremljen za rad s djecom s posebnim potrebama koja su uključena u redovnu nastavu, niti su zgrade adekvatno uredene za pristup svim učenicima sa fizičkim invaliditetom. Osim toga, razredi često imaju preko 30 učenika, što ne ostavlja dovoljno prostora nastavnom osoblju da više vremena posvete djeci s posebnim potrebama. Kod učenika se često smetnje uočavaju tek nakon određenog vremena, jer se ljekarski pregledi prije samog upisa u školu ne izvršavaju detaljno. Problematicna je i saradnja s roditeljima, koji često ne žele biti svjesni problema i saradivati sa školom i nastavnim kadrom.

U svim školama relativno aktivno djeluje Vijeće učenika, kao i Vijeće roditelja koje promovira interese škole u zajednici na čijem području se nalazi škola, predstavlja stavove roditelja školskom odboru, podstiče angažman roditelja i učenika, itd. Na nivou općine nema aktivnog pedagoga. Nastava u svim školama se odvija po jedinstvenom nastavnom planu i programu. Postoji mogućnost izbora nastavnog programa za nacionalnu grupu predmeta, ali zbog malog broja učenika koji nisu Bošnjaci do sada nije bilo takvih zahtjeva¹⁰⁶. Sve škole imaju organizirane vannastavne sekcije, tako da učenici učestvuju u raznim takmicenjima, općinskim i drugim manifestacijama. U više prilika u srednjim školama su bile organizirane tribine i predavanja na temu nasilja u porodici, narkomaniji i reproduktivnom zdravlju.

Slika obrazovnog sektora u Brezi, prikazana kroz prethodni tekst, ukazuje na pozitivne korake i inicijative koje je općina Breza poduzela u saradnji sa ZE-DO kantonom, kako bi se osigurao pristup obrazovanju (su-finansiranje transportnih troškova za učenike iz udaljenih područja). Dodatni pozitivan primjer je i postojanje Vijeća učenika i roditelja, koje u određenoj mjeri učestvuje u kreiranju obrazovnih politika.

Ipak, evidentan je i niz pitanja koja se vežu za princip dostupnosti, pristupačnosti i prilagodljivosti obrazovnog sistema potrebama djece i mladih u Brezi. Uvjeti za odvijanje nastave u školama su siromašni i još uvijek su aktuelni problemi sa vodosnabdijevanjem, grijanjem i sanitarnim cvorovima. Pored toga, evidentan je i nedostatak školske opreme i nastavnih učila, posebno za informacione tehnologije, što ne dozvoljava učenicima da se potpuno razvijaju ili prate suvremene obrazovne trendove. Nedostatak literature je dodatni problem, kao i neobnovljena sportska sala u osnovnim školama. Evidentan je i nedostatak sportske opreme i svlačionica u osnovnim i srednjim školama. Fizički pristup obrazovnim objektima za djecu s posebnim potrebama osiguran je samo u jednoj

¹⁰³ U 2005. godini Općina je izdvojila za grijanje srednjih škola 22.792 KM od planiranih 30.000 KM, a u 2006. godini planiran je iznos od 36.000, odnosno 50% participacije Općine u ukupnoj cijeni grijanja.

¹⁰⁴ Broj učenika po učionici je u prosjeku 28, što je u okviru zakonske regulative koja za ovu oblast iznosi 18-36 učenika po odjeljenju (dok je optimalni broj učenika po odjeljenju 28).

¹⁰⁵ 8 djece s posebnim potrebama u osnovnim školama i 3 učenika MSS.

¹⁰⁶ Struktura učenika po nacionalnosti u osnovnim školama je slijedeca: 1.492 Bošnjaka, 19 Hrvata, 3 Srba i 20 Ostalih. U srednjim školama: Bošnjaci 726, Hrvati 19, Srbi 3 i Ostali 1. U osnovnim školama organizirana je vjeronauka za hrvatske i bošnjačke učenike.

osnovnoj školi, iako se inkluzivno obrazovanje sprovodi u svim školama, barem formalno. Na kvalitet obrazovanja uticu i nedostatak kvalificiranog kadra, te niske plate.

Kada je u pitanju učešće romske djece u osnovnom i srednjem obrazovanju, ne postoje jasni indikatori o broju djece koja nisu uključena u obrazovanje. Potrebno je poduzeti dodatne korake kako bi se ove informacije učinile dostupnim i osiguralo uključenje romske djece u sistem obrazovanja.

ZE-DO kanton, kao osnivač osnovnih i srednjih škola, ne izdvaja dovoljno sredstava kako bi se osigurao funkcionalan obrazovni sistem. Prema tome, pored izdvajanja same Općine, potrebno je planirati i izdvojiti više sredstava za rješavanje naprijed identificiranih problema.

2.1.6. Zaštita okoliša i infrastruktura

Dok je poštivanje ljudskih prava široko prihvaćeno kao preduslov za održiv razvoj, zaštita okoliša predstavlja preduslov za ostvarivanje niza ljudskih prava. Posebno je snažna veza između zaštite okoliša i prava na adekvatne standarde življenja i prava na zdravlje. Štaviše, pravo svakog pojedinca na snabdijevanje dovoljnim količinama sigurne, pitke i fizički pristupačne vode za licnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu smatra se značajnim pravom čovjeka. Pored licne upotrebe i upotrebe u domaćinstvu, voda je neophodna za proizvodnju hrane i osiguranje prihoda, ali i za uživanje kulturnih prava i običaja. Nadalje, ova prava predviđaju kontinuirane napore nadležnih vlasti u poboljšanju životnih uslova građana, uključujući poboljšanje svih aspekata okolišne i industrijske higijene.

Pravo na vodu, između ostalog, podrazumjeva pravo na sistem vodosnabdijevanja i upravljanja koji svim građanima omogućava jednake mogućnosti za uživanje ovog prava. Vodovodna infrastruktura i usluge moraju biti pristupačne za sve, uključujući ugrožene i marginalizirane kategorije stanovništva, formalno i u praksi, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Pored toga, građanima moraju biti osigurane adekvatne informacije o svim pitanjima koja se odnose na vodosnabdijevanje¹⁰⁷.

Snabdijevanje vodom grada Breze i područja općine vrši se iz gradskog vodovoda i više seoskih vodovoda. Gradski vodovod se napaja sa izvorišta Milkino Vrelo¹⁰⁸, Ramina pumpa¹⁰⁹, Laz¹¹⁰, te izvorišta Izbod¹¹¹ i Mahmutovic Rijeka¹¹². U vodovodnom sistemu javnog vodovoda pored rezervoara Križ I i II (kapaciteta 300 i 70 m³), postoje još i rezervoari Smailbegovici, Smrekovica, Kolovaj, Župca I i II, Izbod¹¹³ I i II, kao i postrojenje za kondicioniranje vode¹¹⁴. Javnim vodovodom upravlja JKP „Breza“, a prema podacima za 2005. godinu, vodosnabdijevanjem iz javnog vodovoda obuhvaćeno je 10.859 stanovnika, odnosno 4.326 domaćinstava i 299 privrednih subjekata¹¹⁵. Dužina vodovodne mreže je oko 40 km, a ukupni kapacitet vodovodnog sistema Breza je u minimumu 32 l/s, a u maksimumu 114 l/s, što zbog stanja sekundarne mreže ne zadovoljava potrebe stanovništva općine. Pretpostavlja se da dotrajalost i oštećenja na mreži dovode do značajnih gubitaka vode. Problem stvaraju i prikljucci na glavnim dovodima, pa se voda rasipa prilikom transporta u rezervoarski

¹⁰⁷ Članovi 11 i 12 ICESCR; Opci komentar 11 o pravu na vodu i Zakon o vodama FBiH, član 117.

¹⁰⁸ Kapaciteta Q min 13 l/s - Q max 80 l/s, sa vodozahvatom bunarskog tipa. Izgrađeno je 1965. godine. Rekonstrukcija primarnog voda i bušenje nova dva bunara, uz izgradnju trafo stanice izvršena je 1997. godine. Voda se transportira gravitaciono do postrojenja za precišćavanje vode, odakle se pumpama dovodi do rezervoara Križ.

¹⁰⁹ Izvorište je izgrađeno 1935. godine, kapaciteta Q min 5 l/s – Q max 9 l/s. Sa ovog izvora voda se putem crpne stanice i potisnog voda dostavlja do rezervoara Križ. Rekonstrukcija izvorišta je izvršena u toku 1996. godine.

¹¹⁰ Izvorište kapaciteta Q min 1 l/s - Q max 3 l/s.

¹¹¹ Izvorište je zgrađeno 1942. godine, kapaciteta Qmin 2 l/s - Qmax 5 l/s

¹¹² Izvorište izgrađeno 1977. godine, kapaciteta Qmin 7 l/s - Qmax 17 l/s. Voda od Mahmutovic Rijeke se transportira gravitaciono azbestnim cijevima presjeka 200 mm, dužine 14,2 km. Prekidna komora VINO služi i kao rezervoar (40 m³).

¹¹³ U toku 2000. godine dijelom je izvršena rekonstrukcija vodovoda Izbod, a pored postojećeg rezervoara izgrađen je još jedan rezervoar kapaciteta 100 m³ vode.

¹¹⁴ Postrojenje je izgrađeno 1983. godine, ukupnog kapaciteta 40 l/s, sa dva taložnika po 70 m³ i dva samoispirajuća zatvorena filtera iste zapremine kao i taložnici. Ovo postrojenje trenutno ne radi.

¹¹⁵ Iz javnog vodovoda vodom se snabdijevaju sljedeća naselja: Grad Breza, Banjevac, Gornja Breza, Vijesolici, Mahala, Smailbegovici, Kamenice, Župca, Podgora, Vrbovik, Založje, Bate, Potkraj, dio Koritnika (Grabovik) i Bulbulišići.

prostor, koji je također neadekvatan. Gubici vode i nedovoljan kapacitet izvorišta otežavaju snabdijevanje građanstva vodom za pice, narocito za vrijeme ljetnih mjeseci. Posljednjih godina su prisutne dnevne redukcije, koje ponekad traju i više od 10 sati. Sva izvorišta gradskog vodovoda su bez utvrđenih zaštitnih zona i propisanih zaštitnih mjera.

Kontrola vode¹¹⁶ i njena hlorizacija vrše se redovno i predstavljaju stalni proces održavanja vodovodnog sistema¹¹⁷. U cilju zamjene dotrajalog primarnog voda u Mahmutovic Rijeci, Komunalno preduzeće je u 2004. godini vlastitim sredstvima i u skladu sa projektnom dokumentacijom započelo s izvođenjem radova na rekonstrukciji¹¹⁸. Kako bi se prevazišli problemi vodosnabdijevanja pokrenuta je i aktivnost izgradnje vodovoda Mala rijeka, čime bi se u sistem vodosnabdijevanja uvelo novih 40 litara/sec vode¹¹⁹. Zbog cestih restrikcija i teške finansijske situacije potrošaca naplata vode nije na zadovoljavajućem nivou¹²⁰. U narednom periodu Komunalno preduzeće će pokušati da kroz višezonsku podjelu vodosistema i niz drugih aktivnosti¹²¹ dodatno rekonstruira sistem i prevaziđe problem vodosnabdijevanja u Brezi.

Na području općine postoji više lokalnih vodovoda kojim se snabdijevaju seoska naselja. Seoski vodovodi Prhinje, Vardište i Orahovo su sa potisnim sistemima, koriste električnu energiju za rad vodenih pumpi i zadovoljavaju potrebe stanovnika ovih MZ. Potrošnja vode mjeri se vodomjerima, a upravljanje vodovodom je na nivou mjesne zajednice¹²². Naseljeno mjesto Koritnik, ne uključujući zaseok Grabovik, također posjeduje vlastiti gravitacioni vodovod (Groznicava voda), ali postojeće količine vode ne zadovoljavaju potrebe korisnika, te u toku ljetnih mjeseci dolazi do redukcija. Naseljena mjesta Bukovik, Oprec, Trtorici i Slivno nemaju organiziran sistem vodosnabdijevanja. Vodosnabdijevanje se vrši iz više seoskih vodovoda koji se napajaju vodom sa više lokalnih izvorišta koja potpuno presuše u toku ljetnih mjeseci. Niti jedan od ovih vodovoda nije registriran u skladu sa postojećim propisima, a voda se ne kontrolira.

Postojeća kanalizaciona mreža u gradu Breza je mješovitog tipa, a otpadne vode se zbog nedostatka kolektora bez tretmana precišćavanja ispuštaju u rijeku Stavnju. Ne postoje tačni podaci o dužini kanalizacione mreže u gradu, kao ni katastar kanalizacionih instalacija¹²³. Na gradsku kanalizacionu mrežu priključena su 1.032 (ili 20%) domaćinstava, a na seoske kanalizacione sisteme (Župca, Mahala, Bulbulušici, Kamenice, Bate) priključeno je 1.521 (ili svega 29%) domaćinstvo. Od svih postojećih kanalizacionih sistema, 12 je dovedeno do rijeke Stavnje, od čega 4 voda gradske kanalizacije, kanalizacioni sistem RMU „Breza“, te sedam seoskih i mjesnih kanalizacija. Ostala sela, odnosno preostalih 51% domaćinstava, imaju djelimično izgrađenu kanalizaciju. Otpadne vode su usmjerene prema rijeci Stavnji ili su uvedene u obližnje šumske komplekse, čime se vrši zagađivanje zemljišta i vode.

¹¹⁶ Laboratorija iz Sarajeva je utvrdila da je voda dobrog kvaliteta.

¹¹⁷ Sve osobe imaju pravo na odgovarajuće standarde življenja (cl. 11 ICESCR) i najviše dostižne standarde zdravlja (cl. 12 ICESCR), što uključuje pravo na vodu koja treba da je dostupna, pristupačna i odgovarajućeg kvaliteta. Voda koja služi ili je namijenjena za snabdijevanje stanovništva i industrije koja zahtijeva kvalitet vode za pice (prehrambena, farmaceutska i dr.) ne smije sadržavati materije štetne i opasne po zdravlje ljudi iznad dozvoljenih granica... (cl. 117 Zakona o vodama FBiH)

¹¹⁸ Na prevoju Crveno brdo velikim iskopima spuštena je kota cjevovoda, čime je došlo do poboljšanja hidrauličke linije cjevovoda, odnosno povećanja brzine protoka vode.

¹¹⁹ Prva faza projekta koja uključuje izgradnju cjevovoda sa vodozahvatom u dužini od 12.862 m je okončana u toku 2003. i 2004. godine, dok druga faza u okviru koje je trebalo biti izgrađeno filtersko postrojenje nije provedena. Kuvajtski fond za arapski ekonomski razvoj je kreditirao općinu u 2002. godini u iznosu od 400.000 kuvajtskih dinara.

¹²⁰ Cijena vode je 80 feninga/m³ za domaćinstva, a za pravna lica 1,5 KM/m³. Od naplate vode mjesečno se inkasira oko 40.000 KM. U susjednoj općini Visoko cijena vode za domaćinstva je 0,5 KM/m³.

¹²¹ Podjela vodovoda u više manjih zona, nabavka većih brojila i zonskih zatvaraca, izmještanje 500 cjevovoda, nabavka ložera za ispitivanje ispravnosti cijevi, modernizacija sistema dezinfekcije, nabavka novih vodomjera i uspostavljanje centra za potrošace (automatska obrada podataka i servis građanima).

¹²² Na području općine postoji veći broj javnih cesmi i javnih bunara koje nisu registrirani i zaštićeni. Najznacajnije javne cesme su: Korito u Smalbegovicima, Ušljiva voda u Vrankamenu, Karanfil u Trtoricima, Podcesmica u Vrboviku i Gigulja u Slivnu.

¹²³ Izgradnja dijelova kanalizacione mreže u gradu Breza je počela 1935. godine. Nakon Drugog svjetskog rata kanalizaciona mreža je dograđivana neplanski i bez odgovarajuće dokumentacije.

Poslovi javne higijene povjereni su JKP „Breza“, čija je organiziranost kao i materijalno stanje na nezadovoljavajućem nivou. Održavanje higijene grada vrši se putem kontejnerskog sakupljanja kućnih i industrijskih otpadaka¹²⁴. Pranje ulica i odvoz smeća je otežano zbog lošeg voznog parka¹²⁵, ali i zbog restrikcije vode u ljetnim mjesecima, što predstavlja potencijalnu opasnost od eventualnih infekcijskih oboljenja.

Odlaganje cvrstog otpada vrši se na površinskom kopu Koritnik, koji je u vlasništvu RMU „Breza“. Deponija je neuređena i otpad se ne odlaže u skladu sa propisima. Na području općine postoji više divljih deponija, a i obala rijeke Stavnje je postala odlagalište otpadnog materijala¹²⁶, što predstavlja prijetnju kako po okoliš, tako i po zdravlje ljudi. Pojava klizišta također narušava prirodni okoliš. Na području općine registrirano je više klizišta, od kojih su najveća Sutješčica, Smrekovica, Oprec i dr.

Ukupna minirana površina na teritoriji općine Breza iznosi 170.000 m² (pretežno poljoprivredno i šumsko zemljište na perifernim lokalitetima), i to: Vrbovacko brdo oko 20.000 m² i Nasicu u rejonu Krsta 150.000 m².

Na području općine aktivno djeluje Ekološko društvo „20 mart“, koje okuplja djecu i omladinu, a čije aktivnosti uključuju podizanje svijesti građana o značaju zaštite okoliša. Ipak, svijest građana o potrebi i važnosti zaštite okoliša je još uvijek na niskom nivou, te su potrebni dodatni naporu na edukaciji stanovništva radi podizanja ekološke svijesti.

Problemi sa kojima se općina Breza suočava na polju zaštite okoliša odražavaju se na pravo na odgovarajuće standarde življenja¹²⁷, pravo na najviše dostižne standarde zdravlja¹²⁸, pravo na razvoj i siguran okoliš. Nadležnost za politiku zaštite okoliša je podijeljena između Federacije i Kantona, tako da je i na federalnom¹²⁹ i na kantonalnom¹³⁰ nivou donesen set zakona koji se bave pitanjima zaštite okoliša. Općina nema akcionog plana za zaštitu okoliša, ali godišnje donosi Program zaštite okoliša¹³¹ koji se finansira iz sredstava Kantona. Međutim, sredstva za ovu namjenu su jako ograničena, tako da je onemogućeno preduzimanje značajnijih mjera u svrhu djelotvornije zaštite okoliša.

2.1.7. Kultura i sport

Svakom pojedinac ima pravo na sudjelovanje u kulturnom i sportskom životu, te na puni kulturni i duhovni razvoj, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Pored toga, pripadnicima manjinskih grupa ne smije biti uskraceno pravo na vlastitu kulturu, prakticiranje religije ili korištenje vlastitog jezika. Puno uživanje ovih prava zahtijeva dostupnost kulturne infrastrukture (kulturni centri, muzeji, biblioteke, pozorišta, itd.), zaštitu kulturnog identiteta i međusobno uvažavanje između pojedinaca i različitih grupa, te mogućnost profesionalnog obrazovanja na polju kulture, umjetnosti i sporta.

¹²⁴ 90% teritorije općine je pokriveno odvozom smeća.

¹²⁵ Samo dva kamiona sakupljaju smeće.

¹²⁶ Na užem gradskom području i okolnim naseljima registrirano je dvanaest deponija smeća sa preko 5 m³ smeća.

¹²⁷ Član 11 ICESCR.

¹²⁸ Član 12 ICESCR, Opći komentar 14 Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) - Pravo na zdravlje uključuje širok spektar socio-ekonomskih faktora koji favoriziraju uslove u kojima ljudi mogu voditi zdrav život, a podrazumijeva odlučujuće faktore za zdravlje ljudi, kao što su ishrana, uslovi stanovanja, pristup sigurnoj vodi za pice i odgovarajućim sanitarijama, sigurne i zdrave radne uslove i zdrav okoliš. Čl. 3, 14 i 15 Zakona o zaštiti okoliša, čl. 118 i 125 Zakona o vodama FBiH - pravo na život i okoliš podoban za zdravlje i blagostanje, što uključuje zaštitu voda i zraka.

¹²⁹ Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti voda, Zakon o zaštiti zraka i Zakon o zaštiti prirode (Službene novine FBiH, broj 33/03).

¹³⁰ Zakon o zaštiti okoline ZE-DO kantona, Sl. novine ZE-DO kantona 1/00. Na osnovu ovog zakona donesen je i Pravilnik o pogonima i postorobjenima koji svojom djelatnošću ugrožavaju životnu sredinu (Sl. novine ZE-DO kantona 10/00).

¹³¹ U 2006. godini iz općinskog programa o zaštiti okoliša Kanton će finansirati slijedeće projekte: čišćenje i održavanje korita rijeke Stavnje (dužina 7 km), zasadivanje drvoreda u ulici Salke Bešlagica i ozelenjivanje parkovskih površina, te uklanjanje divljih deponija smeća i nabavka kontejnera.

Iako se kulturni život u Brezi ne može ocijeniti zadovoljavajućim, aktivnosti udruženja i nevladinih organizacija među kojima su najpoznatiji BZK „Preporod“, HKD „Napredak“, i pojedinih sekcija u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju iz ove oblasti doprinose jačanju kulturnih vrijednosti na području općine. Pored toga, Općina svake godine učestvuje i u organizaciji manifestacije „Bazenijada“ kao kombinacije mnogih kulturnih, sportskih i umjetničkih aktivnosti. U Brezi nema Kulturno-sportskog centra, a zahvaljujući donaciji GAP-a u toku je rekonstrukcija kino sale. U skladu s međunarodnim standardima o ljudskim pravima, država je dužna osigurati uslove za ostvarivanje prava na kulturni život, što uključuje dostupnost sredstava za razvoj kulture i uključivanje stanovništva u kulturni život¹³². U skladu s Ustavom FBiH, kantoni su, između ostalog, posebno nadležni za utvrđivanje i provođenje kulturne politike. Međutim, kako na kantonalnom nivou ne postoji zakonska regulativa o kulturi, Općina bi, u skladu sa svojim mogućnostima, trebala pokušati zadovoljiti potrebe lokalnog stanovništva u ovoj oblasti.

Na području općine Breza aktivno je nekoliko sportskih udruženja¹³³. Zajednički problem svih sportskih kolektiva je nedostatak finansijskih sredstava i sportske dvorane zbog čega mnogi klubovi nemaju mogućnost za održavanje takmičarskih aktivnosti, odnosno održavanja treninga za vrijeme zimskih mjeseci. Na području općine Breza postoje dva stadiona, jedan u vlasništvu FK „Rudar“ i drugi u vlasništvu FK „Mladost“ Župca, koja je također domaćin tradicionalnog turnira u čast šehidima. Tu su i drugi sportski objekti kao što je sala DTV „Partizan“, Sportski centar u Gornjoj Brezi, te niz manjih, pomoćnih sportskih objekata, koji se ne održavaju na zadovoljavajući način zbog nedovoljnih finansijskih sredstava. Vrlo značajan sportski potencijal je i Sportsko-rekreativni centar „Ada“, u okviru kojeg postoji bazen olimpijskih razmjera, teren za odbojku na pijesku i malonogometni teren. U nedostatku dvorane sportski klubovi koriste sale u osnovnoj, odnosno srednjoj školi. Sportski savez općine Breza je reorganiziran, a cilj je udruživanje sportskih društava u jedinstvenu organizaciju koja bi zajedničkim radom doprinosila jačanju sporta u Brezi.

Na ime sportskih društava budžetom za 2005. godinu planirano je 50.000 KM, dok je izvršeno 55.280 KM. Na osnovu planova i programa rada, te objektivnih mogućnosti za njihovu realizaciju vrši se raspodjela predviđenih sredstava između sportskih i drugih kolektiva. Budžetom za 2006. godinu u ovu svrhu predviđeno je 100.000 KM.

Prema međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava, država je dužna poduzeti korake i osigurati mogućnosti uživanja prava na kulturni život, uključujući odgovarajuću infrastrukturu za kulturne aktivnosti i sredstva za promociju razvoja kulture i popularizaciju učešća u kulturnom životu. Prema Ustavu FBiH, kantoni su, između ostalog, dužni razviti i implementirati kulturne politike. Ipak, zbog nedostatka zakonske regulative u oblasti kulture na kantonalnom nivou, općine bi u skladu sa svojim mogućnostima trebale pokriti potrebe građana na ovom polju. Trenutna pravna rješenja i generalno teška ekonomska situacija u općini i kantonu onemogućuju građane Breze da efektivno uživaju svoje pravo na kulturni život i da učestvuju u rekreacionim aktivnostima, različitim sportovima i svim aspektima kulturnog života.

2.2. Analize prioritarnih razvojnih područja

Polazeci od procjene stanja ljudskih prava u općini Breza, učesnici u procesu planiranja su se složili o pitanjima od najvećeg značaja za lokalnu zajednicu, te su iste objedinili u pet područja djelovanja: **javna uprava i civilno društvo; ekonomija; socijalna i zdravstvena zaštita; obrazovanje, kultura i sport; infrastruktura i zaštita okoliša**. Odlučujući faktor pri utvrđivanju prioriteta bile su

¹³² Pravo na kulturni život, član 15 ICESCR, Opći komentar o pravu na kulturu, član 27 UDHR i UN Konsolidirane smjernice za sporazumno izvještavanje, 2001.

¹³³ FK „Rudar“ Breza, FK „Mladost“ Župca, Odbojkaški klub „Newis“, Ženski NK „Breza“, Škola fudbala, Sportsko ribolovno društvo „Breza“, Karate klub „Gana i Ruhla“, Karate klub „Rudar“, Odbojkaški klub invalida „Breza“, Šahovski klub „Preporod“, Streljački klub „Breza“, Košarkaški klub „Breza“, Klub borilackih sportova „Bodyguard“.

nadležnosti Općine, te raspoloživi finansijski, ljudski i drugi resursi za djelotvorno rješavanje problema.

Analiza snaga-slabosti-prijetnja-mogućnosti (SWOT) korištena je kao alat pri analizi prioritarnih područja djelovanja na koja će općinska razvojna strategija biti usredotočena. Njenom primjenom su se iskristalizirale interne karakteristike lokalne zajednice (snage i slabosti) koje omogućavaju ili onemogućavaju njen razvoj kao i vanjski elementi (prijetnje i mogućnosti) na koje zajednica nema direktan utjecaj, a koje ipak mogu uticati pozitivno ili negativno na njen dalji razvoj. Snage predstavljaju pozitivne faktore ili prednosti lokalne zajednice koje ona može iskoristiti za dalji razvoj i za otklanjanje identificiranih slabosti, koje predstavljaju ograničavajuće faktore i prepreke inherentne lokalnoj zajednici, a bez kojeg otklanjanja nije moguć dalji napredak i razvoj. Prilike su uvjeti ili vanjski faktori koji omogućavaju ili olakšavaju razvoj prednosti i podsticu razvoj općenito, a prijetnje su nepovoljni vanjski trendovi koji sprečavaju razvoj zajednice.

2.2.1. Javna uprava i civilno društvo

Iako efektivan, efikasan i otvoreniji rad javne uprave i civilnog društva koče različiti faktori, moguće ih je otkloniti kroz razvojne mjere i projekte, bolju međusobnu saradnju i optimalno korištenje već postojećih resursa koje posjeduju javna uprava i organizacije civilnog društva u Brezi. Ključne slabosti u ovom segmentu života su, pored nedostataka koji su vezani i uslovljeni sa nepostojanjem adekvatnih statistika o stanovništvu (posebno o socijalno ugroženim kategorijama i manjinama), nejasno definirani kriteriji za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz općinskog budžeta, slabo funkcioniranje mjesnih zajednica (MZ) i izostanak angažiranja mladih i žena u radu organa MZ, te neuključenost stanovništva iz ruralnih sredina u rad civilnog društva. Nedovoljna informiranost građana, iako i sama uzrok definiranog stanja, za posljedicu ima nizak stepen zainteresiranosti i pasivnost. Pored toga, predsjednici MZ, koji rade isključivo na dobrovoljnoj osnovi, nedovoljno su zainteresirani i motivirani za veći angažman, dok obrazovna struktura zaposlenih javne uprave nije zadovoljavajuća. Volonterski rad nije priznat i ne vrednuje se adekvatno, a ne postoji ni odgovarajući sistem nagrađivanja zaposlenih.

Neophodne reforme u Općini usporavaju i budžetska ograničenja, kao i nedovoljna efikasnost sudstva, što rezultira sporom naplatom neizmirenih potraživanja komunalnih i drugih usluga. Osim toga, Općina raspolaže značajnom imovinom, kao što je građevinsko zemljište, bazen, sportsko igralište „Partizan“, itd., koja se ne koristi optimalno. U toku je popis općinske imovine, pa se može očekivati njena bolja organizacija i iskorištenost, kako bi služila interesu svih članova zajednice.

Za Brezu je specifičan i način podrške Zenicko-dobojskog kantona koji se vrši kroz kapitalna ulaganja, sa godišnjom tendencijom rasta, a što nije prikazano u budžetu Općine. Kada je riječ o razvoju javnog sektora i civilnog društva, velika očekivanja su usmjerena i na sredstva koja će biti ubirana i iz prihoda ostvarenih na ime poreza na dodatnu vrijednost (PDV), a očekuje se da se stvarni efekti povećanja prihoda općinskog budžeta iz ovog izvora početi osjećati od jula 2006. godine.

Iako finansijska ograničenja budžeta u općini Breza usporavaju neophodne reforme, Općina je sama i uz pomoć različitih razvojnih agencija i drugih partnera poduzela korake kako bi se rad javne uprave unaprijedio i približio građanima. U toku je rješavanje problema fizičke podijeljenosti općinske uprave (4 udaljene zgrade), te bi od augusta 2006. godine cjelokupna javna uprava trebala biti na jednom mjestu. Osim toga, uz podršku Projekta upravne odgovornosti (GAP) u toku je izgradnja nove šalter sale, a Općina organizira i obuku za općinske zaposlenike. Ove aktivnosti će dovesti do lakšeg pristupa informacijama i unaprijedit će kvalitet rada općinske administracije i komunikaciju između građana i organa javne uprave. Rad općinske uprave bit će dodatno unaprijeđen uvođenjem ISO 9001-2000 standarda.

Breza raspolaže i značajnim potencijalima koji leže u nevladinim organizacijama. Javna uprava i nevladine organizacije imaju dobru saradnju, iako bi sistem odabira projekata i finansiranja nevladinih

organizacija iz općinskog budžeta trebalo dodatno unaprijediti i učiniti transparentijim. Osim toga, nevladine organizacije bi ostvarivale bolje rezultate ukoliko bi unaprijedile saradnju na rješavanju zajedničkih problema u zajednici. Italijanska nevladina organizacija „Intersos“ radi na izgradnji partnerstva i saradnje kroz zajedničke projekte omladinskih organizacija i Općine. Pri Općinskom vijeću formirana je i Komisija za mlade, a Općina ima i svog referenta za mlade. Kroz ove već uspostavljene mehanizme omladinske politike, komunikacija i rješavanje pitanja mladih trebali bi u budućnosti biti dodatno unaprijeđeni. Ovo je posebno bitno uzeti u obzir da je jedna od osnovnih prijetnji sa kojima se susreće općina upravo odlazak mladih, kojem je pored ostalog uzrok i visoka stopa nezaposlenosti.

Općina je usvojila i Strategiju unaprijeđenja komunikacije sa građanima. Uspostavljena je službena web stranica, publikuje se Službeni glasnik, a shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama aktivna je i službenica za slobodan pristup informacijama. Ipak, informacije je potrebno dostaviti što većem broju građana, posebno onima koji žive u ruralnim naseljima i komunikacijski lošije povezanim područjima općine, te je potrebno istražiti u kojoj mjeri su građani zaista informirani i koliko su efikasni kanali koji su već uspostavljeni. Uticaj građana na donošenje odluka i upravljanje javnim poslovima potrebno je dodatno osnažiti i promovirati, a kroz dodatne sadržaje potrebno je raditi na podizanju svijesti o značaju građanskog učešća kako bi se jasnije artikulirale potrebe i interesi.

2.2.2. Ekonomija

Rudarstvo predstavlja glavnu granu na koju se dugi niz godina oslanja privreda u Brezi, što za posljedicu ima manjak poduzetničkog duha i izostanak poslovnih inicijativa. Situaciju dodatno otežava izostanak vizije razvoja općine, ali i jasno definiranih strateških opredjeljenja za razvoj ekonomije.

Iako je evidentan rast broja registriranih preduzeca, broj malih i srednjih preduzeca još uvijek je nedovoljan. Izostaju i podsticaji za mala i srednja preduzeca, kamatne stope i drugi uslovi komercijalnih kredita su izuzetno nepovoljni, a visoki doprinosi za penziono i zdravstveno osiguranje dodatno otežavaju novo zapošljavanje. Dodatni problem predstavljaju negativni efekti privatizacije i poteškoće u upravljanju imovinom za koju su zaduženi privatizacijski investicioni fondovi (PIF-ovi). PIF-ovi nemaju svježeg kapitala koji bi investirali u oživljavanje proizvodnje i njihova uloga se uglavnom svodi na čekanje povoljne prilike kako bi prodali nekretnine koje posjeduju. Velika privatizacija još nije okončana na području općine, a trenutno je aktuelan proces vlasničke transformacije najvećeg preduzeca na općini – Rudnika Breza. Rješavanje dva osnovna problema ovog preduzeca (problem viška zaposlenih i niza pratećih neprofitabilnih djelatnosti koje su sada u okrilju Rudnika) će omogućiti stvaranje efikasnog i profitabilnog pravnog subjekta koji će ući u okrilje JP „Elektroprivreda“ BiH (još uvijek većinski državnog preduzeca, ali sa izglednom perspektivom daljnjeg razvoja). Očekuje se i daljnja podrška Vlade FBiH, u smislu stvaranja ekonomski efikasnog i održivog sistema iskorištavanja mineralnih sirovina, prije svega uglja.

Potencijali koje općina ima za razvoj poljoprivrede, imajući u vidu i povoljni geografski i geoprometni položaj, te blizinu velikog tržišta, ne iskorištavaju se u dovoljnoj mjeri. Nedostatak preradivackih kapaciteta za poljoprivredne proizvode otežava korištenje postojećih poljoprivrednih resursa, jer nema uslova za više oblike prerade proizvoda i njihov plasman na tržište. Razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi, kao i drugim dijelovima BiH, otežava nelojalna konkurencija stranih proizvoda koji su subvencionirani od strane njihovih država, a čija kontrola kvalitete nije sistemski uređena, što u nepovoljan položaj stavlja domaću proizvodnju koja još nije na nivou ekonomske samoodrživosti. Podijeljene i nedovoljno jasno definirane nadležnosti za ovu oblast rezultiraju funkcioniranjem neefikasnog i neracionalno organiziranog sistema podrške domaćoj proizvodnji. Nadalje, nedostaju stimulacije za poljoprivredne proizvođače.

Obrazovanje mladih kadrova nije u skladu s potrebama tržišta rada, a raspoloživa radna snaga nije adekvatno iskorištena, niti educirana o privatnom poduzetništvu i poljoprivredi. Mogućnosti za razvoj

Opcine svakako leže u usmjeravanju obrazovanja novih kadrova i adekvatnijem korištenju onih već postojećih.

Međutim, općina Breza raspolaže i značajnim potencijalima i mogućnostima putem kojih je trenutnu situaciju u značajnoj mjeri moguće unaprijediti. Te prednosti se ogledaju u postojanju definirane industrijske zone i namjenskih objekata van nje, te relativno povoljnom geoprometnom položaju. Osim toga, Općina raspolaže značajnim komercijalno upotrebljivim rezervama visokokvalitetnog mrkog uglja, a oslanjajući se na rudnik ima potencijal i za razvoj metalne industrije.

Kulturna baština i mogućnosti razvoja seoskog, lovnog i ribolovnog turizma također predstavljaju veoma bitan potencijal za ekonomski razvoj. Iako su poljoprivreda i poljoprivredni potencijali ograničeni, mogu poslužiti kao bitan izvor dodatnih prihoda stanovništva i uticati na povećanje životnog standarda. Posebno ohrabruju rezultati u oblasti „plantažnog vocarstva“, tj. poceci uzgoja jabuka, krušaka, šljiva i jagodicastog voca, koje ranije nije bilo razvijeno.

Kako bi povećala broj malih i srednjih preduzeća, Općina bi u većoj mjeri trebala usmjeravati poduzetnike da koriste usluge Business centra Zenicko-dobojskog kantona. Obrtnici bi trebali aktivnije učestvovati u radu poslovnih asocijacija i udruženja, kao što je Obrtnička komora Kantona, kako bi uticali na kreiranje uslova za razvoj obrta.

Niz faktora na koje nadležne općinske strukture nemaju uticaja ostavljaju svoje negativne efekte na mogućnosti ubrzanog razvoja Breze. Rijec je prvenstveno o nedovoljno uređenom poreskom sistemu, neadekvatnom inspekcijском nadzoru, ograničenim nadležnostima Općine, „neprirodnoj“ pripadnosti Zenicko-dobojskom kantonu, zakonskoj regulativi koja ne razvija povoljno okruženje za ulaganja i razvoj biznisa, visokom stepenu korupcije, sporom sudstvu, te mogućim nepovoljnim uticajima koje sistem ubiranja poreza na dodatnu vrijednost (PDV) može imati na poljoprivredu.

S druge strane, primjetni su i pozitivni pomaci u BiH. Stabilna makroekonomska situacija i postepeno uređivanje poreznog sistema stvaraju mogućnosti za privlačenje stranog kapitala i pojeftinjenje kapitala. Zaživljavanje Uprave za indirektno oporezivanje već je ostavilo pozitivne efekte na smanjenje carinskih malverzacija, a uvođenje PDV-a bi trebalo imati pozitivne efekte na smanjenje obima sive ekonomije. Evidentno je i postojanje potencijala za razvoj koji do sada sigurno nisu bili dovoljno iskorišteni. Kroz adekvatno korištenje potencijala koje pruža funkcioniranje različitih razvojnih agencija, a prije svega SERDA-e, može se barem djelimično ublažiti i nadomjestiti izostanak adekvatne državne politike u smislu podsticaja zapošljavanju i razvoju manje razvijenih regija i općina.

2.2.3. Obrazovanje, kultura i sport

Obrazovanje: Osnovni problemi identificirani u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja u Brezi ogledaju se u lošim infrastrukturnim uvjetima, posebno nedostatku grijanja, vode i neuslovnim sanitarnim cvorovima. Problem grijanja izražen je u svim školama osim u naselju Župca. Nedostatak nastavnog i učiteljskog kadra, te nedostatak nastavnih učila također ometaju kvalitetno odvijanje nastave, koja ne dostiže postavljene pedagoške standarde. Srednje škole se suočavaju sa nedostatkom nastavnog kadra za predmet matematika, dok se osnovne škole susreću sa problemima u sprovođenju inkluzivne nastave i nedostatkom učiteljskih kadrova za strane jezike. Jedan od ključnih problema sa stanovišta ljudskih prava je da izvjestan broj djece romske nacionalnosti ne pohada školu. Nedovoljna finansijska sredstva koja se na nivou Zenicko-dobojskog kantona izdvajaju za osnovno i srednje obrazovanje za općinu Breza utiču i na status prosvjetnih radnika, te se škole susreću sa stalnom fluktuacijom kadra i odlaskom prosvjetnih radnika u razvijenije kantone, posebno Sarajevski. Nepostojanje općinskog granta za obrazovanje dodatno ograničava mogućnosti razvoja ovog sektora. Podijeljenost nadležnosti u oblasti obrazovanja na kantonalnom i federalnom nivo negativno djeluje na školstvo i ostavlja dovoljno prostora politiziranju, neizvršavanju obaveza prema školskim ustanovama i prebacivanju odgovornosti s jednog nivoa na drugi.

Problem sprovođenja inkluzivne nastave opterećuje ne samo učitelje, koji nisu adekvatno obučeni za njeno sprovođenje niti ih ima dovoljno, već i ostale učenike koji pohađaju brojem učenika preopterećene razrede. U razredima sa više od 30 učenika veoma je teško posvetiti više vremena djeci s posebnim potrebama. Na cijeloj općini ne djeluje ni jedan defektolog, niti se mladi obrazuju za ovaj izrazito konkurentni poziv na tržištu rada. Pored toga, dodatni problemi nastaju pri prelasku djece s posebnim potrebama u pete razrede, kada se susreću i sa problemom fizičkih barijera unutar škole (nepostojanje lifta, nastava zasnovana na mijenjaju kabineta). Obdanište koje je također neuslovno i neadekvatno opremljeno, a koje je u direktnoj nadležnosti Općine, pohađaju uglavnom djeca iz imućnijih porodica, jer je ekonomski nepristupačno za većinu porodica.

Forum građana, u kojem su zastupljeni i predstavnici škola, policije i Centra za socijalni rad, svake godine sprovodi inicijativu uključenja romske djece u osnovne škole. U školskoj 2005/06. godini upisano je 16 romske djece, a školsku godinu je završilo njih 6. Romskoj djeci je obezbijeden i školski pribor, međutim zbog nezainteresiranosti roditelja i uključenosti djece u prosjacenje, djeca uglavnom nikako ili slabo pohađaju školu. Iako se podnese prekršajne prijave za roditelje djece koja ne pohađaju školu, one se zbog sporosti sudstva ili zbog drugih prioriteta nikad ne sprovedu. U ranijem sistemu je ovo pitanje adekvatnije rješavano, jer je općinski sudija za prekršaje mogao direktno djelovati i upozoriti roditelje da djeca moraju pohađati osnovnu školu. S druge strane, roditelji romske djece njihov izostanak iz škole opravdavaju lošom ekonomskom situacijom, dok u malom broju slučajeva kao jedan od problema navode i izrugivanje i predrasude sa kojima se djeca susreću u školi.

Vijeće roditelja i škole u Brezi smatraju se snagom obrazovanja u Brezi, posebno uzme li se u obzir da Vijeće aktivno djeluje. Ovome se može dodati i optimalno razvijena mreža osnovnih i srednjih škola, te dobra saradnja između škola i uposlenih.

Općina Breza svoje potencijale u oblasti obrazovanja može dodatno unaprijediti kroz reforme koje su u toku. Osim toga, eksterne faktore koji se uglavnom ogledaju u negativnom uticaju politike na obrazovni sistem, potrebno je otkloniti i osigurati pružanje kvalitetne nastave koja promovira toleranciju i u skladu je sa evropskim standardima.

Kultura: Generalno loša ekonomska situacija u općini, te nejasno definirani kriteriji za finansiranje projekata iz općinskog budžeta, smatraju se glavnim uzročnicima siromašne kulturne ponude, a razvoj kulture ometa i nedostatak medijskog, kao i prostora za održavanje kulturnih sadržaja. Problem nedostatka medijskog prostora mogao bi biti riješen u saradnji sa elektronskim medijima iz susjednih općina, a kroz zajedničku inicijativu građanskog društva i javne uprave mogle bi se pokrenuti i lokalne, Brezanske novine. Kino sala, iako obnovljena, još uvijek nije adekvatno ozvučena, a pozornica ne zadovoljava standarde pozorišnih potreba. Znacajan problem u oblasti kulture predstavlja i nebriga lokalne zajednice o bogatom kulturnom naslijeđu i arheološkim lokalitetima, prije svega o Bazilici, steccima i starim spomenicima i sakralnim objektima različitih religija. Potrebno je očuvati i stare rudnicke jame i alate stare preko 100 godina. Otvaranjem muzeja u Brezi, koji bi mogao biti smješten u raspoloživom općinskom prostoru, iskoristilo bi se kulturno naslijeđe, te unaprijedila turistička ponuda. Razvijanje kulture bi svakako moglo uticati na ekonomski razvoj općine, zbog čega bi u ovu oblast vrijedilo ozbiljnije ulagati.

Civilno društvo je još uvijek nedovoljno angažirano na podsticanju kulturnih događaja i razvijanju kulturnih kapaciteta, a u aktivnosti koje se organiziraju uglavnom nisu uključeni članovi romske populacije, kao ni stanovnici ruralnih naselja. Mladi su u većoj mjeri pokretacka snaga razvoja kulture, te bi se otvaranjem galerije mogli iskoristiti i njihovi postojeći kreativni potencijali. Ovakav prostor bi se mogao koristiti za druženja, kulturne i književne večeri, male koncerte, itd. Osim toga, mogućnosti koje proizilaze iz blizine Visokog i „Visočice“ trebalo bi što bolje iskoristiti, te razviti adekvatne sadržaje.

Sport: Općina Breza raspolaže značajnim sportskim kapacitetima koji se ogledaju u infrastrukturi i sportskim klubovima. Međutim, infrastrukturni kapaciteti se ne koriste na adekvatan način i s obzirom

na visoke troškove održavanja uglavnom predstavljaju dodatni teret. Ono što je veoma pozitivno i specifično za Brezu jeste postojanje ženskog fudbalskog kluba, koji nije zadovoljan svojim statusom. Opcina raspolaže i bazenom koji je posebno dobro posjecen u ljetnom periodu, a efikasnom privatizacijom i nadogradnjom bazen bi se mogao koristiti i u obrazovne svrhe u zimskom periodu. Izgradnja sportske dvorane koju finansira vlada Zenicko-dobojskog kantona dodatno ce osnažiti sport u Brezi, a nade se polažu i u sredstva koja bi mogla proisteci iz pristupnih fondova Evropske unije (EU) koji ce uskoro biti dostupni za BiH. Blizina državno bitnih sportskih manifestacija u Sarajevu se takoder treba iskoristiti za razvoj sporta i afirmaciju sportskih talenata. Posebno bitnom pretpostavkom za razvoj sporta smatra se i donošenje Zakona o sportu koje se ocekuje na državnom nivou.

2.2.4 Socijalna i zdravstvena zaštita

Teška socio-ekonomska situacija i opce siromaštvo u općini Breza ogledaju se i u izrazito velikom broju lica u stanju socijalne potrebe, te otežanom pristupu zdravstvenoj zaštiti. Zbog dugovanja Zenicko-dobojskog kantona ustanovama socijalne zaštite i korisnicima usluga, Centar za socijalni rad veoma cesto nije u mogucnosti isplacivati određene oblike socijalne zaštite (npr. stalnu socijalnu pomoc). Ne isplacuje se ni dječiji dodatak, iako je veoma nizak, a upravo su domaćinstva sa dvoje djece i domaćinstva sa troje djece dva od tri glavna faktora rizika za siromaštvo u BiH. Posebno loš pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti imaju stanovnici ruralnih područja, gdje je evidentan i veci broj hronicnih bolesnika. Zabrinjava i cinjenica da preko 2.000 osoba nije zdravstveno osigurano, medu kojima je i znacajan broj rudara.

Pored nedostatka finansijskih sredstava potrebnih za adekvatnije pružanje usluga u domenu socijalne zaštite, jedna od prepreka za kvalitetnije pružanje usluga zasnovano na pristupu vodenom kljntima je i nepostojanje pouzdanih podataka o potrebama stanovništva i broju licu u stanju socijalne potrebe u općini Breza. Iako se uvođenje sistema porodice medicine u Brezi smatra pozitivnim korakom, postojeci kapaciteti i ekonomska nemoc otežavaju sprovođenje ovog koncepta u praksi, te je neophodna dodatna podrška u formi finansijskih, kadrovskih i tehnickih ulaganja.

Dom zdravlja u Brezi i seoske ambulante su loše opremljene, dok je organizacija kucnih posjeta neadekvatna, a znacajani su i nedostaci zdravstvenih kadrova, posebno određenih specijalnosti kao što su internista i ginekolog. Uposleni u zdravstvu su uglavnom nezadovoljni svojim primanjima, a pored toga razlicite službe u Domu zdravlja nisu najefikasnije organizirane što dodatno utice na kvalitet usluga i nezadovoljstvo korisnika. Probleme nedostatka opreme i kadra ima i Centar za socijalni rad kojem su posebno potrebni psiholog i defektolog. Pored toga, Centar se susrece i sa problemom neuslovnog i skucenog prostora za rad.

Jedan od bitnih problema je i neprosvijecenost stanovništva i loša informiranost o njihovim pravima u sferi socijalne i zdravstvene zaštite, te važnosti preventivnog djelovanja. Ovim problemom su posebno pogodene ranjive skupine, a mogao bi se djelimicno riješiti održavanjem javnih tribina, emitiranjem radio emisija ili štampanjem tematskih brošura i vodica. Volonterskim radom i povezivanjem sa drugim organizacijama koje imaju pristup ranjivim grupama i dodatne resurse, problem bi mogao biti još efikasnije i efektivnije riješen. Dobrovoljno davanje krvi u Općini ima dugu tradiciju i potrebno je i dalje razvijati ovu vrstu solidarnosti, što se u određenoj mjeri vec dešava u domenu pružanja zdravstvenih usluga za lica koja nisu obuhvacena zdravstvenim osiguranjem. Ovo je posebno bitno uzme li se u obzir da neosigurana lica i lica sa neriješenim statusom uglavnom cine radnici na cekanju, samohrane majke i druge ugrožene kategorije.

Uzroci izrazito teške situacije na polju socijalne i zdravstvene zaštite u općini Breza proizilaze i iz niza faktora na koje sama Opcina cesto ne može uticati. Rijec je prije svega o nedostacima, nesprovođenju ili cak nepostojanju adekvatnih kantonalnih zakona koji bi omogućili potpuniju i efikasniju realizaciju programa iz ovih oblasti. Ipak, ocekuje se skoro donošenje Kantonalnog zakona koji trebao regulirati sferu socijalne zaštite, a nadati se da ce se time uvesti reda i u finansiranje, te smanjiti razlike i

nejednakosti u ovoj oblasti između općina i kantona. Ovo bi umanjilo i parcijalna rješavanja veoma bitnih socijalnih pitanja kantonalnim odlukama, koja su trenutno veoma cesta u praksi. Zakon o zdravstvenom osiguranju često se ne poštuje, a otežanom pristupu zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti doprinose i problemi vezani za glomaznu i preskupu administraciju koja proizilazi iz neadekvatnog i neefikasnog političkog sistema u BiH, sa visokim stepenom decentralizacije koju ne prati i odgovarajuća fiskalna decentralizacija, što za posljedicu ima nedostatak svih ostalih kapaciteta.

Pristup korištenju socijalne i zdravstvene zaštite je otežan i zbog neadekvatnog sistema raspodjele prihoda, a što dovodi do neophodnog uvođenja participacije za zdravstvene usluge, koje često moraju plaćati i oni koji su Zakonom oslobođeni plaćanja. Lista esencijalnih lijekova je raznovrsna, ali kantonalni Zavod zdravstvenog osiguranja ne osigurava dovoljno sredstava za lijekove, pa mnogi građani nisu u stanju priuštiti sebi redovne lječničke preglede, što često dovodi do neadekvatnog tretmana oboljelih i onemogućava preventivno djelovanje.

Ipak, analiza ukazuje da bi se usklađivanjem zakonske regulative i pravilnom raspodjelom poreza na dodatnu vrijednost (PDV), oblasti socijalne i zdravstvene zaštite mogle dodatno razviti, kako bi pružanje zdravstvenih i socijalnih usluga bilo kvalitetnije i sveobuhvatnije.

2.2.5. Infrastruktura i zaštita okoliša

Glavni problemi sa kojima se općina Breza suočava u oblasti okoliša i infrastrukture ogledaju se u nedostatku kvalitetne vode za pice, čemu je uzrok dotrajala sekundarna vodovodna mreža, što se direktno odražava na uživanje prava na zdrav život i sigurnu vodu za pice. Voda protice kroz olovne i azbestne cijevi, pa ne čudi pojava oboljelih, ponajviše djece, od žutice i bolesti koje se javljaju uslijed konzumiranja zagađene vode. Azbestne cijevi su uglavnom postavljene u naseljima Župca i Mahala, a uslijed njihove dotrajalosti, cjelokupna zajednica za vrijeme transporta gubi skoro polovinu pitke vode. Naselja Trtorici i Slivno nemaju organiziran odvoz smeća, a upravo na ovom području se nalazi glavno izvoriste vode, Likino vrelo. Nedostatak kvalitetne vode za pice posebno je izražen u ljetnom periodu, a rješenju ovog problema tek će u određenoj mjeri doprinijeti uspostavljanje laboratorije za kontrolu vode.

Dodatni problem predstavlja neriješen sistem upravljanja postojećom kanalizacijskom mrežom, te nepostojanje ove mreže u ruralnim područjima, a nezanemariv je i broj ilegalnih kanalizacijskih priključaka na korito rijeke Stavnje. Eko-sustav dodatno ugrožava nepostojanje kolektora, te nelegalno odlaganje smeća i veliki broj divljih deponija, kako u koritu rijeke Stavnje, tako i u seoskim šumskim predjelima, kraj potoka i puteva. Nekontrolirana i pretjerana eksploatacija kamena i šume predstavljaju ozbiljnu prijetnju postojećim izvoristima vode. Općina se također susreće i sa problemom klizišta.

Situaciju dodatno otežava i nepostojanje sanitarne deponije. Postojeca deponija, za čije vodenje je zadužen Rudnik, je neuređena i otpad se ne odlaže u skladu sa propisima, iako se za svaki ulazak kamiona sa smećem naplaćuje 30 konvertibilnih maraka (KM). Ova deponija dodatno ugrožava slivno područje rijeke Stavnje, zagađuje podzemne vode i eko-sustav, a nelegalno odlaganje smeća u seoskim područjima uništava šumske resurse. Ipak, pozitivno je to što je odvozom smeća pokriveno 90% općine. Rad eko-policije u općini smatra se nezadovoljavajućim. Iako je u Općini uspostavljena pozicija eko-policajca, njegov rad otežava nedefiniranost opisa posla i nadležnosti u strukturi i pravilima Općine. Kada je u pitanju zakonska regulativa, Zakon o zaštiti okoliša na kantonalnom nivou postoji, ali se slabo primjenjuje.

Negativne efekte na zdrav život i okoliš ima i slabo razvijena ekološka svijest kod stanovništva, te nepostojanje adekvatne strategije, npr. LEAP-a (Lokalni akcioni plan zaštite okoline), kojom bi bili definirani prioriteti rješavanja ekoloških problema. Okoliš dodatno zagađuju teški kamioni koji još uvijek saobraćaju kroz sam centar Breze i tako uništavaju i infrastrukturu. Ipak, izgradnja zaobilaznice

i prema tome prevazilaženje ovog problema očekuje se uskoro, a na zadovoljavajućem nivou je i saobraćajna povezanost ruralnog dijela općine sa gradom.

Finansijska ograničenost općinskog budžeta glavni je uzrok nerazvijenosti i dotrajalosti općinske infrastrukture, a dodatna otežavajuća okolnost je i nepostojanje jasnih kriterija prema kojima se u oblasti okoliša finansiraju projekti nevladinih organizacija, kao i nedovoljna uključenost Mjesnih zajednica (MZ) u rješavanje problema vezanih za infrastrukturu i okoliš. Značajan doprinos očuvanju okoliša, edukaciji i podizanju svijesti kod stanovništva daje nevladina organizacija „20. mart 1990.“ Breza. Interes građana za zaštitu okoliša je izražen, međutim dodatnom edukacijom i podizanjem svijesti situacija bi se znatno poboljšala.

Slaba gradska rasvjeta, posebno u sporednim ulicama grada, dodatni je problem za stanovnike grada Breze. Kada je riječ o vanjskoj rasvjeti, okolna naselja i ruralna područja su u boljem položaju. Stanovnici Breze se u zimskom periodu suocavaju i sa problemom grijanja, i to zbog zastarjelosti kotlovnice, te neriješenih imovinsko-pravnih odnosa između Rudnika mrkog uglja (RMU) Breza, Elektroprivrede BiH i Javnog komunalnog preduzeća koje se bavi distribucijom i prodajom toplotne energije. Status toplane i izvor toplote potrebno je što hitnije riješiti, jer ovo pitanje ovisi i od eksternih aktera čije djelovanje direktno utiče na toplanu, pa tako i kvalitet života stanovnika. Sigurnost i zdravlje im ugrožavaju i psi lutilice, za koje je potrebno iznaci adekvatno rješenje.

I pored nezadovoljenih primarnih potreba u zajednici, kao što je potreba za vodom za pice, općina Breza raspolaze internim snagama i resursima kojima znatno može unaprijediti život građana, ukoliko svoje potencijale iskoristi optimalno i uz uključenje svih aktera. Posebno bitnom čini se potreba za saradnjom između različitih općinskih sektora, predstavnika Mjesnih zajednica, nevladinih organizacija i privatnog sektora. Bolja saradnja sa Komisijom za kapitalna ulaganja i planiranje dodatno bi ojačala razvoj općine u oblasti infrastrukture i okoliša.

Osim toga, na rješavanju pojedinih navedenih problema se već počelo raditi kroz različite razvojne programe i projekte, ili pak za rješenja postoje već pripremljeni prijedlozi projekata. Tako je kroz program SERDA-e planirano uspostavljanje regionalne deponije, dok bi se problem vodosnabdijevanja mogao riješiti kroz Kuvajtski fond. Općina je usvojila urbanistički plan, a u toku je i usklađivanje poslovanja Javnog komunalnog preduzeća sa važećim propisima. Blizina gasovoda u Podlugovima smatra se dodatnim potencijalom razvoja koji treba iskoristiti u saradnji sa susjednim općinama. Razvoj sektora infrastrukture i zaštite okoliša podržava i Zenicko-dobojski kanton kroz kapitalna ulaganja. Pored toga, podrškom Javnog preduzeća „Vodno područje slivova rijeke Save“ ekološka situacija u općini Breza bi trebala biti dodatno unaprijedena.

3. OPCINA BREZA U BUDUCNOSTI

3.1. Vizija razvoja općine – Breza u 2011. godini

Breza će 2011. godine biti privlačno mjesto za ugodan, prosperitetan i zdrav život. Svi stanovnici općine će imati mogućnosti za ostvarivanje svojih prava, a na kontinuiranom unaprijeđenju životnog standarda radit će moderna i odgovorna javna uprava.

Ova vizija je zasnovana na fundamentalnim vrijednostima stanovnika Breze i predstavlja osnovnu vodilju razvojnih aktivnosti općine. Ona predstavlja opis budućnosti Breze kakvom je vide građani koji su bili uključeni u proces izrade Strategije razvoja. Vizija je definirana za period od kraja 2006. do kraja 2011., a osvrće se na prioritetna područja djelovanja uzimajući u obzir poštivanje ljudskih prava, te sadrži vrijednosti koje zajednica prepoznaje kao svoje snage i mogućnosti. Polazeći od vizije razvoja, a na osnovu niza diskusija i zaključaka izvedenih iz analize sektora koji su obuhvaćeni procesom planiranja (javna uprava; ekonomija; socijalna i zdravstvena zaštita; obrazovanje, kultura i sport; infrastruktura i zaštita okoliša), utvrđeni su razvojni i operativni ciljevi strategije. Razvojni ciljevi se baziraju na poštivanju, zaštiti i ostvarivanju specifičnih ljudskih prava, a predstavljaju i okvir za aktivnosti čija provedba bi unaprijedila nivo sveukupne kvalitete življenja u lokalnoj zajednici.

Razvojni cilj 1. Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te postići učešće građana u procesu donošenja odluka.

Razvojni cilj 2. Povećati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlačenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma.

Razvojni cilj 3. Stvoriti uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijati i koristiti postojeće kulturne i sportske kapacitete.

Razvojni cilj 4. Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe.

Razvojni cilj 5. Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te postići zaštitu okoliša.

OD VIZIJE DO OPERATIVNIH CILJEVA

VIZIJA	Breza će 2011. godine biti privlačno mjesto za ugodan, prosperitetan i zdrav život. Svi stanovnici općine će imati mogućnosti za ostvarivanje svojih prava, a na kontinuiranom unaprijedenju životnog standarda radit će moderna i odgovorna javna uprava.				
RAZVOJNI CILJEVI	<p>Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospiješiti učešće građana u procesu donošenja odluka.</p>	<p>Razvojni cilj 2: Povećati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlačenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma.</p>	<p>Razvojni cilj 3: Stvoriti uslove za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razviti i iskoristiti postojeće kulturne i sportske kapacitete.</p>	<p>Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe.</p>	<p>Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za piće, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospiješiti zaštitu okoliša.</p>
OPERATIVNI CILJEVI	<p>Operativni cilj 1.1: Unaprijeđeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p> <p>Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojačani tehnički i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i općinskom imovinom.</p>	<p>Operativni cilj 2.1: Do 2011. povećan broj mikro, malih i srednjih preduzeća sa trenutnih 39 na 51 (na 1.000 stanovnika) ili za ca. 25%.</p> <p>Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijeđeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.</p> <p>Operativni cilj 2.3: 2011. godine ukupni prihodi od turizma čine minimalno 5% ukupnog BDP-a ostvarenog na općini Breza.</p> <p>Operativni cilj 2.4: Do 2011. smanjena stopa nezaposlenosti na 25%, sa jednakim učešćem žena i muškaraca u ukupnoj nezaposlenosti.</p>	<p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojačani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovođenje inkluzivne nastave.</p> <p>Operativni cilj 3.2: Do 2009. godine kulturno-istorijski resursi restaurirani i uvršteni u turističku ponudu Breze.</p> <p>Operativni cilj 3.3: Do 2011. godine ojačani infrastrukturni i organizacioni sportski kapaciteti u Brezi.</p>	<p>Operativni cilj 4.1: Do 2011. ojačani ljudski, tehnički i organizacioni kapaciteti institucija zdravstvene zaštite u Brezi, a građani adekvatno informisani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p> <p>Operativni cilj 4.2: Ojačani tehnički, kadrovski i organizacioni kapaciteti institucija socijalne zaštite u Brezi do 2008., a građani adekvatno informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p>	<p>Operativni cilj 5.1: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.</p> <p>Operativni cilj 5.2: Uspostavljen kvalitetan i ekološki prihvatljiv sistem prikupljanja i tretmana otpadnih voda do 2010. godine.</p> <p>Operativni cilj 5.3: Svim stanovnicima gradskog područja omogućen priključak na funkcionalan gradski sistem grijanja do 2009. godine.</p> <p>Operativni cilj 5.4: Do 2011. povećan stepen zaštite okoliša dugoročnim rješavanjem odlaganja čvrstog otpada, te adekvatno planiranim i sprovedenim programima edukacije i jačanja tehničkih i ljudskih kapaciteta za zaštitu okoliša.</p> <p>Operativni cilj 5.5: Osigurani razvoj i adekvatno održavanje mreže lokalnih puteva, te unaprijeđeno prostorno i urbanističko uređenje općine do 2011.</p>

3.2. Razvojni ciljevi

Ostvarivanje razvojnih ciljeva ce se postici kroz realizaciju specificnih operativnih ciljeva i provedbu konkretnih programa, projekata i drugih mjera koji iz tih ciljeva proizilaze. Bitno je imati na umu da programi, projekti i mjere sadržani u matricama razvojnih ciljeva predstavljaju aktivnosti definirane tokom procesa izrade Strategije u okviru radnih grupa. Medutim, isti ne isključuju dodatne programe, projekte ili mjere koji mogu proizaci uslijed promjena i novonastalih potreba.

RAZVOJNI CILJ 1			
Razvojni cilj	<p>Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospešiti učešće građana u procesu donošenja odluka.</p>		
Operativni ciljevi	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>Operativni cilj 1.1: Unaprijeđeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p> </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojačani tehnički i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i općinskom imovinom.</p> </td> </tr> </table>	<p>Operativni cilj 1.1: Unaprijeđeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p>	<p>Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojačani tehnički i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i općinskom imovinom.</p>
<p>Operativni cilj 1.1: Unaprijeđeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p>	<p>Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojačani tehnički i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i općinskom imovinom.</p>		
Programi, projekti, mjere	<p>1.1.1 Definiranje i primjena jasnih kriterija i procedura za dodjelu sredstava iz općinskog budžeta za projekte nevladinih organizacija</p> <p>1.1.2 Općinski mjesečni bilten</p> <p>1.1.3 Jačanje učešća volontera u radu MZ i drugim organima javne uprave</p> <p>1.1.4 Mjere jačanja partnerskog djelovanja udruženja građana srodnih djelatnosti</p> <p>1.1.5 Inovativni i kreativni projekti referata za slobodan pristup informacijama</p> <p>1.1.6 Komisija za ravnopravnost polova</p> <p>1.1.7 Akcioni plan za mlade (Komisija i referent za mlade)</p> <p>1.1.8 Podrška osnivanju organizacije za pomoć djeci s posebnim potrebama (Asocijacija roditelja djece s posebnim potrebama ili slično)</p> <hr/> <p>1.2.1 Program tehničkog opremanja općinskih službi (informacione tehnologije, tehnička oprema, namještaj, prostor za arhiviranje, itd.)</p> <p>1.2.2 Program institucionalnog razvoja mjesnih zajednica</p> <p>1.2.3 Komisija za popis i zaštitu kulturno-istorijskih vrijednosti</p> <p>1.2.4 Sistem redovnog godišnjeg ocjenjivanja rada zaposlenih</p> <p>1.2.5 Efikasno upravljanje općinskom imovinom (procjena vrijednosti i plan iskorištavanja)</p> <p>1.2.6 Planovi pojedinačne edukacije za uposlenike javne uprave</p> <p>1.2.7 Program jačanja Odjeljenja za privredu i finansije (oprema, software, stručna literatura, obuka)</p> <p>1.2.8 Program informatizacije javne uprave i unaprijeđenje usluga „Sve na jednom mjestu“</p>		

RAZVOJNI CILJ 2				
Razvojni cilj	Razvojni cilj 2: Povećati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlačenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma.			
Operativni ciljevi	Operativni cilj 2.1: Do 2011. povećan broj mikro, malih i srednjih preduzeća sa trenutnih 39 na 51 (na 1.000 stanovnika) ili za ca. 25%.	Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijeđeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.	Operativni cilj 2.3: 2011. godine ukupni prihodi od turizma čine minimalno 5% ukupnog BDP-a ostvarenog na općini Breza.	Operativni cilj 2.4: Do 2011. smanjena stopa nezaposlenosti na 25%, sa jednakim učešćem žena i muškaraca u ukupnoj nezaposlenosti
Programi, projekti, mjere	<p>2.1.1. Razvoj poduzetničkih kapaciteta kod mladih 2.1.2. Općinski servis za podršku poduzetništvu 2.1.3. Uređenje industrijske zone i obezbjeđenje potrebne infrastrukture za poslovanje 2.1.4. Program rekultiviziranja i komercijalizacije iskorištenih rudničkih površina RMU Breza 2.1.5. Inicijativa za izradu preporuka za izmjene Zakona vezano za rekultivizaciju iskorištenih rudničkih površina i pojednostavljenje procedura prijena zemljišta, u saradnji sa općinama koje imaju slične probleme 2.1.6. Program obuke o poduzetništvu i mogućnostima poslovanja za mlade 2.1.7. Pokretanje metalne industrije i uključenje u klaster auto-industrije 2.1.8. Program jačanja kapaciteta za strateško planiranje i menadžment Odjela za privredu, finansije i opću upravu, posebno referata za poljoprivredu 2.1.9. Mjere za unaprijeđenje rada inspekcijских službi</p> <p>2.2.1. Strategija tržišne poljoprivredne proizvodnje općine Breza 2.2.2. Programi proširenja voćarske djelatnosti 2.2.3. Festival voća (programi povezivanja privatnika i posjednika poljoprivredno iskoristivih parcela) 2.2.4. Program proizvodnje mlijeka 2.2.5. Izgradnja skladišnih prostora i hladnjača za tržišne viškove poljoprivrednih proizvoda 2.2.6. Programi certificiranja proizvođača i proizvoda organske hrane 2.2.7. Projekti uzgoja jagodičastog voća 2.2.8. Programi jačanja poljoprivrednih organizacija u Brezi 2.2.9. Plastenička proizvodnja u Rudniku 2.2.10. Programi podrške kreiranju brandova i vizuelnog identiteta poljoprivrednih proizvoda 2.2.11. Programi osnivanja stočarskih mini-farmi (uvezujući programe zapošljavanja mladih i razvoj seoskog turizma) 2.2.12. Povećanje finansijske vrijednosti podsticajnih mjera Općine za podršku poljoprivredi i uvođenje novih oblika stimuliranja</p> <p>2.3.1. Programi razvoja izletničkog turizma i povezivanje sa turističkim ponudama drugih gradova 2.3.2. Opremanje seoskih domaćinstava koja bi se mogla kandidirati za seoski turizam 2.3.3. Uređenje i izgradnja smještajnih kapaciteta 2.3.4. Izrada suvenira Breze 2.3.5. Osnažiti općinske mehanizme podrške turizmu (Općinski turistički info-centar) 2.3.6. Studija valorizacije turističkih potencijala Breze 2.3.7. Opremanje i održavanje starih seoskih kuća kao muzejskih prostora 2.3.8. Programi podsticanja mladih za obrazovanje i poduzetništvo u oblasti turizma, a posebno seoskog turizma 2.3.9. Programi izgradnje i renoviranja rekreativnih sadržaja (trim staza, natkrivanje bazena i stavljanje u funkciju turizma, izgradnja teniskih terena) 2.3.10. Izgradnja i stavljanje u funkciju banje „Sedra“</p> <p>2.4.1. Projekti kućne radinosti 2.4.2. Programi prekvalifikacije i zapošljavanja mladih i žena 2.4.3. Program podrške ženama poduzeticama</p>			

RAZVOJNI CILJ 3				
Razvojni cilj	<p>Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovoenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojei kulturni i sportski kapaciteti.</p>			
Operativni ciljevi	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%; padding: 5px;"> <p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojaani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovoenje inkluzivne nastave .</p> </td> <td style="width: 33%; padding: 5px;"> <p>Operativni cilj 3.2: Do 2009. godine kulturno-istorijski resursi restaurirani i uvršteni u turističku ponudu u Breze.</p> </td> <td style="width: 33%; padding: 5px;"> <p>Operativni cilj 3.3: Do 2011. godine ojaani e infrastrukturni i organizacioni sportski kapaciteti u Brezi.</p> </td> </tr> </table>	<p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojaani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovoenje inkluzivne nastave .</p>	<p>Operativni cilj 3.2: Do 2009. godine kulturno-istorijski resursi restaurirani i uvršteni u turističku ponudu u Breze.</p>	<p>Operativni cilj 3.3: Do 2011. godine ojaani e infrastrukturni i organizacioni sportski kapaciteti u Brezi.</p>
<p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojaani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovoenje inkluzivne nastave .</p>	<p>Operativni cilj 3.2: Do 2009. godine kulturno-istorijski resursi restaurirani i uvršteni u turističku ponudu u Breze.</p>	<p>Operativni cilj 3.3: Do 2011. godine ojaani e infrastrukturni i organizacioni sportski kapaciteti u Brezi.</p>		
Programi, projekti, mjere	<p>3.1.1. Rekonstrukcija sanitarnih vorova u srednjim i osnovnim školama: Gimnazija i MSŠ zajedno, OŠ “Enver Eolakovi ” (3 objekta: uključujući škole u Viješolima i Vardištu), OŠ “Safvet-beg Bašagi ” (Slivno i Koritnik)</p> <p>3.1.2. Otvaranje i stavljanje u funkciju Školskog centra za informatiku i strane jezike u Brezi (I faza 2007.)</p> <p>3.1.3. Program profesionalne orijentacije</p> <p>3.1.4. Opremanje kabineta za praktičnu nastavu u Srednjoj mješovitoj školi</p> <p>3.1.5. Osnivanje i angažiranje tima za podršku djeci s posebnim potrebama u opini i (logoped, defektolog, itd.) i podršku nastavnom kadru kroz savjetodavni rad</p> <p>3.1.6. Programi edukacije nastavnog kadra, pedagoga i menadžmenta škola usklaeni sa savremenim obrazovnim tokovima</p> <p>3.1.7. Programi edukacije i rada sa roditeljima djece s posebnim potrebama</p> <p>3.1.8. Tehničko opremanje škola, posebno za izvoenje inkluzivne nastave</p> <p>3.1.9. Organizirati redovne posjete sve djece obuhvaene osnovnim i predškolskim obrazovanjem stomatologu – uspostaviti redovnu saradnju sa Domom zdravlja</p> <p>3.1.10. Opremiti školsku kuhinju MSŠ i staviti je na raspolaganje svim uenicima</p> <p>3.1.11. Pri Opini formirati Komisiju za obrazovanje i popuniti i osnažiti poziciju referenta za obrazovanje</p> <hr/> <p>3.2.1. Zavičajni muzej i galerija u Brezi</p> <p>3.2.2. Kreiranje infrastrukturnih uslova za korištenje Bazilike u kulturne svrhe (kino projekcije, književne večeri, itd.)</p> <p>3.2.3. Zaštita steaka i sakralnih objekata</p> <p>3.2.4. Tehničko opremanje kino-sale</p> <p>3.2.5. Edukativni programi razvijanja kulturnih navika, posebno djece i stanovništva na selu - saradnja sa školama, kulturnim društvima, MZ</p> <p>3.2.6. Jaati bogatu folklornu tradiciju u Brezi</p> <hr/> <p>3.3.1. Opremiti i staviti u funkciju Fitness-centar</p> <p>3.3.2. Sanacija svlačionice u školama</p> <p>3.3.3. Sanacija prateih objekata stadiona FK „Rudar “</p> <p>3.3.4. Izgradnja dodatnih sadržaja uz bazen</p> <p>3.3.5. Izgradnja teniskih terena i druge sportske infrastrukture</p> <p>3.3.6. Program podrške mladim sportskim talentima</p> <p>3.3.7. Pri privatizaciji bazena zagovarati korištenje istog u obrazovne svrhe</p> <p>3.3.8. Podrška ŽNK „Breza“</p>			

RAZVOJNI CILJ 4	
Razvojni cilj	<p>Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe.</p>
Operativni ciljevi	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%; border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Operativni cilj 4.1: Do 2011. ojačani ljudski, tehnički i organizacioni kapaciteti institucija zdravstvene zaštite u Brezi, a građani adekvatno informisani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p> </div> <div style="width: 45%; border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Operativni cilj 4.2: Ojačani tehnički, kadrovski i organizacioni kapaciteti institucija socijalne zaštite u Brezi do 2008., a građani adekvatno informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p> </div> </div>
Programi, projekti, mjere	<p>4.1.1. Nabavka opreme za Dom zdravlja (rendgen aparat, aparat za radioskopiju, EKG aparat, aparat za osnovne laboratorijske, biohemijske analize i ABS status, <u>glukometri</u> za područne ambulante za ugrožene kategorije društva)</p> <p>4.1.2. Radovi rekonstrukcije na Domu zdravlja</p> <p>4.1.3. Sistem evidentiranja i praćenja pacijenata i hroničnih oboljenja</p> <p>4.1.4. Rekonstrukcija ambulante Rudnika</p> <p>4.1.5. Proces političkog lobiranja za premještanje sekundarne zdravstvene zaštite u Sarajevo, informirati i uključiti javnost</p> <p>4.1.6. Program prevencije ovisnosti i podrške ugroženim grupama i pojedincima (droga, alkohol, drugo)</p> <p>4.1.7. Blagovremeno planirati potrebe i sredstva u vezi sa regrutovanjem dodatnih medicinskih kadrova</p> <p>4.1.8. Programi rekonstrukcije i izgradnje objekata i prostorija (rekonstrukcija krova DZ, rekonstrukcija ambulante Slivno)</p> <p>4.1.9. Program zaštite mentalnog zdravlja u Brezi</p> <p>4.1.10. Razvijanje fito-terapije i podrška liječenju ljekovitim biljem</p> <p>4.1.11. Sistem saradnje sa predstavnicima MZ s ciljem kontinuiranog informiranja građana o aktuelnim dešavanjima, promjenama i programima u oblasti zdravstvene zaštite</p> <p>4.1.12. Obezbjedenje stalnog medijskog prostora na radiju Breza</p> <p>4.1.13. Podsticanje privatnog poduzetništva u oblasti zdravstva</p> <hr/> <p>4.2.1. Projekat kućne njege i zapošljavanja žena</p> <p>4.2.2. Uređenje i opremanje prostorija CSR-a u svrhu pristupačnijeg i kvalitetnijeg rada sa klijentima</p> <p>4.2.3. Sistem saradnje sa predstavnicima MZ s ciljem kontinuiranog prikupljanja informacija o ugroženim kategorijama stanovništva</p> <p>4.2.4. Angažirati dodatni kadar (psiholog, defektolog, angažiranje volontera i vanjskih saradnika).</p> <p>4.2.5. Program stručnog usavršavanja uposlenika CSR-a</p> <p>4.2.6. Program edukacije i uključivanja volontera</p> <p>4.2.7. Projekti podrške samohranim majkama, Romima, djeci s posebnim potrebama, žrtvama nasilja, mladima i drugim ugroženim kategorijama)</p> <p>4.2.8. Priprema promotivno-edukativnog materijala Centra za socijalni rad</p> <p>4.2.9. Obezbjedenje stalnog medijskog prostora na Radiju Breza</p> <p>4.2.10. Podrška osnivanju i djelovanju organizacija koje se bave zaštitom ranjivih kategorija</p>

RAZVOJNI CILJ 5					
Razvojni cilj	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za piće, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša.				
Operativni ciljevi	Operativni cilj 5.1: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011. godine	Operativni cilj 5.2: Uspostavljen kvalitetan i ekološki prihvatljiv sistem prikupljanja i tretmana otpadnih voda do 2010. godine	Operativni cilj 5.3: Svim stanovnicima gradskog područja omogućen priključak na funkcionalan gradski sistem grijanja do 2009. godine.	Operativni cilj 5.4: Do 2011. povećan stepen zaštite okoliša dugoročnim rješavanjem odlaganja čvrstog otpada, te adekvatno planiranim i sprovedenim programima edukacije i jačanja tehničkih i ljudskih kapaciteta za zaštitu okoliša.	Operativni cilj 5.5: Osigurani razvoj i adekvatno održavanje mreže lokalnih puteva u Brezi, te unaprijeđeno prostorno i urbanističko uređenje općine do 2011. godine
Programi, projekti, mjere	<p>5.1.1. Ugradnja filterskog postrojenja za Malu Rijeku 5.1.2. Rekonstrukcija i zamjena vodovodnih cijevi napravljenih od po zdravlje štetnih materijala (izvorište Mahmutović rijeka – Župča, primarna i sekundarna mreža – Župča, Mahala; primarna mreža Milkinovo vrelo – Medića pumpa) 5.1.3. Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju postojećih filtera za pročišćavanje 5.1.4. Sistem redovne kontrole vode i efikasni sistemi zaštite 5.1.5. Unaprijediti sistem naplate usluga snabdijevanja vodom 5.1.6. Edukacija stanovništva o mogućnostima za štednju vode</p>				
	<p>5.2.1. Katastar podzemnih instalacija 5.2.2. Stručna dokumentacija i projekti proširenja kanalizacione mreže 5.2.3. Uključenje kanalizacionih sistema u jedinstven sistem upravljanja 5.2.4. Izgradnja kolektora radi kontroliranog prikupljanja i tretmana otpadnih voda</p>				
	<p>5.3.1. Rješavanje pravnog statusa toplane i unaprijeđenje usluga 5.3.2. Instaliranje kotlovnice od 5 – 10 kw 5.3.3. Proširenje sekundarne mreže na domaćinstva u gradu koja nisu obuhvaćena sistemom grijanja 5.3.4. Uvođenje alternativnih energetske potencijala (plin – priključenje na plinovod)</p>				
	<p>5.4.1 Lokalni akcioni plan za zaštitu okoliša (LEAP) 5.4.2 Program sanacije divljih deponija i proširenja mreže pokrivenosti odvozom smeća 5.4.3 Čišćenje rijeke Stavnje i mjere zaštite od zagađenja kanalizacijom 5.4.4 Pošumljavanje devastiranih zemljišta površnih kopova i klizišta (Smrekovica 2 kopa, Vijesolici, Koritnik, klizište - Sutješćica, Bukovik, Smrekovica i drugih manjih klizišta) 5.4.5 Edukacija stanovništva i podizanju ekološke svijesti, posebno kod djece u saradnji sa školama 5.4.6 Status deponije i upravljanja – rekultivacija, uspostaviti efikasno održavanje 5.4.7 Projekti deminiranja (Križ i Zajezda)</p>				
	<p>5.5.1. Izgradnja mini-zaobilaznicu (II faza) 5.5.2. Rekonstrukcija gradskih ulica 5.5.3. Plan izgradnje lokalnih i nekategoriziranih puteva za naredni period 5.5.4. Asfaltiranje 10 km lokalnih puteva 5.5.5. Izgradnja zaobilaznice uz trasu željezničke pruge u dužini od 3 km 5.5.6. Rekonstrukcija postojećeg sistema rasvjete (grad Breza) i dogradnja u naseljenim mjestima (gdje nije zadovoljavajuća) 5.5.7. Unaprijeđenje ljetnog i zimskog održavanja puteva 5.5.8. Izgradnja parking prostora (proširiti ulicu Filipa L., Džemaludina Bijedića, Mustafe Žuje, itd.)</p>				

3.3. Godišnji akcioni plan

Prijedlog godišnjeg akcionog plana sadrži **2 mjere i 29 projekata**, u ukupnoj vrijednosti od **2.393.600 KM**, koje je neophodno provesti u cilju rješavanja identificiranih problema, poduzimajući korake na putu ostvarivanja razvoja zasnovanog na poštivanju ljudskih prava. Provedba plana postaje obaveza usvajanjem Opcinske razvojne strategije od strane Opcinskog vijeća, a odnosi se na preostali period u 2006. godini i cijelu 2007. godinu. Plan se prije svega oslanja na općinski budžet za naredni period, a njegova potpuna provedba je moguća samo uz učešće i finansijsku podršku navedenih partnera. Prije isteka tekuće godine i usvajanja budžeta za narednu, potrebno je izvršiti reviziju akcionog plana, te procijeniti do koje mjere su planirani programi, projekti i mjere izvršeni. U okviru radnih grupa potrebno je definirati prioritete aktivnosti za narednu godinu, a aktivnosti koje nisu provedene prema akcionom planu tekuće godine potrebno je prebaciti u plan za sljedeću.

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
1	Definiranje i primjena jasnih kriterija i procedura za dodjelu sredstava iz općinskog budžeta za projekte nevladinih organizacija	0				Opcina	Udruženja gradana u Brezi, Re.Te, USAID, ostali donatori	3 mjeseca definiranje /primjena kontinuirana	okt. 2006.	Udruženja gradana u Brezi
2	P1 Opcinski mjesečni bilten	26.100	X		X	Opcina	NVO, privrednici, MZ, gradani, GAP, EU – EC, OSCE, USAID, SIDA, Re.Te, ostali donatori	12 mjeseci	jan. 2007.	Svi gradani
3	P2 Nabavka totalne stanice za Katastar u sklopu Programa tehničkog opremanja općinskih službi (informacione tehnologije, tehnička oprema, namještaj, prostor za arhiviranje, itd.)	20.000	X	X	X	Opcina	Odjeljenje za geodetske i imovinsko-pravne poslove	3 mjeseca	jan. 2007.	gradani, korisnici podataka katastra zemljišta, uposleni Odjeljenja za geodetske i imovinsko-pravne poslove

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
4	P3 Program podrške mjesnim zajednicama	12.800	X	X	X	Opcina, mjesne zajednice	Kanton, nevladine organizacije, privrednici, gradani opecnito, GAP, EU – EC, OSCE, USAID, SIDA, Re.Te, ostali donatori	6 mjeseci	jan. 2007.	7.235 stanovnika mjesnih zajednica Slivno, Bukovik, Breza i Župca
5	Radna grupa za popis i zaštitu kulturno-istorijskih vrijednosti	5.000	X			Opcina	Zemaljski muzej, Zavicajni muzej u Visokom, osnovne i srednje škole u Brezi	12 mjeseci	jan. 2007.	Gradani Breze, BiH i šire
6	P4 Prva faza projekta „Servis za podršku poduzetništvu“	20.000	X	X		Opcina	Koordinator za biznis, udruženja privrednika, Biro za zapošljavanje, Business Centar Zenica i drugi	Kontinuira -no	jan. 2007.	Poduzetnici , mladi, nezaposleni, zainteresirani za razvoj poduzetništva i drugi
7	P5 Strategija uspostavljanja tržišne poljoprivredne proizvodnje	15.000	X	X	X	Opcina	Udruženja poljoprivrednika, poljoprivredne zadruge, vlada ZE-DO kantona Poljoprivredni fakultet, Poljoprivredni institut, Agropedološki zavod, donatori, i drugi	6 mjeseci	mart 2007.	Poljoprivredni proizvođači, preradivačka industrija

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Početak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
8	P6 Festival voca	15.000	X	X	X	Opcina	ZE-DO kanton, USAID, vocari, strani izlagaci, poljoprivredni instituti	4 mjeseca	juni 2007.	poljoprivrednici i njihove organizacije, strani izlagaci
9	P7 Nabavka pokretne mašine za proizvodnju soka od jabuke	150.000	X	X	X	Opcina i Zadruga	Ministarstvo poljoprivrede ZE-DO kantona; USAID-LAMP; Opcina, poljoprivrednici; Poljoprivredni institut; Zadruga, ostali donatori	kontinuirano	juni 2007.	Poljoprivrednici, kooperanti, Zadruga
10	P8 Jacanje kapaciteta za proizvodnju mlijeka u Brezi	50.000	X	X	X	Opcina	ZE-DO kanton – Ministarstvo poljoprivrede, d.o.o Teloptic, PJ „Milkos“ Sarajevo, poljoprivredne zadruge, udruženja poljoprivrednika, donatori	12 mjeseci	okt. 2007.	Proizvodaci mlijeka
11	P9 Studija ekonomske opravdanosti - Bazen „ADA“	10.000	X			Opcina	ZE-DO kanton – vlada, Turisticka zajednica ZE-DO kantona, investitori, koncesionari	12 mjeseci	okt. 2007.	Gradani i potencijalni turisti

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
12	P10 Projekat kucne radinosti	15.000	X	X	X	Asocijacija žena	Opcina Breza, vlada ZE-DO kantona, Turisticka zajednica ZE-DO kantona, Bosnian Handicrafts	24 mjeseca	april 2007.	Zainteresirane žene u Brezi, Asocijacija žena
13	P11 Razvoj poduzetnickih kapaciteta kod mladih (obezbijedena sredstva kroz CISP)	10.000			X	Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK	Opcina, CISP, Zavod za zapošljavanje, srednje škole, finansijske institucije	36 mjeseci	2007.	mlade osobe od 18 do 35 godina, koji imaju pokrenut biznis ili ga tek namjeravaju pokrenuti
14	P12 Sanacija sanitarnih cvorova u školama	70.000		X		Gimnazija i MSŠ zajedno, OŠ „Enver Colakovic“, OŠ „Safvet-beg Bašagic“ (Slivno i Koritnik)	Kantonalno ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Opcina, JKP	12 mjeseci	jan. 2007.	2.300 učenika
15	P13 I faza projekta „Centar za informatiku i strane jezike u Brezi“ (ukupna vrijednost projekta 83.000 KM)	40.000	X	X	X	Opcina	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZE-DO kantona, Opcina, Ambasada Velike Britanije, Francuske i Njemacke, kulturni centri ambasada u BiH	24 mjeseca	jan. 2007.	Ucenici i nastavni kadar Gimnazije, MSŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“, OŠ „Enver Colakovic“, OŠ „Safvet-beg Bašagic“

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
16	P14 Profesionalna orijentacija za učenike i roditelje	10.000	X	X	X	Opcinska služba za opcu upravu i finansije	Sve škole u Brezi, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Kantona, Zavod za zapošljavanje, privatni sektor	kontinuirano	jan. 2007.	Oko 1.000 učenika, roditelji i šira društvena zajednica
17	P15 Zavicajni muzej općine Breza (I faza)	30.000	X		X	Opcina	Zemaljski muzej, Zavicajni muzej Visoko, škole u Brezi, Mozaik fondacija	24 mjeseca	mart 2007.	Gradani Breze, BiH, turisti
18	P16 Fitness-centar	40.000	X	X	X	OC „Desnek“	Opcina, investitori, sportska udruženja, FASTO Sarajevo, Ministarstvo za nauku kulturu i sport	6 mjeseci	mart 2007.	Svi gradani, posebno aktivni sportisti - članovi sportskih kolektiva
19	P17 Sanacija krova na Domu zdravlja (Prva faza radova rekonstrukcije na Domu zdravlja)	8.000	X	X	X	Dom zdravlja	Opcina, Kanton, GAP, EU – EC, drugi medunarodni donatori	6 mjeseci	jan. 2007.	Svi stanovnici općine Breza
20	P18 Nabavka opreme za Dom zdravlja - Rendgen aparat	150.000	X	X	X	Dom zdravlja	Opcina, Zavod za zdravstvo, GAP, EU – EC,	3 mjeseca	jan. 2007.	Svi stanovnici općine Breza

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
21	P19 Projekat kucne njege i zapošljavana žena u Brezi	36.200	X	X	X	Centar za socijalni rad	Opcina, Dom zdravlja, Centar za žene, MZ, Udruženje invalidnih osoba, Udruženje slijepih i slabovidnih, Javna kuhinja Merhamet, Biro za zapošljavanje, Crveni križ Breza	12 mjeseci	jan. 2007.	Stara lica bez porodicnog staranja, potpuno nesposobni za život i rad, i sa trajnjim smetnjama u psihickom i fizickom razvoju (ca. 50 lica)
22	P20 Unaprijedenje uslova za rad sa klijentima Centra za socijalni rad	10.000	X	X	X	Centar za socijalni rad	Opcina, Ministarstvo za rad i socijalnu politiku ZE-DO kantona, GAP, EU – EC	6 mjeseci	jan. 2007.	Klijenti i uposleni CSR-a
23	P21 II faza projekta „Mala Rijeka“ – zamjena postojećeg ACC voda Milkino Vrelo – M. Pumpa - Križ	500.000	X	X	X	Javno komunalnog preduzeće (JKP) Breza	Opcina, Vodoprivreda BiH, GAP, drugi potencijalni donatori	12 mjeseci	april 2007.	Gradani u urbanoj zoni Breze (ca. 9.000)
24	P22 Hlorinatori na seoskim vodovodima	20.000	X		X	JKP	Opcina, mjesne zajednice, stanovnici navedenih sela, donatori	3 mjeseca	mart 2007.	Stanovnici Vardišta, Prhinja, Orahova, Slivnog, Bukovika i Koritnika (ca. 2.500 osoba)
25	P23 Ekonomičnije upravljanje vodosnabdijevanjem u Brezi	15.000	X	X	X	(JKP) Breza	Opcina, Vodoprivreda BiH	3 mjeseca	jan. 2007.	Stanovnici općine Breza

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
26	P24 Katastar podzemnih instalacija kanalizacionih mreža	20.000	X	X	X	Opcina	mjesne zajednice, eksterna strucna podrška	12 mjeseci	2007. godina	Opcinske službe, gradani Breze
27	P25 Izrada Lokalnog plana zaštite okoliša - LEAP	13.000	X	X	X	Opcina	javna preduzeca, NVO, mjesne zajednice, gradani, mediji, domaci i medunarodni partneri	8 mjeseci	jan. 2007.	Gradani, lokalna vlast, mjesne zajednice, privredna i javna društva, škole, NVO
28	P26 Pošumljavanje devastiranih zemljišnih površinskih kopova Rudnika	7.500	X	X	X	Ekološko društvo „20 mart“	lokalna vlast, nadležna ministarstva na svim nivoima, osnovne i srednje škole, omladinske organizacije NVO, medunarodni donatori, lokalni privatni sektor	1 mjesec	mart 2007.	Stanovništvo Breze
29	P27 Program saniranja divljih deponija i proširenja mreže odvoza smeca (I faza)	30.000	X		X	JKP	Opcina, mjesne zajednice, donatori	12 mjeseci	jan. 2007.	2.500 stanovnika
30	P28 Čišćenje rijeke Stavnje	45.000	X	X	X	Ekološko društvo „20 mart“	Vodoprivreda, Opcina, Kantonalno ministarstvo za komunikacije, prostorno	12 mjeseci	20.mart 2007.	Stanovnici općine Breza

GODIŠNJI AKCIONI PLAN – LISTA PROJEKATA I MJERA										
	NAZIV PROJEKTA/MJERE	Vrijednost (KM)	Izvor finansiranja			Nosilac	Potencijalni partneri	Trajanje	Pocetak	Ciljne grupe
			Opcina	Kanton /FBiH	Donatori					
							uređenje i zaštitu okoliša, škole, NVO, Biro za zapošljavanje, MZ, privatni sektor			
31	P29 Rekonstrukcija gradskih ulica i asfaltiranje 10 km gradskih puteva	1.000.000	X	X	X	Opcina	Ministarstvo za prostorno uređenje ZE-DO kantona	12 mjeseci		Stanovnici općine
	UKUPNO	2.393.600								

3.4. Projektne ideje

<p>Mjera:</p> <p>Definiranje kriterija za raspodjelu budžetskih sredstava za udruženja građana u Brezi</p>	<p>Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospješiti učešće građana u procesu donošenja odluka.</p> <p>Operativni cilj 1.1: Unaprijedeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p>
<p>Kratak opis mjere: Kako bi se pravilno i ravnomjerno trošila budžetska sredstva namijenjena za udruženja građana, nužno je izraditi kriterije na osnovu kojih će se vršiti isplata budžetskih sredstava. Osnovni kriteriji za raspodjelu sredstava treba da definiraju projekte i pojedinačne aktivnosti čije ispunjenje će uticati na poboljšanje kvaliteta življenja građana i blagostanje zajednice. Zahtjevi za uplatu sredstava, kao i načini pravdanja utrošenih sredstava udruženja moraju se podnositi na jedinstvenim obrascima koje je potrebno izraditi, te vršiti monitoring i evaluaciju. Informacije o kriterijima za dodjelu sredstava bit će publikovane u biltenu i na web stranici. Stručna služba općinskog načelnika i Odjeljenje za finansije sačinjavat će prijedlog kriterija koje će usvojiti Općinsko vijeće Breza. Sistem ocjenjivanja kandidiranih projekata i pojedinačnih aktivnosti će također biti razraden, a o konačnom odabiru će odlučivati Stručni kolegij općinskog načelnika. Prije pokretanja cijelog postupka, Općina će upriličiti sastanak sa predstavnicima svih udruženja građana u Brezi.</p>	
<p>Ciljne grupe: Udruženja građana Breze, građani Breze</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Dostupnost transparentnih kriterija za finansiranje udruženja građana ⇒ Transparentna procedura odabira udruženja za finansiranje iz općinskog budžeta 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Usvojeni kriteriji ⇒ Odluka Općinskog vijeća ⇒ Usvojena forma za podnošenje zahtjeva, narativno i finansijsko izvještavanje
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšana saradnja između javne uprave i udruženja građana ⇒ Poboljšan kvalitet projekata koji se finansiraju javnim sredstvima ⇒ Unaprijedeni mehanizmi dodjele javnih sredstava 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj i kvalitet sprovedenih projekata ⇒ Broj odluka o finansiranju donesenih prema usvojenim kriterijima
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina (Stručna služba općinskog načelnika, Odjeljenje za finansije, Općinsko vijeće)</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ udruženja građana u Brezi ⇒ Re.Te, USAID, ostali donatori 	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Inicijativa općinskog načelnika za pokretanje postupka ⇒ Zainteresiranost udruženja građana da konstruktivno doprinesu procesu ⇒ Odluka Općinskog vijeća o utvrđivanju kriterija 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nezainteresiranost pojedinih organizacija za definiranjem jasnih i transparentnih kriterija ⇒ Nepridržavanje obaveza prema utvrdnim kriterijumima i procedurama
<p>Procjena ukupne vrijednosti: -</p>	<p>Pocetak: oktobar 2006.</p>

<p>Projekat 1:</p> <p>Mjesečni bilten Općine Breza</p>	<p>Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospješiti učešće građana u procesu donošenja odluka.</p> <p>Operativni cilj 1.1: Unaprijedeni mehanizmi za uključivanje građana u proces donošenja odluka do 2011. godine.</p>
<p>Kratak opis projekta: Kako bi se ispunili strateški ciljevi općine Breza u oblasti komuniciranja sa građanima, a koji su definirani i u Strategiji komuniciranja s javnošću Općine Breza za period 2006.-2010., neophodno je provesti projekat koji bi unaprijedio informiranost i međusobnu komunikaciju, a koji se odnosi na izdavanje mjesečnog biltena koji bi sadržavao aktuelne informacije koje se ticu rada općinskih službi, aktuelnih projekata, aktivnosti mjesnih zajednica i udruženja građana sa područja općine i druge informacije bitne za ostvarivanje prava građana i izvršavanja različitih obaveza. Stručna služba Općinskog vijeća i općinskog načelnika odredit će urednički tim za izdavanje biltena, koji će raditi na koordinaciji prikupljanja informacija, kreiranju sadržaja i publikovanju biltena. Bilten će biti izraden u ca. 1.500 komada. Konkurentskim zahtjevom će se prikupiti ponude za vršenje usluga štampanja biltena. Sadržaji biltena bit će istovremeno publikovani na web stranici Općine www.breza.com. Koristit će se i za ispunjavanje ISO 9000-2001, posebno sprovođenje anketa i mogućnost dobijanja povratnih informacija od građana.</p>	
<p>Ciljne grupe: Svi građani općine Breza (15.000 stanovnika)</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Bolja informiranost građana o aktuelnim pitanjima i događajima u Brezi ⇒ Poboljšani mehanizmi informiranja građana od strane javne uprave 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj publikovanih biltena
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšane mogućnosti građana da ostvaruju svoja prava i izvršavaju obaveze ⇒ Unaprijedeni uslovi za uticaj građana na rad javne uprave 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj publikovanih i distribuiranih biltena ⇒ Broj reakcija građana
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ nevladine organizacije ⇒ privrednici ⇒ MZ ⇒ GAP, EU – EC, OSCE, USAID, SIDA, Re.Te, ostali donatori 	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Finansijska sredstva ⇒ Tehnički uslovi za izradu biltena ⇒ Funkcionalan urednički tim 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nemogućnost osiguranja finansijskih sredstava
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta:</p> <p>1 broj:</p> <p>5 osoba (135 KM bruto po osobi) 675 KM</p> <p>Štampanje: 1.500 KM</p> <p>Ukupno : 2.175.KM</p> <p>Godišnje: 26.100 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 12 mjeseci</p> <p>Pocetak: januar 2007.</p>

Projekat 2: Nabavka totalne stanice za Katastar u Brezi	Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospješiti učešće građana u procesu donošenja odluka. Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojacani tehnicki i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i opcinском imovinom.
Kratak opis projekta: Za uspješan i efikasniji rad Odjeljenja za geodetske i imovinsko-pravne poslove Općine Breza potrebno je osigurati savremeniju opremu koja je utvrđena i Zakonom o premjeru i katastru nekretnina FBiH. Naime, Odjeljenje trenutno raspolaže lošom i nedovoljnom opremom za geodetsko snimanje. Stoga je kao prioritet neophodno nabaviti totalnu stanicu i prateću opremu, kako bi stanje u Katastru bilo ažurirano i vodeno u skladu sa Zakonom. Geodetski planovi će biti tačnije i kvalitetnije urađeni, a bit će moguće i ažuriranje obimnijih geodetskih podloga. Geodetski planovi su neophodni i za razvoj sektora prostornog uređenja, infrastrukture, privrede, itd. Sa totalnom stanicom će biti povezane informacione tehnologije, čime će se ubrzati rad i unaprijediti kvalitet. Ovaj projekat bi umanjio troškove neophodnog iznajmljivanja potrebne opreme, te bi se nabavkom totalne stanice došlo do racionalizacije troškova.	
Ciljne grupe: Odjeljenje za geodetske i imovinsko-pravne poslove, građani, korisnici podataka katastra zemljišta	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Odjeljenje za geodetske i imovinsko-pravne poslove opremljeno totalnom stanicom	Indikatori: ⇒ Nabavljena totalna stanica sa pratećom opremom i stavljena u funkciju
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Kvalitetniji rad Odjeljenja ⇒ Brže i tačnije dostavljanje podataka građanima i pravnim licima ⇒ Ažurirano stanje Katastra zemljišta na području cijele općine	Indikatori: ⇒ Kvalitet (tačnost) dobijenih podataka ⇒ Kvalitet i brzina pružanja usluga ⇒ Dostupnost ažuriranih podataka
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina, Odjeljenje za geodetske i imovinsko-pravne poslove	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Federalna geodetska uprava ⇒ Donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Finansijska sredstva ⇒ Raspisivanje tendera za prikupljanje ponuda	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Nedovoljna informiranost nadležnih o urgentnosti potrebe za nabavkom geodetske opreme
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 20.000 KM	Trajanje projekta: 3 mjeseca Pocetak: januar 2007.

<p>Projekat 3:</p> <p>Program podrške mjesnim zajednicama</p>	<p>Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospješiti učešće građana u procesu donošenja odluka.</p> <p>Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojacani tehnicki i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i općinskom imovinom.</p>
<p>Kratak opis projekta: Općina Breza ima 13 mjesnih zajednica. Predsjednici su volonteri, ali veoma cesto su upravo oni inicijatori projekata u svojim zajednicama, što uglavnom finansiraju iz sredstava samodoprinosu mještana. Mjesne zajednice kao osnovne celije uprave susrecu se sa nizom problema vezanim za prostor, tehnicku opremljenost, ali i malu ukljucenost žena i mladih u donošenju odluka. Kao prioritet, potrebno je izvršiti sanaciju i opremanje prostorija određenih mjesnih zajednica, gdje se pružaju razlicite usluge građanima (sastanci sa građanima, pisanje molbi i projekata, itd.). Jacanjem sljedecih mjesnih zajednica, poseban akcenat bi bio stavljen na angažiranje žena i mladih, i to kroz program kulturno-edukativnog karaktera.</p> <p>MZ Slivno – brdskoplaninska MZ, sa velikom migracijom u urbano područje, 655 stanovnika, obuhvata tri naseljena mjesta (Slivno, Orahovo, Titorici). Potrebno je pružiti pomoc u opremanju kancelarije (radni sto, tri stolice i stariji kompjuter – u funkciji pisace mašine), krecenju i drugim manjim radnjama.</p> <p>MZ Bukovik – ima 523 stanovnika, spada među veoma aktivne MZ. Za stvaranje uslova za rad potrebna je sanacija krova na zgradi, nabavka kancelarijskog materijala, dovod vode u zgradu i izgradnja sanitarnog cvora.</p> <p>MZ Breza – ima 3.358 stanovnika, urbani dio općine, potreban zahvat na izradi drenaže oko zgrade, radi prodora površinskih voda u podrumске prostorije. Nužna kancelarijska oprema.</p> <p>MZ Župca – 2.699 stanovnika, potrebna manja adaptacija prostorije MZ i kancelarijska oprema. Nabavka novijeg kompjutera, kako bi se privukli i mladi.</p>	
<p>Ciljne grupe: Stanovnici mjesnih zajednica (7.235 osoba)</p>	
<p>Ocekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Funkcionalni uredi mjesnih zajednica ⇒ Unaprijeden rad sa mještanima 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Opremljeni i uredeni uredi mjesnih zajednica ⇒ Broj održanih sastanaka i konsultacija sa građanima ⇒ Broj pruženih usluga u prostorijama MZ
<p>Ocekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšane mogućnosti građana da brže ostvaruju svoja prava i izvršavaju obaveze ⇒ Unaprijedeni uslovi za uticaj građana na rad javne uprave i razvoj zajednice 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Stepēn učešća građana u poslovima MZ ⇒ Stepēn ukljucenosti građana u donošenje odluka
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina, mjesne zajednice, Kanton</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: NVO, privrednici, GAP, EU – EC, OSCE, USAID, SIDA, Re.Te, ostali donatori</p>	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Finansijska sredstva ⇒ Definirani vlasnicki odnosi ⇒ Projektna dokumentacija 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta:</p> <p>MZ Slivno – 2.000 KM</p> <p>MZ Bukovik – 3.500 KM</p> <p>MZ Breza – 3.500 KM</p> <p>MZ Župca – 1.800 KM</p> <p>Inicijativa za ukljucivanje žena i mladih u rad MZ: 2.000KM</p> <p>Ukupno: 12.800 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 6 mjeseci</p> <p>Pocetak: mart 2007.</p>

Mjera: Radna grupa za popis i zaštitu kulturno-istorijskih vrijednosti	Razvojni cilj 1: Modernizirati javnu upravu i unaprijediti njenu efikasnost i transparentnost, te pospješiti učešće gradana u procesu donošenja odluka. Operativni cilj 1.2: Do 2008. ojacani tehnicki i kadrovski kapaciteti javne uprave i poboljšano upravljanje ljudskim resursima, javnim finansijama i opcinском imovinom.
Kratak opis mjere: Trenutno ne postoji strucni popis svih kulturno-istorijskih vrijednosti u Brezi, te bi u tom smislu trebalo obici i evidentirati sve nekropole, stecke (2 stare džamije iz turskog perioda, dvije iz austrijskog, neke starije od 150 godina). Nakon izvršenog popisa potrebno je odrediti i izvršiti mjere zaštite kulturno-istorijskih vrijednosti i povezati ovu aktivnost sa otvaranjem Zavicajnog muzeja u Brezi. Potrebno je takoder uspostaviti saradnju sa susjednim opcinama, posebno opcinom Ilijaš.	
Ciljne grupe: Gradani Breze, Bosne i Hercegovine i šire	
Ocekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Jasna slika istorijskog kontinuiteta življenja na prostoru Breze ⇒ Plan uspostavljanja Zavicajnog muzeja u Brezi	Indikatori: ⇒ Dostupna baza podataka ⇒ Odluka Opcinskog vijeca ⇒ Osigurana sredstva za otvaranje Zavicajnog muzeja
Ocekivani dugorocni rezultati: ⇒ Unaprijedeni potencijali za razvoj turizma ⇒ Razvoj kulturne svijesti kod djece i mladih o kulturno-istorijskim vrijednostima	Indikatori: ⇒ Broj posjeta Zavicajnom muzeju u Brezi
Potencijalni partneri za implementaciju: Opcina Breza	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Zemaljski muzej ⇒ Zavicajni muzej u Visokom ⇒ Osnovne i srednje škole u Brezi ⇒ Donatori i drugi partneri	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Inicijativa opcinškog nacelnika za pokretanje postupka ⇒ Izdvojena sredstva kroz budžet ⇒ Odluka Opcinskog vijeca i izbor članova Komisije	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak strucnih kapaciteta ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
Procjena ukupne vrijednosti: 5.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci

Projekat 4: Servis za podršku poduzetništvu	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.1: Do 2011. povecan broj mikro, malih i srednjih preduzeca sa trenutnih 39 na 51 (na 1.000 stanovnika) ili za ca. 25%.
Kratak opis projekta: Da bi se unaprijedilo poslovno okruženje i povecao broj malih i srednjih preduzeca, potrebno je formirati servis za podršku poduzetništvu i olakšati proces osnivanja i poslovanja malih i srednjih preduzeca. Pored koordinatora za poduzetništvo koji vec djeluje u Općini, potrebno je angažirati još dvije osobe radi pružanja strucnih i savjetodavnih usluga oko pokretanja novih preduzeca, pravljenja analiza i davanja preporuka. U tom smislu je potrebno jasno definirati radne zadatke, te identificirati potrebe sadašnjih i buducih poduzetnika u oblasti ljudskih resursa, infrastrukture i poslovnih poduhvata. Kroz servis bi se organizirale i savjetodavne radne grupe, edukacija, promocije, uvezivanje na regionalnom i višim nivoima, itd.	
Ciljne grupe: Zainteresirani za razvoj poduzetništva, trenutni poduzetnici, mladi, nezaposleni	
Ocekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Uspostavljen Servis ⇒ Dostupna baza podataka o sadašnjim i potencijalnim poduzetnicima ⇒ Izradeni promotivni materijali	Indikatori: ⇒ Broj angažiranih ⇒ Broj pruženih usluga ⇒ Kolicina i vrijednost promotivnog materijala
Ocekivani dugorocni rezultati: ⇒ Razvoj poduzetništva u Brezi ⇒ Povecan broj malih i srednjih preduzeca ⇒ Diverzifikacija privrede ⇒ Smanjenje nezaposlenosti, posebno među mladima	Indikatori: ⇒ Broj srednjih i mali preduzeca ⇒ Stopa nezaposlenosti
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Koordinator za biznis ⇒ Udruženja privrednika ⇒ Biro za zapošljavanje ⇒ Business Centar Zenica ⇒ Medunarodni donatori i drugi partneri	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Podrška općinskih vijećnika ⇒ Podrška organa uprave	Faktori rizika: ⇒ Tradicionalni otpor društvenim promjenama ⇒ Materijalna situacija
Procjena ukupne vrijednosti projekta: I faza: 20.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci s perspektivom kontinuiranog djelovanja Pocetak: januar 2007.

Projekat 5: Strategija uspostavljanja tržišne poljoprivredne proizvodnje	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijedeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.
Kratak opis projekta: Opcina Breza nema definiranu Strategiju razvoja poljoprivrede. U tom smislu izostaje i intenziviranje primarne poljoprivredne proizvodnje, zbog cega su i gazdinstva još uvijek mješovita, usitnjena i sa malim obimom proizvodnje. Država nije zaštitila domacu proizvodnju, pa su poljoprivrednici prepušteni sami sebi. Iz tih razloga je neophodna izrada lokalne strategije razvoja poljoprivrede koja zatijeva sprovođenje sljedećih aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Određivanje nosioca aktivnosti; - Angažiranje stručnih i naučnih institucija; - Istraživanje lokalnog tržišta (mogućnosti plasiranja proizvoda koji se već proizvode, identifikiranje proizvoda koji su interesantni za tržište, itd.) - Vodenje rasprava i donošenje preporuka i strategijskih pravaca; - Izrada finalnog dokumenta (preporuke o uspostavljanju i/ili intenziviranju određene proizvodnje, itd.); - Usvajanje dokumenta od strane Opcinskog vijeća. Kako bi proces izrade Strategije bio što kvalitetniji, potrebno je uključiti i udruženja poljoprivrednika iz susjednih općina, te predstavnika svih poljoprivrednih grana u Brezi. Potrebno je istražiti njihove međusobne odnose, analizirati resurse koje posjeduju i mogućnosti da pruže podršku implementaciji Strategije.	
Ciljne grupe: Poljoprivredni proizvođači, preradivačka industrija	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Dostupni podaci o atraktivnim proizvodima za lokalno tržište	Indikatori: ⇒ Broj angažiranih u procesu izrade Strategije ⇒ Broj radnih sati ⇒ Kvalitet Strategije
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Povećana stopa zaposlenosti i samozapošljavanja ⇒ Izgradnja i jačanje preradivačkih kapaciteta ⇒ Doprinos razvoju ruralnih dijelova općine	Indikatori: ⇒ Obim izgrađenih preradivačkih kapaciteta ⇒ Broj zaposlenih i samozaposlenih ⇒ Kolicina poljoprivrednih proizvoda ⇒ Ostvareni profit i učešće u ukupnom BDP-u Općine
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina Breza	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Udruženja poljoprivrednika, poljoprivredne zadruge, ⇒ Vlada ZE-DO kantona ⇒ Poljoprivredni fakultet, Poljoprivredni institut, Agropedološki zavod, ⇒ Donatori ⇒ Mediji Podrška: finansijska sredstva, edukacija, prikupljanje podataka i njihova obrada, savjetodavne aktivnosti, analize, itd.	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana sredstva za realizaciju ⇒ Obezbjedena podrška stručnih ustanova	Faktori rizika: ⇒ Nepostojanje strategije viših nivoa vlasti ⇒ Nedostatak ili manjkavosti postojeće legislative u ovoj oblasti
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 15.000 KM	Trajanje projekta: 6 mjeseci Pocetak: mart 2007.

Projekat 6: Festival voca	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijedeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.
Kratak opis projekta: Poljoprivredno zemljište zauzima 3.101 ha zemljišta u Brezi, od cega je obradivog 2.823 ha. U vocarstvu (388 ha vocnjaka) su znacajni zasadi plantažnog voca, koji su podignuti u skladu sa najnovijim naucnim dostignucima. U zadnjih par godina zasadeno je oko 28 ha visokostablašica kontinentalnog voca (jabuka, kruška i šljiva) i oko 4 ha jagodicastog voca, gdje preovladava malina. Podizanjem 30 ha plantažnih vocnjaka povecana je proizvodnja voca, te se ukazala potreba za iznalaženjem novih vidova plasmana i kontakta sa potencijalnim kupcima. Jedan od nacina za promociju vocarstva u opcini je i manifestacija Festival voca, koja za cilj ima promociju i uvezivanje proizvođača kontinentalnog voca (jabuka, krušaka i šljiva) i trebala bi prerasti u tradicionalnu manifestaciju. Pored ovog, Festival voca ce imati reklamni, marketinški, edukativni, medunarodni i turisticki karakter. Poseban akcenat bit ce stavljen na promociju mogucnosti za mlade. Uz domace proizvođače, na festival ce biti pozvani i proizvođači iz Srbije i Hrvatske. Aktivnosti: obezbijediti prostor, organizirati promotivnu kampanju, odrediti termin i održati manifestaciju.	
Ciljne grupe: Opcina, poljoprivrednici – posebno vocari i njihove organizacije, strani izlagaci, preradivaci	
Ocekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Održan Festival voca ⇒ Uspostavljena partnerstva	Indikatori: ⇒ Broj ucesnika ⇒ Broj ostvarenih partnerstava sa drugima
Ocekivani dugorocni rezultati: ⇒ Poboljšan plasman proizvoda ⇒ Proširenje vocarske djelatnosti u Brezi ⇒ Povecanje poljoprivredne proizvodnje	Indikatori: ⇒ Ostvareni profit iz vocarske djelatnosti ⇒ Godišnje proširenje vocarske djelatnosti ⇒ Udio prihoda iz poljoprivrede u ukupnom BDP-u ostvarenom na opcini
Potencijalni partneri za implementaciju: ⇒ Opcina, Zadruga, udruženja proizvođača	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ vocari ⇒ ZE-DO kanton ⇒ poljoprivredni instituti (edukacija) ⇒ strani izlagaci ⇒ USAID, predstavnici preradivackih kapaciteta (trgovina)	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Interes, volja ⇒ Sredstva	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak iskustva ⇒ Nedostatak sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 15.000 KM	Trajanje projekta: 4 mjeseca (manifestacija 2 dana) Pocetak: juni 2007.

Projekat 7: Nabavka pokretne mašine za proizvodnju soka od jabuke	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijedeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.
Kratak opis projekta: Na teritoriju općine Breza nalazi se oko 2.300 domaćih sorti jabuka iz starih vocnjaka, a u protekle 4 godine podignuto je još 13 ha jabuke ili 25.000 stabala, pa se godišnja proizvodnja jabuke procjenjuje na ca. 500 t. Oko 200 t jabuka starih zasada propadne zbog nemogućnosti berbe, održavanja i zaštite od bolesti. Uzimajući u obzir i postojanje 10% tzv. II klase jabuka sa plantažnih vocnjaka (oko 75 t), može se reci da postoji dobra sirovinaska baza za proizvodnju soka od jabuke. Nabavkom pokretne mašine za proizvodnju soka iskoristile bi se navedene količine jabuka i proizvela značajna količina domaćeg soka bez konzervansa. Mašina bi bila nabavljena preko partnera, kooperanti bi obezbijedili jabuke i ambalažu, a Zadruga bi izvršila otkup viška soka. Proizvodaci iz regije ZE-DO kantona, a potencijalno i šire, mogli bi koristiti usluge mašine koje bi pružala Zadruga, a obezbijedeno bi bilo i održavanje i upravljanje procesom radi osiguranja samoodrživosti i zaštite od zloupotrebe.	
Ciljne grupe: Poljoprivrednici, kooperanti, Zadruga	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Mašina za proizvodnju soka od jabuke u funkciji ⇒ Proizvodnja soka od jabuke	Indikatori: ⇒ Broj korisnika ⇒ Količina preradene jabuke ⇒ Količina proizvedenog soka ⇒ Broj proizvođača
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Stvorene mogućnosti samozapošljavanja ⇒ Smanjena stopa nezaposlenosti ⇒ Intenzivirana proizvodnja jabuke	Indikatori: ⇒ Broj angažiranih u procesu prerade jabuka ⇒ Stopa nezaposlenosti ⇒ Udio prihoda iz poljoprivrede u ukupnom BDP-u ostvarenom na općini
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina, Zadruga	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Ministarstvo poljoprivrede ZE-DO kantona ⇒ Općina ⇒ USAID – LAMP ⇒ Poljoprivrednici ⇒ Partner sa iskustvom i potrebnim znanjem Podrška: novčana i stručna pomoć, marketing, certifikacija načina proizvodnje, obezbjeđenje potencijalnih kupaca, pomoć u plasiranju proizvoda itd.	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana sredstava za nabavku mašine ⇒ Obezbijeden kupaca soka	Faktori rizika: ⇒ Otpor prema novim idejama ⇒ Nedostatak poduzetnickog duha ⇒ Nedostatak sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 150.000 KM	Trajanje projekta: 8 mjeseci - kontinuirano Pocetak: mart 2007.

Projekat 8: Jacanje kapaciteta za proizvodnju mlijeka u Brezi	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.2: Do 2008. unaprijedeni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Brezi.
Kratak opis projekta: Na podrucju Breze nije ozbiljno organiziran otkup mlijeka, koje se uglavnom preraduje u domacinstvima i plasira na obližnjim pijacama, a tek ca. 15 farmi pokriveno je otkupom mlijeka. Ukupan broj krava i steonih junica krajem 2005., procijenjen je na 1.151. U govedarstvu preovladavaju gazdinstva sa dvije muzne krave, dok tri i više muznih krava posjeduje oko 50 farmi. S obzirom na izraženu zainteresiranost farmera za otkup mlijeka, ovu djelatnost je potrebno proširiti. Preduzece Teloptic d.o.o iz Sarajeva iskazalo je potrebu i interes za otkupom mlijeka u općini Breza, a uslov je puštanje u pogon linije za proizvodnju trajnog mlijeka. U cilju proširivanja djelatnosti otkupa mlijeka u Brezi, neophodno je uraditi sljedece: ⇒ Analizirati broj proizvođača i njihovu lokaciju; ⇒ Organizirati proizvođače mlijeka u određenu asocijaciju koja bi zastupala njihove interese i pružala im pomoc; ⇒ Organizirati i opremiti otkupne stanice (5); ⇒ Organizirati otkup mlijeka; ⇒ Edukacija proizvođača u cilju postizanja standardizirane proizvodnje mlijeka u Brezi.	
Ciljne grupe: Proizvođači mlijeka	
Ocekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Formirana asocijacija proizvođača ⇒ Formirane i opremljene otkupne stanice ⇒ Osigurana stručna pomoc i edukacija proizvođačima	Indikatori: ⇒ Registracija asocijacije ⇒ Broj otkupnih stanica ⇒ Oprema ⇒ Kolicina proizvedenog mlijeka ⇒ Ostvareni prihod
Ocekivani dugorocni rezultati: ⇒ Uspostavljena linija za proizvodnju trajnog mlijeka ⇒ Organizovan otkup i prerada mlijeka ⇒ Povecana zaposlenost ⇒ Ruralni razvoj	Indikatori: ⇒ Uspostavljen pogon ⇒ Broj samozaposlenih (farme) ⇒ Broj zaposlenih (pogon) ⇒ Rast broja proizvođača i ostvarenih prihoda ⇒ Intenzitet uzgoja muznih krava
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina Breza	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Kantonalno ministarstvo poljoprivrede ⇒ d.o.o Teloptic ⇒ PJ „Milkos“ Sarajevo ⇒ poljoprivredne zadruge, udruženja poljoprivrednika ⇒ Veterinarska stanica i Veterinarski fakultet ⇒ donatori Doprinos: izbor lokacija, stručna pomoc, nabavka opreme, nadzor i organiziranje proizvodnje mlijeka, organizacija otkupa	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstava ⇒ Interes i motivacija za projekat proizvođača mlijeka	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Odustajanje partnera od linije za proizvodnju
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 50.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci Pocetak: 01.10.2006.

Projekat 9: Studija ekonomske opravdanosti - Bazen „ADA“	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma. Operativni cilj 2.3: Do 2011. ukupni prihodi od turizma cine min. 5% ukupnog BDP-a ostvarenog na općini Breza.
Kratak opis projekta: Kompleks „ADA“ bazeni, kao turisticki potencijal je trenutno nepotpuno iskorišten. Potrebno je što prije definirati način iskorištavanja ovog kompleksa uključujući sve zainteresirane subjekte, te pripremiti potrebnu dokumentaciju za statusno i dugoročno rješavanje ovog pitanja. Kako bi se ovaj potencijal u budućnosti koristio na zadovoljstvo svih građana Breze, potrebno je riješiti imovinsko-pravne odnose, izraditi studiju ekonomske opravdanosti načina korištenja i upravljanja bazenom. Koncesionarno korištenje bi trebalo biti dodijeljeno na period do 20 godina, uvažavajući potrebu da se kompleks koristi u turističke i obrazovne svrhe.	
Ciljne grupe: Građani općine Breza i građani susjednih općina, te potencijalni turisti	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Definiran način korištenja i upravljanja bazenom u Brezi	Indikatori: ⇒ Odabran koncesionar
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Optimalna iskorištenost kapaciteta kompleksa „ADA“ ⇒ Povećani prihodi od turizma	Indikatori: ⇒ Povećan broj zaposlenih ⇒ Ostvareni prihodi ⇒ Broj korisnika i posjetioca
Potencijalni partneri za implementaciju: ⇒ Općina Breza ⇒ Vlada ZE-DO kantona ⇒ Turisticka zajednica ZE-DO kantona	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Investitori, koncesionari	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Određeni nosioci aktivnosti ⇒ Uređeni odnosi (imovinsko-pravni, koncesijski, zakupnicki i dr.)	Faktori rizika: ⇒ Zakonski okvir i pitanja nadležnosti ⇒ Nepoštivanje dogovorenih uslova za korištenje
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 10.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci Pocetak: 2007.

<p>Projekat 10:</p> <p>Projekat kucne radinosti</p>	<p>Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimuliranjem razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma.</p> <p>Operativni cilj 2.3: Do 2011. ukupni prihodi od turizma cine min. 5% ukupnog BDP-a ostvarenog na općini Breza.</p>
<p>Kratak opis projekta: Na području općine Breza, posebno u ruralnim dijelovima, od davnina žene se bave pletenjem, vezom i drugim kućnim radinostima. Međutim, one nisu organizirane na zadovoljavajući način, te pojedinačno nastupaju u izboru, kreiranju i prodaji svojih proizvoda. Time je plasman proizvoda otežan, te se mali dio proizvoda uspijeva plasirati na tržište, tako da interes za ovom vrstom privredovanja nije izražen. Sirovina (vuna) koja se dobija u domaćinstvima i dalje ostaje neiskorištena. U cilju popularizacije ove djelatnosti i efikasnog korištenja sirovina koje se koriste u ovom poslu, neophodno je sprovesti sljedeće aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Okupiti žene koje se bave kućnim radinostima, uspostaviti Asocijaciju - Ispitati tržište; - Utvrditi listu zanimljivih i potencijalno konkurentnih proizvoda; - Organizirati dodatnu edukaciju i obuku; - Sprovesti aktivnosti promocije; - Aktivnosti povezivanja sa tržištem i organiziranog plasmana proizvoda. 	
<p>Ciljne grupe: Zainteresirane žene u Brezi, Asocijacija žena</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zainteresirane žene organizirane u Asocijaciju ⇒ Dostupna stručna pomoć i edukacija za žene ⇒ Izvršeno ispitivanje tržišta ⇒ Obezbjeden plasman proizvoda 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Rješenje o registraciji, statut, djelovanje organa asocijacije ⇒ Broj zainteresiranih i zaposlenih žena ⇒ Obim i sadržaj obuke ⇒ Rezultati ispitivanja tržišta ⇒ Kolicina proizvedenih i plasiranih proizvoda
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zapošljavanje i samozapošljavanje žena ⇒ Iskorištene sirovine ⇒ Povećani prihodi žena ⇒ Doprinos razvoju ruralnog dijela općine Breza 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj žena koje ostvaruju profit kroz kućne radinosti ⇒ Ostvareni plasman proizvoda i profit ⇒ Kolicina i vrijednost sirovina koje se koriste u svrhu kućnih radinosti ⇒ Broj uposlenih žena iz ruralnih područja
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Asocijacija žena za proizvodnju rukotvorina u Brezi</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Općina, ⇒ Vlada ZE-DO kantona ⇒ Turistička zajednica ZE-DO kantona ⇒ Bosnian Handicrafts ⇒ Međunarodni donatori ⇒ Mediji ⇒ stručne ustanove i organizacije, izvoznici i drugi. <p>Financijska, stručna, tehnička podrška, edukacija, promocija, plasman proizvoda.</p>	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Osigurana sredstva za realizaciju ⇒ Zainteresiranost žena za uspostavljanjem Asocijacije 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Neizvjestan plasman proizvoda ⇒ Nedovoljna zainteresiranost žena
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta: 15.000 KM (2007.)</p>	<p>Trajanje projekta: 2007. – 2009. Pocetak: april 2007.</p>

Projekat 11: Podrška razvoju poduzetništva mladih	Razvojni cilj 2: Povecati stopu zaposlenosti stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, razvojem poduzetništva i privlacenjem novih investicija, te stimulacijom razvoja poljoprivrede, seoskog i eko-turizma Operativni cilj 2.1: Do 2011.povecan broj mikro, malih i srednjih preduzeca sa trenutnih 39 na 51 (na 1.000 stanovnika) ili za cca 25%.
Kratak opis projekta: S obzirom da je nezaposlenost mladih i nizak nivo poduzetnickog duha kod novih generacija identificiran kao najveći problem u općini Breza, projekat podrazumijeva kreiranje mogućnosti za mlade ljude da pokrenu vlastiti biznis ili da nauče razviti sopstvene biznis planove ukoliko već posjeduju mali biznis. Zainteresirani bi prisustvovali treningu na kojem bi naučili kako sastaviti biznis plan, a polaznici koji sačinjavaju najuspješniji poslovni plan imali bi priliku da apliciraju za kredite kod neke finansijske institucije prema unaprijed definiranim povoljnim uslovima.	
Ciljne grupe: Mladi od 18 do 35 godina, koji imaju pokrenut biznis ili ga tek namjeravaju pokrenuti	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Obuceno 20 mladih za izradu biznis plana	Indikatori: ⇒ Broj obucenih mladih osoba ⇒ Izradeni biznis planovi ⇒ Kvalitet biznis planova
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Povecana stopa zaposlenosti i samozapošljavanja ⇒ Povecanje prihoda mladih	Indikatori: ⇒ Broj pokrenutih novih biznisa ⇒ Broj korisnika kredita ⇒ Broj novo-zaposlenih
Potencijalni partneri za implementaciju: ⇒ Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ CISP ⇒ Općina ⇒ Zavod za zapošljavanje ⇒ Srednje škole ⇒ Finansijske institucije	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Pravilno i blagovremeno upoznavanje mladih o ciljevima i značaju projekta ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Uspostavljena saradnja sa finansijskim institucijama	Faktori rizika: ⇒ Nedovoljna obaviještenost mladih o ciljevima i značaju projekta ⇒ Nezainteresiranost zaposlenih u Općini da realiziraju projekat
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 10.000 KM (2007.)	Trajanje projekta: 36 mjeseci Pocetak: 2007.

Projekat 12: Sanacija sanitarnih cvorova u školama Brezi	Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojeći kulturni i sportski kapaciteti. Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojacani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovođenje inkluzivne nastave.
Kratak opis projekta: Postojeći muški i ženski sanitarni cvorovi u školama nalaze se u veoma lošem stanju, te je potrebno izvršiti hitnu i kompletnu sanaciju istih, kako bi se izbjegla mogućnost eventualnih zaraznih oboljenja i djeci osigurali adekvatni higijenski uslovi za pohađanje nastave. Sistemi odvođenja fekalnih voda se nalaze u veoma lošem stanju, odvodne cijevi su dotrajale, sanitarni uređaji su u lošem stanju i nisu u funkciji. Potrebno je izvršiti sljedeće radove: <ul style="list-style-type: none"> - Demontažu oštećene i dotrajale keramike; - Demontažu postojeće loše i neadekvatne stolarije; - Demontažu nefunkcionalnih sanitarnih uređaja; - Kontrolu kompletnog odvodnog sistema sa otklanjanjem oštećenih cijevi i sanacije istih; - Izvedbu keramickarskih, stolarskih, instalaterskih, montažnih, molersko-farbarskih i podno-polagackih radova. Navedene radove je potrebno izvršiti u sljedećim objektima: Gimnazija i MSS zajedno, OŠ „Enver Colakovic“ (3 objekta: uključujući škole u Vijesolicima i Vardištu), OŠ Safvet-beg Bašagic (Slivno i Koritnik).	
Ciljne grupe: ca. 2.300 učenika	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Sanirani sanitarni cvorovi ⇒ Stvoreni adekvatni higijenski uslovi	Indikatori: ⇒ Broj adaptiranih sanitarnih cvorova ⇒ Kvalitet izvedenih radova
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Ocuvanje zdravlja učenika ⇒ Adekvatni tehnički uslovi za izvođenje nastave	Indikatori: ⇒ Održavanje sanitarnih cvorova
Potencijalni partneri za implementaciju: Gimnazija, MSS „Mehmedalija Mak Dizdar“, OŠ „Enver Colakovic“, OŠ „Safvet-beg Bašagic“	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZE-DO kantona ⇒ Općina ⇒ JKP ⇒ UNDP drugi domaći i međunarodni donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Idejno rješenje ⇒ Odobrenje Ministarstva ⇒ Podrška Općine i JKP	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Neefikasnost nadležnih institucija
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 70.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci Pocetak: januar 2007. (zimski raspust)

<p>Projekat 13:</p> <p>Centar za strane jezike i informatiku u Brezi</p>	<p>Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojeći kulturni i sportski kapaciteti.</p> <p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojacani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovođenje inkluzivne nastave.</p>
<p>Kratak opis projekta: Nastava u Brezi se još uvijek izvodi po tradicionalnim metodama, što ne zadovoljava zahtjeve savremenog školstva, koje pruža fleksibilan protok informacija i pracenje zbivanja u svijetu. Kako bi učenici mogli pratiti nastavu u skladu za zahtjevima savremenih tokova i pripremiti se za potrebe konkurentnog tržišta rada, osnovne i srednje škole je potrebno opremiti savremenim učilima, te osposobiti Školski centar za strane jezike i informatiku u Brezi. Multimedijalnim projektorima potrebno je opremiti sljedeće škole: OŠ „Enver Colakovic“, OŠ u Župci i Gimnaziju, a svih 5 škola (2 osnovne i 2 srednje) sa po 10 kompjutera. Za potrebe svih škola potrebno je uspostaviti Centar za strane jezike i informatiku, koji bi služio za edukaciju učenika, nastavnog kadra i zainteresiranih građana generalno. Prostor za smještaj bi na raspolaganje dala Općina, a prostorije bi bile prilagodene za pristup osobama s posebnim potrebama (fizičkim smetnjama). Za edukativne programe bili bi angažirani kvalitetni nastavni kadrovi. Centar bi se povezo sa kapacitetima stranih kulturnih centara u BiH, kao što su: British Council, André Malreaux, Göte Institut, itd.</p>	
<p>Ciljne grupe: Učenici i nastavni kadar Gimnazije, MSS „Mehmedalija Mak Dizdar“, OŠ „Enver Colakovic“, OŠ „Safvet-beg Bašagic“</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšana tehnička opremljenost škola ⇒ Poboljšani uslovi za sprovođenje savremenih metoda učenja 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Opremljene škole računarima ⇒ Opremljene škole multimedijalnim projektorima ⇒ Program informatike i stranih jezika
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšana konkurentnost na tržištu rada ⇒ Učenici prate savremene tokove u školstvu ⇒ Ojacani kapaciteti nastavnog kadra 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj korisnika ⇒ Kvalitet ponudjenih programa edukacije ⇒ Funkcionalno djelovanje Centra za strane jezike i informatiku ⇒ Korištenje savremenih metoda rada
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina – referat za obrazovanje</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZE-DO kantona, Ambasada Velike Britanije i British Council, Ambasada Francuske i kulturni centar André Malreaux, Ambasada SR Njemacke i Göte Institut i drugi, GAP i drugi donatori</p>	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zainteresiranost djece i profesora, obrazovnih ustanova i strucnjaka ⇒ Podrška općinskih vlasti i Ministarstva ⇒ Postojanje prostora ⇒ Finansijska sredstva 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Neefikasnost nadležnih institucija
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta:</p> <p>10.000 projektori 50.000 KM kompjuteri 10.000 KM fono-laboratorija 3.000 KM literatura 5.000 KM namještaj 2.000 KM adaptacija prostora 3.000 KM prirucni lift</p> <p>83.000 KM – ukupno 40.000 KM – 2007.</p>	<p>Trajanje projekta: dvije godine Pocetak: januar 2007.</p>

<p>Projekat 14:</p> <p>Profesionalna orijentacija</p>	<p>Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojeći kulturni i sportski kapaciteti.</p> <p>Operativni cilj 3.1: Do 2011. godine ojacani infrastrukturni, tehnički i kadrovski kapaciteti škola za primjenu savremenih metoda rada, posebno sprovođenje inkluzivne nastave.</p>
<p>Kratak opis projekta: Na nivou općine potrebno je formirati tim stručnjaka koji će definirati program profesionalne orijentacije za općinu Brezu. Trenutno su roditelji i učenici neinformirani o stvarnim potrebama tržišta rada, te mogućnostima koje pružaju određeni školski programi i savremeni školski tokovi. Potrebno je raditi na poboljšanju sistema protoka informacija ka roditeljima, učenicima i nastavnom osoblju. U tu svrhu potrebno je aktivirati učenike 5-9 razreda osnovnih škola i sve učenike srednjih škola. U projekat je potrebno uključiti sve zainteresirane strane, npr. medije, javne ustanove, privatni sektor, itd. Program profesionalne orijentacije bi obuhvatio edukaciju i rad stručnjaka sa učenicima i roditeljima, a izradili bi se i informativni materijali. Veoma bitan segment projekta bila bi komponenta inkluzivnog obrazovanja, kroz koju bi se radilo sa nastavnim kadrom i roditeljima. Projekat bi ojacao program EU VET zanimanja, povezanost sa visoko-školskim ustanovama, te bi kao dugoročnu posljedicu trebao povećati mogućnosti zaposlenja mladih iz Breze.</p>	
<p>Ciljne grupe: Oko 1.000 učenika, roditelji, nastavni kadar i šira društvena zajednica</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Definiran program profesionalne orijentacije za učenike i roditelje u Brezi ⇒ Izraden promotivni materijal škola 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Usvojen program ⇒ Broj održanih radnih sastanaka ⇒ Kolicina izradenih promotivnih materijala
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Unaprijeđen vaspitno-obrazovni proces ⇒ Povećana stopa zapošljavanja mladih ⇒ Povećana ekonomičnost i efikasnost školovanja 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Rezultati upisa na visokoškolske ustanove ⇒ Step en uspješnosti učenika ⇒ Stopa zaposlenosti mladih ⇒ Broj uključene djece s posebnim potrebama u redovni obrazovni sistem ⇒ Broj zaposlenih mladih osoba s posebnim potrebama
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općinska služba za opću upravu i finansije (koordinacija procesa)</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: Sve škole u Brezi, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta ZE-DO kantona, Zavod za zapošljavanje, privatni sektor, donatori</p>	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zainteresiranost roditelja, učenika i nastavnog kadra ⇒ Zainteresiranost obrazovnih ustanova i stručnjaka ⇒ Obezbijedena finansijska sredstava i prostor 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Neefikasnost nadležnih institucija ⇒ Nezainteresiranost
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta:</p> <p>Racunar – tehnička podrška 1.000 KM</p> <p>Literatura – 1.000 KM</p> <p>Usluge radija – 500 KM</p> <p>Materijalni troškovi paušalno – 500 KM</p> <p>Organizacija savjetodanih sastanaka (honorar) – sedmično 2 sata, 5 stručnjaka (300 sati a 20 KM) 6.000 KM</p> <p>Info-materijal 1.000 KM</p> <p>Ukupno: 10.000 KM</p>	<p>Trajanje projekta: kontinuirano, u 2007. 6 mjeseci</p> <p>Pocetak: januar 2007.</p>

Projekat 15: Zavicajni muzej općine Breza	Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojeći kulturni i sportski kapaciteti. Operativni cilj 3.2 : Do 2009. godine kulturno-istorijski resursi restaurirani i uvršteni u turističku ponudu Breze.
Kratak opis projekta: Znacajan problem u oblasti kulture predstavlja nebriga lokalne zajednice o bogatom kulturnom naslijeđu i arheološkim lokalitetima, prije svega o Bazilici, steccima i starim spomenicima i sakralnim objektima različitih religija. Potrebno je očuvati i stare rudnicke jame i alate stare preko 100 godina. Otvaranjem muzeja u Brezi, koji bi mogao biti smješten u raspoloživom općinskom prostoru, iskoristilo bi se kulturno naslijeđe, te unaprijedila turistička ponuda. U Brezi se mogu naći ostaci različitih perioda, i to: Rimskog, Srednjovjekovnog, perioda Turske uprave, Austrougarske, II Svjetskog rata i novije historije. U galeriji bi se izlagali likovni radovi Brezana, a stalno izložene bile bi slike, pokloni gostiju iz drugih zemalja.	
Ciljne grupe: Gradani Breze, Bosne i Hercegovine i šire	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ U funkciji Zavicajni muzej Breze ⇒ Otvorena Galerija	Indikatori: ⇒ Broj eksponata ⇒ Broj posjeta ⇒ m ² muzejskog prostora
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Afirmacija talenata ⇒ Razvoj kulturno-istorijskog turizma na periferiji Sarajeva ⇒ Razvoj kulturne svijesti kod djece i mladih o kulturno-istorijskim vrijednosti	Indikatori: ⇒ Broj posjeta Zavicajnom muzeju ⇒ Sadržaj i dinamika djelovanja Galerije ⇒ Broj postavki ⇒ Uposlena stručna lica iz oblasti arheologije i historije
Potencijalni partneri za implementaciju: ⇒ Općina Breza	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Zemaljski muzej ⇒ Zavicajni muzej u Visokom ⇒ Osnovne i srednje škole u Brezi ⇒ Entuzijasti i drugi međunarodni donatori i partneri	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Odluka Općinskog vijeća ⇒ Finansijska sredstva ⇒ Izdvojena sredstva kroz budžet ⇒ Stručna podrška ⇒ Prostor	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak stručnih kapaciteta ⇒ Ograničena finansijska sredstva
Procjena ukupne vrijednosti projekta: (I faza 2007. - tehničko opremanje) 30.000 KM	Trajanje projekta: 24 mjeseca

Projekat 16: Izgradnja fitness-centra u DTV „Partizan“	Razvojni cilj 3: Stvoreni uslovi za sprovođenje kvalitetnog i svima dostupnog obrazovanja, te dodatno razvijeni i iskorišteni postojeći kulturni i sportski kapaciteti. Operativni cilj 3.3: Do 2011. godine ojacani infrastrukturni i organizacioni sportski kapaciteti u Brezi.
Kratak opis projekta: Breza je jedina općina u regionu u kojoj ne postoji fitness-centar ili teretana koja je potrebna omladini, rekreativcima i aktivnim sportistima. Izgradnja fitness centra bi riješila osnovni problem svih 13 sportskih kolektiva koji su aktivni u Brezi, a pored toga stvorili bi se i preduslovi za kvalitetniji rekreativni život građana koji imaju potrebu za rekreacijom. U svrhu stavljanja u funkciju fitness-sale potrebno je izraditi studiju ekonomske opravdanosti ovog projekta, te odrediti način korištenja i upravljanja ovim resursom. Zatim je potrebno nabaviti fitness opremu i postaviti je u prostorije sale DTV „Partizan“. Ovim bi bili stvoreni uslovi za normalan rast i tjelesni razvoj omladine, a projekat bi imao pozitivan uticaj i na funkcioniranje i rad sportskih kolektiva. Pristup sadržajima fitness-centra bio bi jednako omogućen mladim i starim stanovnicima Breze, te podjednako ženama i muškarcima. Ovakav sadržaj bi imao pozitivan uticaj i na ranjive kategorije stanovništva kao što su osobe s posebnim potrebama.	
Ciljne grupe: Građani općine Breza i aktivni sportisti - članovi brezanskih sportskih kolektiva	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Opremljen i stavljen u funkciju fitness-centar u Brezi	Indikatori: ⇒ Radovi uredjenja ⇒ Nabavljena oprema ⇒ Broj korisnika
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Unaprijeđeni sportski kapaciteti ⇒ Unaprijeđen tjelesni razvoj mladih ⇒ Unaprijeđeno zdravstveno stanje građana	Indikatori: ⇒ Dinamika korištenja fitness-centra ⇒ Broj zaposlenih mladih žena i muškaraca ⇒ Broj korisnika ⇒ Ostvareni prihodi
Potencijalni partneri za implementaciju: Omladinski centar „Desnek“ Breza	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Sportska udruženja ⇒ FASTO Sarajevo ⇒ Ministarstva za nauku kulturu i sport	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Rješeni imovinsko-pravni odnosi ⇒ Zainteresiranost mladih za profesionalno vodenje Fitness-centra	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava ⇒ Neizbalansirano korištenje Centra od strane mladih i starih, žena i muškaraca
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 40.000 KM	Trajanje projekta: 8 mjeseci Pocetak: proljeće 2007.

Projekat 17: Sanacija krova na Domu zdravlja	Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe. Operativni cilj 4.1: Do 2011. ojacani ljudski, tehnicki i organizacioni kapaciteti institucija zdravstvene zaštite u Brezi, a gradani informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.
Kratak opis projekta: Pored nedostataka u tehnickoj opremljenosti, Dom zdravlja (DZ) ima probleme i sa postojecim stanjem zgrade. Potrebno je sanirati 1/3 krova koji prokišnjava i otežava rad, te ugrožava postojecu opremu. Pored toga, vanjska stolarija je stara i dotrajala (30 otvora), prozori se ne mogu ispravno zatvoriti, što u zimskom periodu otežava zagrijavanje ustanove. Potrebno je ograditi površinu od 3.000 m ² oko DZ-a u dužini od 200 m, zbog problema s komšijama koji na ovom prostoru odlažu smeće, parkiraju automobile i na druge nacine uzurpiraju površinu namijenjenu za potrebe DZ-a.	
Ciljne grupe: Svi stanovnici korisnici usluga DZ-a	
Ocekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Saniran Dom zdravlja	Indikatori: ⇒ Sanirana krovna površina (m ²) ⇒ Broj novih prozora i vrata ⇒ Dužina postavljene ograde
Ocekivani dugorocni rezultati: ⇒ Poboljšani uslovi za preglede i rad ⇒ Unaprijedeni infrastrukturni kapaciteti Doma zdravlja ⇒ Ušteda sredstava za zagrijavanje	Indikatori: ⇒ Stepen zadovoljstva pacijenata ⇒ Troškovi zagrijavanja ⇒ Investicije u infrastrukturne kapacitete
Potencijalni partneri za implementaciju: Dom zdravlja	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Kanton ⇒ GAP, EU – EC, ostali donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: Sanacija krova: 8.000 KM (I faza) Stolarija: 50.000 KM Ograda: 6.000 KM Ukupno: 64.000 KM	Trajanje projekta: 6 mjeseci I faza (sanacija krova)

<p>Projekat 18:</p> <p>Nabavka opreme za Dom zdravlja</p>	<p>Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe.</p> <p>Operativni cilj 4.1: Do 2011. ojacani ljudski, tehnicki i organizacioni kapaciteti institucija zdravstvene zaštite u Brezi, a gradani informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p>
<p>Kratak opis projekta: Dom zdravlja (DZ) susrece se sa nizom problema koji koce kvalitetno i efikasno pružanje zdravstvenih usluga, a goruci problem je dotrajalost opreme, posebno rendgen aparata ciji su tehnicki snimci neispravni, sa lošom prozracnošću i nedovoljno kvalitetni za ocitanje slike. Pored toga, osoblje je zbog zastarjelosti i neispravnosti aparata izloženo jacem zracenju nego što je dozvoljeno propisima, a aparat se kviri svako pola godine zbog cega se redovno investira u popravke. Time se ionako ogranicena sredstva dodatno gube, dok se funkcionalnost ovakvim ulaganjima ne unaprijeduje. Ostala oprema u DZ je takoder dotrajala ili u potpunosti nedostaje, kao npr. aparat za osnovne laboratorijske analize, biohemijske i ABS status (posebno potreban za rano otkrivanje poremećaja u ABS statusu, kako dojčad ne bi morala ici na kliniku). Biohemijske analize su potrebne za rano otkrivanje u poremećajima jetrenih testova i masnoca kao glavnih uzrocnih faktora povećanog krvnog pritiska. Zavod za zdravstvo ZE-DO kantona ne može da pokrije troškove biohemijskih analiza, a reagensi mjesečno za Brezu koštaju ca. 1.500 KM. Shodno tome, potrebno je iznaci dodatne izvore finansiranja za nabavku ovih reagenasa. Podrucne ambulante su posebno loše opremljene. Sprovođenje porodicne medicine otežano je zbog nedostatka dovoljnog broja EKG aparata, cime je posebno ugroženo seosko stanovništvo. Nabavka glukometara za seoske ambulante bi omogucila efikasnije mjerenje šecera i doprinijela bi ranijem otkrivanju dijabetesa, posebno kod ruralnog stanovništva.</p>	
<p>Ciljne grupe: Stanovnici općine Breza</p>	
<p>Ocekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Mogucnost adekvatne dijagnostike svih plucnih oboljenja, preloma, sinusitisa i drugih (rendgen) ⇒ Efikasniji pregledi seoskog stanovništva i mogucnosti ranog otkrivanja srcanih bolesti (EKG) i dijabetesa (glukometri) 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nabavljena oprema ⇒ Kvalitet i brzina dijagnostike ⇒ Stepem zadovoljstva pacijenata
<p>Ocekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Efikasnija primarna zdravstvena zaštita ⇒ Zadovoljniji pacijenti ⇒ Manja opterećenost Kantonalne bolnice i klinickog centra 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj pacijenata ⇒ Stepem zadovoljstva pacijenata ⇒ Broj pacijenata iz Breze koji se upucuju u Kantonalnu bolnicu i Klinicki centar
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Dom zdravlja</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Općina ⇒ Zavod za zdravstvo ⇒ GAP, EU – EC, ostali donatori 	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Osigurana finansijska sredstva 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta: Rendgen aparat: 150.000 KM EKG aparat: 5.000 KM Aparat za labaratorijske analize: 30.000 KM Reagensi za godinu dana: 10.000 KM 3 glukometra sa trakicama: 450 KM RTG zubni aparat: 10.000 KM Ukupno: 205.450 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 12 mjeseci</p>

<p>Projekat 19:</p> <p>Projekat kucne njege i zapošljavanja žena u Brezi</p>	<p>Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe.</p> <p>Operativni cilj 4.2: Ojacani tehnicki, kadrovski i organizacioni kapaciteti institucija socijalne zaštite u Brezi do 2008., a građani adekvatno informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.</p>
<p>Kratak opis projekta: Pravo lica sa invaliditetom, lica ometenih u fizickom i psihickom razvoju, materijalno neobezbjedjenih i za rad nesposobnih lica, te starih lica bez porodnog staranja uvedena su u Zakon o socijalnoj zaštiti FBiH, ali nikada nije omoguceno njihovo sprovođenje. Tako je briga o ovim kategorijama prepuštena u ruke nevladinih organizacija koje su djelomicno uspijevale pomoci svojim korisnicima na bazi kratkorocnih projekata. Podrška gore navedenim, najranjivijim kategorijama društva, podrazumijeva multidisciplinarni pristup (medicinska podrška, socijalna, podrška zajednice). Do sada sprovedeni projekti pokazali su dobre rezultate i ovaj projekat bi bitno uticao na kvalitet života najranjivijih kategorija stanovnika, a imao bi i efekat zapošljavanja. Centar za socijalni rad bi za selekciju korisnika uzeo u obzir dostupne podatke, a intenzivirao bi se i rad na terenu. U projekat bi bio ukljucen i znacajan broj povratnika koji uglavnom žive sami. Projektom bi bilo obuhvaceno ca. 50 lica, a uposlano bi bilo 10 lica sa Biroa za zapošljavanje. Projektne aktivnosti: Uspostaviti bazu podataka; Napraviti plan rada; Formirati tim za podršku; Ukljuciti Dom zdravlja i Biro za zapošljavanje (radno sposobne nezaposlene korisnike CSR-a), Centar za žene (nezaposlene žene); Izraditi program pomoci i kucne njege; Implementacija - obilasci i pružanje kucne njege i pomoci; Obezbijediti gorivo, honorare, higijenski materijal.</p>	
<p>Ciljne grupe: Stara lica bez porodnog staranja, potpuno nesposobni za život i rad i lica sa trajnim smetnjama u psihickom i fizickom razvoju (ca. 50 lica)</p>	
<p>Ocekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Organizirana kucna njega i pomoc za 50 korisnika ⇒ Smanjena nezaposlenost medu ženama 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj posjeta ⇒ Broj korisnika ⇒ Broj zaposlenih žena koje su ranije bile nazaposlene
<p>Ocekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poboljšani uslovi života ovih kategorija ⇒ Obezbijedena kontinuirana podrška programu kucne njege u Brezi 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Stepen zadovoljstva korisnika ⇒ Visina izdvajanja sredstava iz općinskog budžeta
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: CSR , Biro za zapošljavanje</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Općina ⇒ Dom zdravlja ⇒ Centar za žene, Crveni križ Breza, Javna kuhinja Merhamet (jedan obrok besplatno) ⇒ Mjesne zajednice ⇒ Udruženje invalidnih osoba i Udruženje slijepih i slabovidnih ⇒ EU – EC, ostali donatori 	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Informacije o potencijalnim korisnicima ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Obezbijedeni tehnicki uslovi (auto, itd.) 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nerazumijevanje i nezainteresiranost pojedinih korisnika ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta: 30.000 KM naknade (250 x 10 x 12 mjeseci) 1.200 KM gorivo i amortizacija (100 x 12 mjeseci) 5.000 KM (higijenski materijal paušalno) Ukupno: 36.200 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 12 mjeseci</p>

Projekat 20: Unaprijeđenje uslova za rad sa klijentima Centra za socijalni rad	Razvojni cilj 4: Obezbijediti kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve stanovnike općine, posebno ruralno stanovništvo i ranjive grupe. Operativni cilj 4.2: Do 2011. ojacani ljudski, tehnički i organizacioni kapaciteti institucija zdravstvene zaštite u Brezi, a građani informirani o svojim pravima u ovoj oblasti.
Kratak opis projekta: Prostorije u kojima je smješten Centar za socijalni rad su nefunkcionalne i potpuno neadekvatne za rad sa klijentima i osobama u stanju socijalne potrebe. Projekat predviđa uređenje prostora za rad, koji bi se sastojao od najmanje 6 prostorija. Ovo je potrebno kako bi bila zagarantirana diskretnost rada sa klijentima, te poboljšana kvaliteta pružanja usluga u toplijoj atmosferi prilagođenoj stanju klijenata. Prostor bi trebao imati i sanitarni cvor, malu kuhinju, te predsoblja kako bi bila osigurana potpuna anonimnost razgovora sa klijentima. Kako bi Centar mogao biti funkcionalan, potrebno je nabaviti i određenu opremu, posebno kopir aparat, racunarsku opremu, kasu, namještaj. Sve su ovo preduslovi koje je potrebno stvoriti kako bi Centar za socijalni rad mogao otvoriti i specifična savjetovališta za ranjive grupe i klijente sa kojima radi.	
Ciljne grupe: CSR i svi klijenti	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Ureden adekvatan prostor za rad sa korisnicima	Indikatori: ⇒ Nabavljena oprema ⇒ Izvršeni radovi
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Poboljšana kvaliteta pružanja usluga korisnicima ⇒ Povećana motivacija za rad zaposlenih u CSR-a	Indikatori: ⇒ Rezultati anketiranja korisnika ⇒ Obim i kvaliteta sprovedenih novih projekata i unaprijeđenih usluga
Potencijalni partneri za implementaciju: CSR	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Ministarstvo za rad i socijalnu politiku ZE-DO kantona ⇒ GAP, EU – EC, ostali donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Adekvatan prostor ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Zainteresiranost partnera za uvođenje novih pristupa u rad sa korisnicima	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak podrške (prostor, finansijska sredstva, ideje)
Procjena ukupne vrijednosti projekta: Oprema: 4.000 KM Namještaj: 3.000 KM Kopir aparat: 3.000 KM Ukupno: 10.000 KM	Trajanje projekta: 6 mjeseci

Projekat 21: II faza projekta „Mala Rijeka“ – zamjena postojećeg ACC voda Milkino Vrelo – M. Pumpa – Križ	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.1: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.
Kratak opis projekta: Svaki pojedinac ima pravo na snabdijevanje dovoljnim količinama sigurne, pitke i fizički pristupačne vode za licnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu. Upravo ovo je glavni problem sa kojim se stanovnici općine Breza suočavaju u svom svakodnevnom životu. Zbog dotrajalosti vodovodne mreže za vrijeme transporta se gubi skoro polovina pitke vode (u prosjeku 55 s/l). U svrhu ugradnje filterskog postrojenja na vod „Mala Rijeka“, već je sklopljen ugovor sa izvođačem radova, te je voda dovedena u dužini od 14,5 km do izvorišta Milkino Vrelo gdje je blindirana zbog dotrajalosti ACC (azbestnih) cijevi. Kako bi se problem vodosnabdijevanja u Brezi efikasno i dugoročno riješio, potrebno je izmijeniti postojeći ACC vod u dužini od 4,5 km (koji je u putnoj trasi Breza – Vareš) prihvatljivim PHD cijevima, kako to predviđa i Zakon o vodama BiH koji zabranjuje upotrebu ACC cijevi, čija je štetnost po zdravlje ljudi već dokazana (prisustvo karcinogenih elemenata). U sklopu ovog projekta, nabavili bi se i reagensi i aparatura za stavljanje u funkciju interne laboratorije pri JKP, čime bi se smanjili troškovi i broj uzimanja analiza koje izvršava Zavod u Zenici, te unaprijedile kontrole. Određenu aparaturu za laboratorij su već dostavili donatori iz Italije.	
Ciljne grupe: Gradani u urbanoj zoni Breze (ca. 9.000 od ukupno 12.000 korisnika)	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Smanjeni gubici vode ⇒ Smanjeni troškovi održavanja ⇒ Dobitak veće količine vode	Indikatori: ⇒ Količina vode koja dolazi do krajnjeg korisnika ⇒ Rezultati poređenja gubitaka vode prije i nakon projekta
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Redovno snabdijevanje korisnika ⇒ Dostupna higijenski ispravna voda za pice ⇒ Unaprijedeno zdravstveno stanje građana	Indikatori: ⇒ Kvalitet vode ⇒ Slučajevi oboljenja povezanih sa konzumiranjem nezdrave vode ⇒ Redovitost snabdijevanja vodom
Potencijalni partneri za implementaciju: JKP „Breza“	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Vodoprivreda BiH ⇒ GAP, drugi potencijalni domaći i međunarodni finansijeri	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Izradena projektna dokumentacija	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: ca. 500.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci

Projekat 22: Hlorinatori na seoskim vodovodima	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.1: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.
Kratak opis projekta: Nedostatak vode za pice jedan je od glavnih problema sa kojima se susreću stanovnici općine Breza. Uzrok ovakvoj situaciji je dotrajala sekundarna mreža, voda protice kroz olovne i azbestne cijevi, što dovodi do različitih oboljenja, a posebno žutice kod djece. Seoskim vodovodima Prhinje, Vardište i Orahovo upravljaju mjesne zajednice. Naseljeno mjesto Koritnik, ne uključujući zaseok Grabovik, također posjeduje vlastiti gravitacioni vodovod. Naseljena mjesta Bukovik, Oprec, Trtorici i Slivno nemaju organiziran sistem vodosnabdijevanja. Voda se ne kontrolira i ne dezinficira niti na jednom od pomenutih vodovoda. U cilju poboljšanja kvaliteta i kontrole vode za pice u lokalnim seoskim vodovodima Vardište, Prhinje, Orahovo, Slivno, Bukovik i Koritnik, potrebno je instalirati hlorinatore. Projektom bi bio uspostavljen sistem kontrole vode, čime bi se osigurala zdrava voda za stanovnike navedenih sela. Potrebno je nabaviti 7 – 10 hlorinatora u ukupnoj vrijednosti od ca. 20.000 KM do 25.000 KM.	
Ciljne grupe: Stanovnici Vardišta, Prhinja, Orahova, Slivnog, Bukovika i Koritnika (2.000 – 2.500 osoba)	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Uspostavljen sistem kontrole vode ⇒ Stvoreni uslovi za uzimanje analize	Indikatori: ⇒ Broj instaliranih hlorinatora ⇒ Broj uzetih analiza
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Poboljšan kvalitet vode za pice ⇒ Smanjeni rizici narušavanja zdravlja konzumiranjem nekontrolirane vode za pice	Indikatori: ⇒ Rezultati uzetih analiza ⇒ Poduzete aktivnosti dezinfekcije ⇒ Smanjen broj oboljenja
Potencijalni partneri za implementaciju: JKP	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Mjesne zajednice ⇒ Stanovnici navedenih sela ⇒ Medunarodni i drugi donatori i partneri	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Spremnost MZ da učestvuju u projektu ⇒ Finansijska sredstva ⇒ Nabavka 7-10 hlorinatora	Faktori rizika: ⇒ Nezainteresiranost nadležnih za preuzimanje troškova održavanja ⇒ Mogućnost otuđenja hlorinatora
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 20.000 KM	Trajanje projekta: 3 mjeseca

Projekat 23: Ekonomičnije upravljanje vodosnabdijevanjem u Brezi	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.1: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.
Kratak opis projekta: Trenunato ne postoji nikakva evidencija o proizvedenoj, distribuiranoj i stvarno potrošenoj vodi. Projekat podrazumijeva instaliranje ca. 25 kontrolnih ulaznih vodomjera na primarne vodove (fi 100-150-200), kako bi bili dostupni tačni ekonomski pokazatelji o distribuiranoj, potrošenoj i neplacenoj vodi. Pored toga, sistemom instaliranja kontrolnih vodomjera lakše bi se identificirali kvarovi, te bi se efikasnije moglo organizirati otklanjanje istih.	
Ciljne grupe: Svi stanovnici općine Breza	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Dostupni tačni pokazatelji o proizvodnji, distribuciji i potrošnji vode ⇒ Olakšano utvrđivanje kvarova	Indikatori: ⇒ Broj instaliranih vodomjera ⇒ Smanjeno potrebno vrijeme za lociranje kvarova
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Unaprijeden sistem naplate ⇒ Redovnije vodosnabdijevanje ⇒ Ekonomičnije upravljanje vodosnabdijevanjem	Indikatori: ⇒ Iznos ubranih sredstava iz naplate vode ⇒ Redovnost vodosnabdijevanja ⇒ Broj kvarova i popravki
Potencijalni partneri za implementaciju: JKP	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Vodoprivreda BiH ⇒ Gradani ⇒ Donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 15.000 KM	Trajanje projekta: 3 mjeseca

Projekat 24: Katastar podzemnih instalacija kanalizacionih mreža	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.2: Uspostavljen kvalitetan i ekološki prihvatljiv sistem prikupljanja i tretmana otpadnih voda do 2010. godine.
Kratak opis projekta: Postojeća kanalizaciona mreža u gradu Breza je mješovitog tipa, a otpadne vode se zbog nedostatka kolektora bez tretmana precišćavanja ispuštaju u rijeku Stavnju. Ne postoje tačni podaci o dužini kanalizacione mreže u gradu, kao ni katastar kanalizacionih instalacija. Kako bi se stvorili uvjeti za planiranje i instaliranje kolektora, te izgradili novih kanalizacioni vodovi, potrebno je napraviti pregled postojećeg stanja. Ovo podrazumijeva prikupljanje postojeće tehnicke dokumentacije o kanalizacionim mrežama. Potrebno je izvršiti uvid u dokumentaciju i snimiti postojeće podzemne vodove, te dokumentaciju ažurirati u cilju planiranja potrebnog broja kolektora i iznalaženja najrealnijih mikrolokacija za ugradnju istih. Rezultati ovih aktivnost bi stvorili pretpostavke za uključenje svih lokalnih kanalizacionih sistema u jedinstven sistem upravljanja. U svrhu izvršavanja ovih zadataka, koristila bi se i totalna stanica, čija je nabavka planirana u sklopu jačanje tehničkih i kadrovskih kapaciteta javne uprave. Prva faza za 2007. podrazumijeva prikupljanje i dopunu postojeće dokumentacije, rad na terenu i ažuriranje karte.	
Ciljne grupe: Općinske službe, JKP	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Uvid u postojeće stanje ⇒ Stvoreni uslovi za planiranje ugradnje kolektora	Indikatori: ⇒ Broj angažiranih ⇒ Broj radnih sati ⇒ Broj izlazaka na teren ⇒ Rezultati izvještaja
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Izgradnja novih vodova ⇒ Ugradnja kolektora ⇒ Proširenje kanalizacijske mreže	Indikatori: ⇒ Projekat ugradnje kolektora ⇒ Broj uključenih kanalizacionih sistema u jedinstven sistem upravljanja
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Eventualna eksterna stručna podrška	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Tehnicka dokumentacija	Faktori rizika: ⇒ Imovinsko-pravni odnosi
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 20.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci

<p>Projekat 25:</p> <p>Izrada Lokalnog plana zaštite okoliša – LEAP</p>	<p>Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša.</p> <p>Operativni cilj 5.4: Do 2011. povećan stepen zaštite okoliša dugoročnim rješavanjem odlaganja cvrstog otpada, te adekvatno planiranim i sprovedenim programima edukacije i jačanja tehničkih i ljudskih kapaciteta za zaštitu okoliša.</p>
<p>Kratak opis projekta: Sistematski pristup zaštite životne sredine je zakonska obaveza lokalne zajednice. Općina nema akcionog plana za zaštitu okoliša, ali godišnje donosi Program zaštite okoliša koji se finansira iz sredstava Kantona. Kako bi Breza mogla sistematski rješavati pitanja vezana za okoliš potrebno je izraditi Lokalni plan zaštite okoliša, LEAP, koji utvrđuje prioritete za rješavanje ekoloških problema jedne zajednice. Također, LEAP planira neophodna investiranja u zaštitu okoliša, te nosioce odgovornosti. U proces izrade ovog dokumenta potrebno je uključiti što više građana. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti održivosti i budenju ekološke svijesti kod članova lokalne zajednice. Nosioc projekta bi bila Općina, a koordinaciju izrade LEAP-a preuzelo bi Ekološko društvo „20 mart“. LEAP bi kao zvanični dokument trebalo usvojiti Općinsko vijeće.</p>	
<p>Ciljne grupe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ građani ⇒ lokalna vlast i mjesne zajednice ⇒ privredna, javna društva i organizacije civilnog društva ⇒ škole 	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Pripemljen LEAP i implementirane određene aktivnosti u okviru plana ⇒ Utvrđeni prioritete zaštite okoliša 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Dokument LEAP ⇒ Broj sastanaka ⇒ Broj uključenih osoba u sprovođenje ⇒ Broj i vrsta implementiranih aktivnosti
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Sistemsko rješavanje ekoloških problema na nivou lokalne zajednice ⇒ Poboljšan kvalitet života u Brezi 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Sproveden i ažuriran LEAP ⇒ Cistija životna okolina
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina, Ekološko društvo „20 mart“</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Javna preduzeća ⇒ Nevladine organizacije ⇒ Mjesne zajednice ⇒ Mediji ⇒ Domaci i medunarodni partneri <p>Doprinos: stručna podrška, edukacija, razmjena informacija i znanja, finansijska podrška, itd.</p>	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Politicka volja ⇒ Osigurana finansijska sredstva ⇒ Strucno znanje 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nedostatak interesa, posvecenosti i sredstava ⇒ Manjak vještina
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta: 13.000 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 8 mjeseci Pocetak: 10. januar 2007.</p>

Projekat 26: Pošumljavanje devastiranih zemljišnih površinskih kopova Rudnika	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osiguran pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.4: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.
Kratak opis projekta: Sadnjom 500 komada pitomog Bagrema i 100 borova spriječiti će se najstajanje i pokretanje klizišta i spriječiti erozija zemljišnih površinskih kopova na lokalitetima Smrekovica i Gornja Breza. Projektne aktivnosti će se sprovoditi na volonterskoj osnovi, pod nadzorom Radne grupe koja će biti uspostavljena u svrhu pripreme, organiziranja, rada na terenu i procjena projekta. U projekat će biti uključeno oko 150 volontera, a učenici osnovnih i srednjih škola će biti uključeni i kroz ekološke sekcije. Projektne aktivnosti pored pošumljavanja, rada sa volonterima podrazumijevaju i informiranje javnosti o implementiranim aktivnostima.	
Ciljne grupe: Stanovnici Breze	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Pošumljeni napušteni kopovi Smrekovica i Gornja Breza ⇒ Ocuvano zemljište površinskih kopova od daljnje erozije	Indikatori: ⇒ Broj zasadenih novih vrsta sadnica ⇒ Pošumljena površina (m ²)
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Zdravo zemljište ⇒ Novi šumski resursi	Indikatori: ⇒ Nova šuma
Potencijalni partneri za implementaciju: Ekološko društvo „20 mart“	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Nadležno ministarstvo ⇒ Osnovne i srednje škole u Brezi ⇒ Omladinske organizacije i NVO-i ⇒ Medunarodni donatori ⇒ Lokalni privatni sektor	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Dozvola za pošumljavanje ⇒ Zainteresiranost uključenih ⇒ Osigurana finansijska sredstva	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak finansijskih sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 7.500 KM	Trajanje projekta: 3 mjeseca Pocetak: mart 2007.

<p>Projekat: 27</p> <p>Program saniranja divljih deponija i proširenja mreže odvoza smeća</p>	<p>Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša.</p> <p>Operativni cilj 5.4: Do 2011. povećan stepen zaštite okoliša dugoročnim rješavanjem odlaganja cvrstog otpada, te adekvatno planiranim i sprovedenim programima edukacije i jačanja tehničkih i ljudskih kapaciteta za zaštitu okoliša.</p>
<p>Kratak opis projekta: Na području općine postoji 20 sekundarnih divljih deponija, a i obala rijeke Stavnje je postala odlagalište otpadnog materijala, što predstavlja prijetnju kako po okoliš, tako i po zdravlje ljudi. Pojava klizišta također narušava prirodni okoliš. Iako je 90% općine pokriveno odvozom smeća, šumske i druge prirodne resurse ugrožavaju divlje deponije u seoskim područjima. Ovo je posebno bitno uzme li se u obzir potencijal koji bi trebalo iskoristiti u smislu razvoja seoskog turizma u Brezi. Iz sistema redovnog odvoza smeća izuzeta su naselja Prhinje, Vardište, Orahovo, Slivno, vikend-naselje Hrasno, Trtorici, Bukovik, Oprec i Koritnik. Ova naselja bi kroz predloženi projekat bila uključena u mrežu redovnog odvoza smeća. Poslovi javne higijene povjereni su JKP „Breza“, čija je organiziranost kao i materijalno stanje na nezadovoljavajućem nivou. Održavanje higijene grada vrši se putem kontejnerskog sakupljanja kućnih i industrijskih otpadaka. Pranje ulica i odvoz smeća je otežano zbog lošeg voznog parka (samo 2 vozila, od kojih je jedno staro 30 godina, a jedno tehnički neuslovno za seoske terene). Projektom bi bilo nabavljeno 1 specijalno vozilo za odvoz cvrstog otpada do 10 m² i 1 kamion kiper do 5 t ili traktor.</p>	
<p>Ciljne grupe: ca. 2.500 stanovnika pomenutih naselja</p>	
<p>Očekivani kratkorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Sanirane divlje deponije ⇒ Potpuna pokrivenost općine Breza sistemom odvoza smeća ⇒ Tehnički osposobljeno JKP 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj saniranih divljih deponija ⇒ 100% pokrivenost odvozom smeća ⇒ Nabavljena vozila
<p>Očekivani dugorocni rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Unaprijedena zaštita životne okoline ⇒ Unaprijedena zaštita vodotokova ⇒ Prevencija zaraznih bolesti ⇒ Unaprijedeni uvjeti za razvoj seoskog turizma 	<p>Indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Broj divljih deponija ⇒ Stepennost cistoće vodotokova ⇒ Broj slučajeva zaraznih bolesti ⇒ Iskorištenost prirodnih potencijala u turističke svrhe
<p>Potencijalni partneri za implementaciju: Općina, JKP „Breza“, mjesne zajednice</p>	
<p>Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Domaci i medunarodni donatori 	
<p>Preduslovi za realizaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Odluka Općinskog vijeća o proširenju zone odvoza cvrstog otpada ⇒ Osigurana finansijska sredstva 	<p>Faktori rizika:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nezainteresiranost mjesnih zajednica, tj. stanovnika, da placaju odvoz smeća
<p>Procjena ukupne vrijednosti projekta: Nabavka vozila – 30.000 KM</p>	<p>Trajanje projekta: 12 mjeseci Pocetak: januar 2007.</p>

Projekat 28: Čišćenje rijeke Stavnje	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša Operativni cilj 5.4: Gubici u sekundarnoj mreži svedeni na 35%, a za sve stanovnike osigurana higijenski ispravna voda do 2011.
Kratak opis projekta: Rijeka Stavnja je cijelim tokom u dužini od 9 km zagađena i zatrpana sitnim otpadom, plastikom i drugim otpadom. Nelegalno priključene kanalizacije dodatno zagađuju rijeku, što također ugrožava okoliš i zdravlje ljudi. Stoga je potrebno identificirati i regulirati ilegalne kanalizacione sisteme, te korito i obale rijeke ocistiti. Kako bi se osigurala održivost ovog projekta, potrebno je kontinuirano raditi na podizanju ekološke svijesti kod stanovništva. U realizaciju projekta bi bilo uključeno ca. 40 osoba, uključujući i one koji su na Birou registrirani kao nezaposleni, čime bi se barem donekle ublažilo siromaštvo najugroženijih kategorija društva. Projekat će dodatno osnažiti ulogu i djelovanje eko-policajca u Brezi, što je posebno bitno za aspekt održivosti projekta. Planira se i angažiranje što većeg broja volontera i nevladinih organizacija (ca. 120 osoba). U svrhu planiranja i procjena projekta bit će uspostavljena Radna grupa u kojoj će biti zastupljeni i stručnjaci, te predstavnici preduzeca slivova rijeka Bosne, Save i Dunava.	
Ciljne grupe: Svi stanovnici općine Breza	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Cisto korito i obale rijeke Stavnje ⇒ Smanjena stopa nezaposlenosti ⇒ Probudena ekološka svijest kod građana	Indikatori: ⇒ Cista rijeka ⇒ Broj osoba uključenih u projekat ⇒ Broj edukacija i tabli upozoravanja ⇒ Podaci izvještaja eko-policajca
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Rijeka Stavnja zaštićena od zagađenja ⇒ Unaprijeđeni uvjeti za razvoj turizma	Indikatori: ⇒ Cista rijeka ⇒ Stanje prirodnog okoliša u Brezi ⇒ Turistička ponuda Breze
Potencijalni partneri za implementaciju: Ekološko društvo „20 mart“	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: ⇒ Općina ⇒ Vodoprivreda BiH i Kantonalno ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ⇒ Osnovne i srednje škole ⇒ Nevladine organizacije ⇒ Biro za zapošljavanje ⇒ Mjesne zajednice ⇒ Privatni sektor Doprinos: volonterski rad; privatni sektor – doprinos u opremi (Termo Beton); međunarodni donatori – finansijska i druga podrška	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Zainteresiranost za projekat svih aktera ⇒ Osigurana finansijska sredstva	Faktori rizika: ⇒ Nedostatak sredstava za implementaciju ⇒ Nedovoljno razvijena ekološka svijest stanovništva
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 45.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci Pocetak: 20. mart 2007.

Projekat 29: Rekonstrukcija gradskih ulica i asfaltiranje 10 km gradskih puteva	Razvojni cilj 5: Za sve stanovnike općine osigurati pristup vodi za pice, unaprijediti i dodatno razviti saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, te pospješiti zaštitu okoliša. Operativni cilj 5.5: Osigurani razvoj i adekvatno održavanje mreže lokalnih puteva u Brezi, te unaprijedeno prostorno i urbanističko uređenje općine do 2011.
Kratak opis projekta: Postojeći lokalni putevi i ulice u Brezi ne zadovoljavaju potrebe građana i privrednih subjekata, zbog čega su saobraćajne komunikacije Breze otežane, što negativno utiče i na potencijalne investitore. Pored toga, okoliš dodatno zagađuju teški kamioni koji još uvijek saobraćaju kroz sam centar Breze i tako uništavaju i infrastrukturu. U 2007. godini kao prioritet bi trebalo dovesti u funkcionalno stanje sljedeće puteve i ulice, ukupne dužine 10 km i 100m: ⇒ Ulica Stari most, dužine 300 m, širine 4,5 m ⇒ Ulica Mustafe Keškica, dužine 200 m, širine 4,5 m ⇒ Ulica Džemala Bijedica, dužine 100 m, širine 8 m ⇒ Lokalni put za naselje Sutješćica, dužine 1,5 km, širine 3,5 m ⇒ Lokalni put za Slivno, dužine 3,5 km, širine 4,5 m ⇒ Lokalni put Izbod, dužine 1,0 km, širine 4,5 m ⇒ Lokalni put Orahovo, dužine 1 km, širine 3,5 m ⇒ Lokalni put Vrbovik i Koritnik, dužine 2 km, širine 4 m ⇒ Gradska zaobilaznica dužine 0,5 km, širine 6 m	
Ciljne grupe: Građani općine Breza	
Očekivani kratkorocni rezultati: ⇒ Rekonstruirane ulice i putevi	Indikatori: ⇒ Dužina rekonstruiranih i asfaltiranih puteva ⇒ Uložena finansijska sredstva
Očekivani dugorocni rezultati: ⇒ Unaprijedene saobraćajne komunikacije u Brezi ⇒ Poboljšano stanje okoliša	Indikatori: ⇒ Stanje saobraćajnica u Brezi ⇒ Kvalitet zraka
Potencijalni partneri za implementaciju: Općina	
Ostali potencijalni partneri i njihov doprinos: Ministarstvo za prostorno uređenje ZE-DO kantona, drugi donatori	
Preduslovi za realizaciju: ⇒ Izradena projektna dokumentacija ⇒ Osigurana finansijska sredstva	Faktori rizika: ⇒ Vremenski uslovi ⇒ Nedostatak sredstava
Procjena ukupne vrijednosti projekta: 1.000.000 KM	Trajanje projekta: 12 mjeseci